

Hallituksen esitys Eduskunnalle kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluisi haasteiden, kutsujen ja päätösten sekä muiden asiakirjojen tiedoksianto rikosasioissa, todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten kuuleminen ja muiden todisteiden vastaanottaminen, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen sekä rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten. Tämän lisäksi lakiehdotuksen alaan kuuluisi myös muu sellainen kansainvälinen oikeusapu, joka on rikosasian käsittelyä varten tarpeen. Ehdotettu laki ei tulisi kuitenkaan koskemaan rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtämistä eikä tuomittujen rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa muussa valtiossa kuin siinä, jossa seuraamus on määrätty.

Kun Suomen viranomaiset antavat oikeusapua vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä, olisi lakiehdotuksen mukaan pääsääntönä, että oikeusapua annetaan noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä. Oikeusapua annettaessa voitaisiin kuitenkin noudattaa myös pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voitaisi pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Pakkokeinojen käyttö ja niiden edellytykset määräytyisivät kuitenkin aina Suomen lain mukaisesti.

Lakiehdotuksen mukaan Suomen viranomaiset antaisivat oikeusapua vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä siitä riippumatta, onko Suomen ja oikeusapua pyytäneen valtion välillä voimassa valtiosopimusta, eikä oikeusavun antamisen edellytyksenä ole myöskään se, että pyynnön esittänyt valtio muutoin antaisi vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisille. Vieraan valtion tuomioistuin, syyttäjäviranomaisen taikka muu rikosasiaa käsittelevä viranomainen voisi lähettää oikeusapupyynnön joko

keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle taikka suoraan sille Suomen viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu.

Oikeusapua vieraan valtion viranomaisilta voisivat pyytää oikeusministeriö, tuomioistuimet, syyttäjäviranomaiset sekä esitutkintaviranomaiset. Yhteydenpito vieraan valtion viranomaisiin määräytyisi vieraan valtion oikeusjärjestyksen ja Suomen ja vieraan valtion välillä mahdollisesti voimassa olevien valtiosopimusten mukaisesti. Lakiehdotuksen mukaan edellä mainittujen Suomen viranomaisten tekemä oikeusapupyyntö voitaisiin lähettää sille vieraan valtion viranomaiselle, jolla on toimivalta ottaa pyyntö vastaan, joko keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön välityksellä taikka suoraan pyynnön tehneen viranomaisen toimesta, jos pyynnön vastaanottavan valtion oikeusjärjestys sallisi tällaisen yhteydenpidon.

Edellä sanotun lisäksi ehdotetaan muutettavaksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa annettua lakia siten, että lakiin otettaisiin säännökset vieraan valtion tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa sekä Suomen tuomioistuimen tuomitseman menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpanotavaksi vieraassa valtiossa. Samalla lain nimike ehdotetaan muutettavaksi laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Edellä mainittuihin lakiehdotuksiin liittyen ehdotetaan pakkokeinolakia muutettavaksi siten, että lakiin otettaisiin säännökset hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpanosta vieraassa valtiossa määrätyn taikka määrättävän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi ja takavarikon

toimittamisesta vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Lakiehdotukset liittyvät Yhdistyneiden kansakuntien konferenssissa 19 päivänä joulukuuta 1988 hyväksymään yleissopimukseen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan, jonka Suomi on allekirjoittanut 8 päivänä helmikuuta 1989 sekä Euroopan neuvoston yleissopimukseen rikoksen tuottaman hyödyn kätkeemisestä, etsinnästä ja ta-

kavarikosta ja menettämisestä 8 päivältä marraskuuta 1990, jonka Suomi on allekirjoittanut 25 päivänä syyskuuta 1991.

Tarkoituksena on, että lait tulevat voimaan samanaikaisesti edellä mainitun Yhdistyneiden kansakuntien hyväksymän yleissopimuksen kanssa. Laki rikosasian vastaajan kutsumisesta Suomesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen annetun lain kumoamisesta on kuitenkin tarkoitettu tulemaan voimaan välittömästi sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	4	1. Lakiehdotusten perustelut	29
1. Voimassa oleva lainsäädäntö	4	1.1. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikos-	29
1.1. Suomen sisäinen lainsäädäntö	4	asioissa	29
1.2. Pohjoismainen oikeusapu	5	1 luku. Yleisiä säännöksiä	29
1.3. Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa kos-	7	2 luku. Oikeusavun antaminen	36
keva eurooppalainen yleissopimus	7	3 luku. Erinäiset säännökset oikeusavun	42
1.4. Kahdenväliset sopimukset	12	antamisesta	42
2. Nykyisen tilanteen arviointi	12	4 luku. Erinäiset säännökset oikeusavun	46
3. Uudistuksen tavoitteet	13	pyytämisestä vieraalta valtiolta ..	46
4. Esityksen valmistelu	14	5 luku. Tarkemmat säännökset ja mää-	47
5. Esityksen pääkohdat	15	räykset sekä lain voimaantulo ..	47
5.1. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikos-	15	1.2. Laki todistelusta ulkomaan viranomaisen	47
asioissa	15	edessä rikosasioissa sekä ulkomaan viran-	47
5.2. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta	17	omaiselle sellaisissa asioissa annettavasta	47
eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten	18	virka-avusta	47
täytäntöönpanossa	17	1.3. Laki rikosasian vastaajan kutumisesta	47
5.3. Pakkokeinolaki	18	Suomesta toisen pohjoismaan tuomiois-	47
6. Esityksen suhde kansainvälisiin sopimuksiin ...	20	tuimeen	47
6.1. Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa kos-	20	1.4. Laki keskinäistä oikeusapua rikosasioissa	47
keva eurooppalainen yleissopimus	20	koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen	47
a) Kaksinkertaisen rangaistavuuden vaati-	21	eräiden määräysten hyväksymisestä sekä	47
mus (2 artikla)	21	Suomen ja ulkomaan viranomaisten keski-	47
b) Rikosrekisteritietojen antaminen (13 arti-	22	näisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä	47
klä)	22	tapauksissa	47
c) Yhteydenpitojärjestys (15 artikla)	22	1.5. Oikeudenkäymiskaari	48
d) Pohjoismainen tiedoksiantosopimus (15	22	1.6. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta	49
artiklan 7 kappale, 20 artikla ja 26	22	vapausrangaistusten täytäntöönpanossa ..	49
artiklan 1 kappale)	22	1.7. Pakkokeinolaki	51
e) Etsintä ja takavarikko (5 artiklan 1	23	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	53
kappale)	23	3. Voimaantulo	53
f) Haasteen tiedoksiannon edellytykseksi	23	LAKITEKSTIT	54
asetettu määräaika (7 artiklan 3 kappale)	23	1. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa	54
g) Oikeusviranomaiset (24 artikla)	24	2. Laki todistelusta ulkomaan viranomaisen edessä	60
h) Yleissopimuksen 25 artiklan 3 kappale	25	rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sel-	60
i) Yleissopimuksen 25 artiklan 1,4 ja 5	25	laisissa asioissa annettavasta virka-avusta anne-	60
kappale	25	tun lain kumoamisesta	60
j) Yleissopimuksen 26 artiklan 4 kappale ja	26	3. Laki rikosasian vastaajan kutumisesta toisen	60
laki velvollisuudesta saapua toisen poh-	26	pohjoismaan tuomioistuimeen annetun lain ku-	60
joismaan tuomioistuimeen	26	moamisesta	60
6.2. Eurooppalaisen yleissopimuksen lisäpöytä-	26	4. Laki keskinäistä oikeusapua rikosasioissa kos-	61
kirja	26	kevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden	61
6.3. Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus	27	määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja	61
huumausaineiden ja psykotrooppisten ai-	27	ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeus-	61
neiden laitonta kauppaa vastaan	27	avusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetun	61
6.4. Yleissopimus rikoksen tuottaman hyödyn	27	lain muuttamisesta	61
kätkemisestä, etsinnästä, takavarikoinnista	27	5. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	61
ja menettämisestä	27	6. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapaus-	62
6.5. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja	28	rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain	62
Tanskan kesken 26 päivänä huhtikuuta	28	muuttamisesta	62
1974 tehty sopimus oikeusavusta tiedok-	28	7. Laki pakkokeinolain muuttamisesta	64
siannon toimittamisessa ja todistelussa ..	28	LIITE	66
7. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaiku-	29	Rinnakkaistekstit	66
tukset	29		
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29		

YLEISPERUSTELUT

1. Voimassa oleva lainsäädäntö

1.1. Suomen sisäinen lainsäädäntö

Suomen voimassa olevassa oikeudessa ei ole yhtenäistä lainsäädäntöä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Oikeusaputeitse toimitettavasta *todistelusta* säädetään todistelusta ulkomaan viranomaisen edessä rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sellaisissa asioissa annettavasta virka-avusta vuonna 1925 annetussa laissa (52/25). Lain mukaan Suomen tuomioistuin voi rikosasiassa määrätä, että määrätty todistelu tapahtuu ulkomaan viranomaisen edessä, ja tehdä tästä esityksen ulkomaan viranomaiselle (1 ja 2 §). Lisäksi Suomen tuomioistuin voi vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen johdosta antaa kansainvälistä oikeusapua rikosasiassa vieraan valtion oikeusviranomaiselle (4 ja 5 §). Menettelyssä on soveltuvin osin noudatettava Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa vuonna 1921 annetun lain (171/21) säännöksiä. Viimeksi mainitun lain varsinaiseen soveltamisalaan kuuluu kansainvälinen oikeusapu riita- ja hakemusasiassa. Yhteydenpitojärjestys sekä annettaessa oikeusapua vieraan valtion viranomaiselle että tehtäessä todistelupyyntö vieraan valtion viranomaiselle on viimeksi mainitussa laissa säännelty siten, että pyyntö tulee pääsäännön mukaan toimittaa ulkoasiainministeriön välityksellä.

Haasteen tai kutsun tiedoksiantaminen vieraassa valtiossa rikosasian vastaajalle tai asianomistajalle on säännelty oikeudenkäymiskaaressa 11 luvun 22 a §:ssä (520/75), jonka mukaan haasteen ja kutsun antaa kihlakunnantuomari tai raastuvanoikeuden puheenjohtaja. Haasteen ja kutsun pyytämisestä ja lähettämisestä ulkomaan viranomaiselle on soveltuvin osin voimassa, mitä haasteesta riita-asiassa on säädetty. Sanotun luvun 12 §:n mukaan on haaste riita-asiassa tuomarin toimesta sillä tavoin kuin erikseen säädetään lähetettävä sen maan viranomaiselle, jossa vastaaja oleskelee, hänelle toimitettavaksi. Tiedoksiantomenettelyssä on noudatettava, mitä keskinäisestä oikeusavusta annettaessa tiedoksi asiakirjoja yksityisoikeudellisissa asioissa annetun asetuksen (211/82) 12 — 14 §:ssä säädetään. Tiedoksiannettava asia-

kirja lähetetään 14 §:n 2 momentin mukaan vieraan valtion viranomaiselle ulkoasiainministeriön välityksellä, jollei toisin ole sovittu tai säädetty.

Kutsun tiedoksiantamisesta todistajalle vieraassa valtiossa säädetään oikeudenkäymiskaaressa 17 luvun 26 a §:ssä. Säännöksen mukaan kutsun antaa kihlakunnantuomari tai raastuvanoikeuden puheenjohtaja. Kutsu on lähetettävä tuomarin toimesta tiedoksiantoa varten sen maan viranomaiselle, missä todistaja oleskelee, niinkuin siitä on erikseen sovittu. Lisäksi pykälän 3 momentissa on säädetty, että todistajaa vastaan, joka saatuaan ulkomailla tiedoksi kutsun jää saapumatta tuomioistuimeen, saa käyttää pakkokeinoja vain, jos siitä on erikseen säädetty tai sovittu taikka todistaja on Suomessa. Säännös on jossakin määrin tulkinnanvarainen, mutta sillä lieenee tarkoitettu säätää, että Suomen tuomioistuin ei saa kohdistaa 17 luvun 36 ja 39 §:ssä tarkoitettuja seuraamuksia (sakko, uhkasakko, oikeudenkäyntikulujen korvaaminen) oikeusaputeitse kutsun saaneeseen todistajaan sen johdosta, että hän kutsusta huolimatta jää saapumatta Suomen alueelle, ja että näitä säännöksiä ei myöskään voida soveltaa pelkästään sillä perusteella, että kutsun noudattamatta jättänyt todistaja asian käsittelyn jälkeen vapaaehtoisesti tulee Suomeen. Asiantuntijan kutsumisesta kuultavaksi vieraasta valtiosta Suomen tuomioistuimeen ei ole säännöksiä.

Suomen voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä siitä, miten vieraan valtion viranomaisen antama *kutsu tai haaste rikosasiassa annetaan Suomessa tiedoksi* eikä edes siitä, voidaanko vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä Suomessa ylipäänsä antaa oikeusapua tiedoksiannon toimittamiseksi rikosasiassa.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei myöskään ole yleisiä säännöksiä vieraan valtion tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa eikä myöskään säännöksiä Suomen tuomioistuimen tuomitseman menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpanotavaksi vieraassa valtiossa. Myös säännökset siitä, millaisin edellytyksin pakkokeinoja voidaan käyttää vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä todisteiden hankkimiseksi taikka tuossa valtiossa tuomitun tai tuomitettavan menettämisseuraamuksen turvaami-

seksi, puuttuvat voimassa olevasta lainsäädännöstä.

1.2. Pohjoismainen oikeusapu

Oikeusapu rikosasioissa on eräiltä osilta säännelty erityisin, vain pohjoismaisiin suhteisiin sovellettavin säädöksin, jotka koskevat tiedoksiantoa, todistelua ja velvollisuutta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen sekä pohjoismaisen rikostuomion täytäntöönpanoa.

Tiedoksiannosta ja todistelusta on Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 26 päivänä huhtikuuta 1974 tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (SopS 26/75). Tähän sopimukseen on otettu määräykset yhteydenpitojärjestyksestä, käytettävästä kielestä sekä oikeusavun kustannuksista. Sopimukseen ei kuitenkaan ole otettu määräyksiä, jotka velvoittaisivat sopimuksen osapuolina olevia pohjoismaita antamaan toisilleen oikeusapua sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Tarkemmat sopimuksen soveltamista koskevat säännökset on annettu asetuksessa pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (470/75). Myöskään asetus ei velvoita Suomen viranomaisia tiedoksiannon toimittamiseen taikka huolehtimaan pyydetyn todistelun toimittamisesta.

Asetuksen mukaan toisen pohjoismaan viranomaisen pyytämän tiedoksiannon toimittaa lääninhallitus, jonka toimialueella tiedoksiannon vastaanottaja asuu tai oleskelee. Tiedoksiannon toimittaa haastemies lääninhallituksen määräyksestä. Jos pyyntö tiedoksiannon toimittamisesta on saapunut muulle viranomaiselle kuin edellä sanotulle lääninhallitukselle, on pyyntö lähetettävä edelleen toimivaltaiselle lääninhallitukselle. Suomen viranomaisen pyyntö tiedoksiannon toimittamisesta toisessa pohjoismaassa lähetetään suoraan sille pyynnön vastaanottavan pohjoismaan viranomaiselle, joka on määrätty antamaan oikeusapua tiedoksiannon toimittamisessa. Ruotsin osalta toimivaltaisena viranomaisena on lääninhallitus, muiden pohjoismaiden osalta yleensä alioikeus. Sopimuksen soveltamisessa vakiintuneen käytännön mukaan voidaan pyyntö kuitenkin lähettää myös asianomaisen pohjoismaan oikeusministeriölle, jos toimivaltaisesta tiedoksiantoviranomaisesta on epätietoisuutta.

Toisen pohjoismaan pyytämä todistelu suo-

ritetaan Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa annetun lain 2 §:ssä tarkoitetussa tuomioistuimessa. Pyyntö todistelun toimittamisesta toisessa pohjoismaassa tekee tuomioistuin ja pyyntö lähetetään suoraan toisen pohjoismaan tuomioistuimelle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle.

Kysymykset, jotka koskevat *velvollisuutta saapua pohjoismaan tuomioistuimeen* on säännelty Suomessa, Islannissa, Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa voimaansaattetulla yhdenmukaisella lainsäädännöllä. Tämän lainsäädännön olennainen merkitys on siinä, että lainsäädäntö asettaa velvollisuuden todistajalle ja erälle muille lainsäädännön soveltamisalan piiriin kuuluville henkilöille saapua kutsusta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen.

Suomessa tämän yhteispohjoismaisen järjestelyn piiriin kuuluvat säännökset sisältyvät velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annettuun lakiin (349/75). Laissa on annettu yksityiskohdaiset säännökset todistajien ja eräiden muiden henkilöiden kutumisesta toisesta pohjoismaasta suomalaiseen tuomioistuimeen, todistajan oikeudesta kieltäytyä todistamasta, todistajan koskemattomuudesta sekä kutsutulle suoritettavasta korvauksesta ja maksettavasta ennakosta ja lisäksi säännökset velvollisuudesta noudattaa Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan tuomioistuimen antamaa kutsua tai määrystä.

Sanotun lain mukaisen saapumisvelvoitteen sisältävän kutsun saapua kuultavaksi todistajana Suomessa vireillä olevaan oikeudenkäyntiin voi antaa yleinen tuomioistuin. Todistajaksi voidaan kutsua 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka asuu Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa ja oleskelee jossakin näistä maista. Lisäksi kutsuminen edellyttää, että todistajan kertomuksella voidaan otaksua olevan huomattava merkitys asian selvittämiseksi ja hänen kuulemisensa suomalaisessa tuomioistuimessa harkitaan erityisen tärkeäksi. Kutumista harkittaessa on lain nimenomaisen säännöksen mukaan otettava huomioon asian merkittävyys ja ne haitat, jotka voivat todistajalle aiheutua matkan pituudesta tai muusta syystä.

Todistajaksi kutsutulle suoritetaan korvausta valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/72) säädettyjen perusteiden mukaan ja sanotun lain säännöksiä

on sovellettava myös päätettäessä todistelukustannusten valtiolle korvaamisesta, kun todistaja on kutsuttu syyttäjän pyynnöstä tai tuomioistuimen aloitteesta. Jos asianosaiselle on myönnetty maksuton oikeudenkäynti, sovelletaan todistelukustannusten korvaamiseen maksettomasta oikeudenkäynnistä annetun lain (87/73) säännöksiä.

Jos todistaja jää ilman laillista estettä saapumatta, häneen voidaan kohdistaa 17 luvun 36 ja 39 §:n mukaiset seuraamukset (sakko, uhkasakko oikeudenkäyntikulujen korvaaminen) ja nämä seuraamukset ovat täytäntöönpantavissa siinä pohjoismaassa, jossa saapumatta jäänyt todistaja asuu tai oleskelee.

Todistajaksi kutsumista koskevia lain säännöksiä noudatetaan soveltuvin osin myös silloin, kun rikosasian asianomistaja katsotaan tarpeelliseksi kutsua kuultavaksi toisesta pohjoismaasta. Asianomistaja voidaan kutsua kuultavaksi samoin edellytyksin kuin todistaja, joten kuultavaksi kutsuminen myös asianomistajan osalta edellyttää, että hänen kuulemisellaan voidaan olettaa olevan huomattava merkitys asian selvittämisen kannalta ja että kuulemista nimenomaan suomalaisessa tuomioistuimessa voidaan pitää erityisen tärkeänä.

Suomessa asuva henkilö, joka oleskelee joko Suomessa tai muussa pohjoismaassa, on velvollinen noudattamaan kutsua tai määräystä, jonka tuomioistuin on antanut Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa näiden maiden vastaavan, yhteispohjoismaisen lain säännösten mukaisesti. Saapumisvelvollisuus koskee myös henkilöä, joka asuu muussa pohjoismaassa, mutta oleskelee Suomessa. Saapumisvelvollisuuden tehosteena on, että kutsun noudattamatta jättämisen johdosta sanottujen valtioiden tuomioistuimen tuomitsema sakko, uhkasakko taikka korvaus oikeudenkäyntikuluista pannaan pyynnöstä täytäntöön Suomessa. Sakon ja uhkasakon täytäntöönpanossa noudatetaan Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain (326/63) säännöksiä. Sen sijaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista ja todistajalle tai asianomistajalle suoritettua ennakon takaisinmaksua koskeva toisessa pohjoismaassa annettu päätös pannaan täytäntöön yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain (588/77) mukaisessa järjestyksessä.

Rikosasian vastaajan kutsumisesta Suomesta

toisen pohjoismaan tuomioistuimeen säädetään rikosasian vastaajan kutsumisesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen annetussa laissa (601/76). Laissa asetetaan asianomaiselle Suomen viranomaiselle velvollisuus antaa tiedoksi Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan tuomioistuimen antama kutsu tai määräys, jolla Suomessa tai muussa pohjoismaassa asuva ja Suomessa oleskeleva henkilö velvoitetaan vastaamaan rikosasiassa. Lakiin ei sisälly säännöksiä tiedoksiannossa noudatettavasta menettelystä, yhteydenpitojärjestyksestä ja käytettävästä kielestä, vaan näiden kysymysten osalta on noudatettava Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa tehdyn sopimuksen määräyksiä ja pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa annetun asetuksen säännöksiä.

Henkilö, joka on kutsuttu vastaamaan rikosasiassa toisen pohjoismaan tuomioistuimeen, on lain mukaan velvollinen noudattamaan kutsua. Jos kutsua ei noudateta ja kutsun esittänyt toisen pohjoismaan tuomioistuin tuomitsee kutsutun tämän johdosta sakkoon tai uhkasakkoon, voidaan tuomittu seuraamus panna Suomessa täytäntöön Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain mukaisesti. Lain nimenomaisen säännöksen mukaan kutsun noudattamatta jättänyt vastaajaksi kutsuttu voidaan pakkokeinoin viedä toisen pohjoismaan tuomioistuimeen vain rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annetussa laissa (270/60) säädettyssä järjestyksessä.

Kutsun antaa kihlakunnantuomari tai raastuvanoikeuden puheenjohtaja noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 a §:ssä maan ulkopuolella tiedoksiannettavan haasteen antamisesta rikosasiassa säädetään. Säännöksessä ei ole asetettu haasteen antamiselle mitään erityisiä edellytyksiä.

Kutsun noudattamatta jättämisen seuraamukset määräytyvät oikeudenkäymiskaaren mukaisesti. Vastaajaa ei voida kuitenkaan noudata toisista pohjoismaista muutoin kuin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä säädettyssä järjestyksessä.

Tämän lisäksi on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 24 a §:ssä annettu valtuus säätää vastavuoroisuuden perusteella asetuksella, milloin

pakkokeinoja ei käytetä rikosasian vastaajaa vastaan, jolle haaste tai kehoitus *saapua Suomen tuomioistuimeen* on annettava tiedoksi ulkomailta. Säännöksen nojalla annetussa asetuksessa pakkokeinojen käytön kieltämisestä rikosasian vastaajaa vastaan eräissä tapauksissa (288/81) säädetään, että rikosasian vastaajaa vastaan, jolle haaste tai kutsu saapua Suomen tuomioistuimeen on annettava tiedoksi Norjassa tai Tanskassa, ei saa käyttää pakkokeinoja.

Muissa pohjoismaissa ei ole erityistä pohjoismaista lainsäädäntöä, joka koskisi rikosasian vastaajan kutsumista jostakin pohjoismaasta Suomeen.

Pohjoismaiden välisissä suhteissa on myös säännelty toisessa pohjoismaassa tuomitun *menettämisseuraamuksen täytäntöönpano Suomessa* sekä Suomessa tuomitun *menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi toisessa pohjoismaassa*. Tätä koskevat säännökset on otettu Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 1—4 §:ään. Pyynnön toisessa pohjoismaassa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta tekee päätöksen antaneen pohjoismaan asianomainen viranomainen ja Suomen oikeusministeriö ratkaisee, onko pyyntöön suostuttava (24 §). Täytäntöönpanoon suostuminen on siten harkinnanvaraista, joskin lainsäädäntöä valmisteltaessa on edellytetty, että täytäntöönpanoon tultaisiin säännönmukaisesti suostumaan toisen pohjoismaan tätä pyytäessä. Vastaavasti Suomen tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus voidaan jättää pantavaksi täytäntöön toisessa pohjoismaassa siten, että tätä koskevan pyynnön asianomaiselle pohjoismaalle esittää oikeusministeriö (27 §:n 1 momentti).

Laissa ei sen sijaan ole säännöksiä pakkotoimenpiteiden, esimerkiksi vakuustakavarikkoa ja takavarikkoa vastaavien pakkotoimenpiteiden täytäntöönpanosta Suomessa, jos tällaisiin toimenpiteisiin on ryhdytty siinä pohjoismaassa, jossa rikosasia on vireillä taikka jossa menettämisseuraamus on tuomittu, menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi vastaisuudessa Suomessa. Toisessa pohjoismaassa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä tuomittavan taikka siinä tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi Suomessa ei myöskään voida asianomaisen pohjoismaan viranomaisen pyynnöstä käyttää pakkokeinolaissa (450/87) tarkoitettuja pakko-

keinoja, hukkaamiskieltoa, vakuustakavarikkoa tai takavarikkoa.

1.3. Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus

Euroopan neuvoston piirissä valmisteltu eurooppalainen yleissopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa on tehty Strasbourgissa 20 päivänä huhtikuuta 1959 ja se on tullut kansainvälisesti voimaan 12 päivänä kesäkuuta 1962. Suomi on liittynyt sopimukseen 29 päivänä tammikuuta 1981 ja se on hyväksytty 23 päivänä toukokuuta 1980 annetulla lailla (284/81) sekä saatettu voimaan sanotun lain nojalla 24 päivänä huhtikuuta 1981 annetulla asetuksella (287/81; SopS 30/81).

Yleissopimuksen osapuolia ovat seuraavat valtiot: Alankomaat, Belgia, Espanja, Islanti, Iso-Britannia, Israel, Italia, Itävalta, Kreikka, Liechtenstein, Luxemburg, Norja, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakian tasavalta, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekin tasavalta ja Turkki (21).

Yleissopimuksen 1 artiklan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat antamaan toisilleen *mahdollisimman laajalti* keskinäistä oikeusapua ryhdyttäessä toimenpiteisiin rikoksen johdosta, jos asian käsittely oikeusapua pyydettyä kuuluu pyynnön esittäneen osapuolen oikeusviranomaisten toimivaltaan. Sopimuksen tavoitteena on siten oikeusavun antamisen helpottaminen sopimusvaltioiden välillä. Lisäksi sopimusta valmisteltaessa pyrittiin siihen, että mahdollisimman useat sopimuksen valmisteluun osallistuneet valtiot voisivat tulla sopimuksen osapuoliksi. Tämän viimeksi mainitun tavoitteen saavuttamiseksi sopimus sallii sen, että yleissopimuksen osapuoleksi tuleva valtio voi tehdä varauman yleissopimuksen minkä tahansa määräyksen tai määräysten osalta (23 artiklan 1 kappale). Varauman tekemiseen liittyy sopimuksen mukaan vastavuoroisuusmekanismi: varauman tehnyt sopimuspuoli ei voi vaatia toista osapuolta noudattamaan sanottua määrystä laajemmalti kuin mitä se itse on ilmoittanut sitä noudattavansa (23 artiklan 3 kappale). Varauman tekemisen on yleissopimuksessa edellytetty olevan väliaikainen toimenpide, jonka tarkoituksena on tehdä sopimuksen osapuoleksi tulo mahdolliseksi myös sellaiselle valtiolle, jonka lainsäädäntö sopimukseen liittymistä harkittaessa joiltakin osin ei vastaisi sopimuk-

sen asettamia velvoitteita taikka joka sopimuksen osapuoleksi tullessaan haluaisi ennalta suojautua sopimuksen soveltamisessa mahdollisesti esille tulevien ennalta arvaamattomien tilanteiden varalta. Tämä periaate ilmaistaan sopimukseen otetussa nimenomaisessa määräyksessä, jonka mukaan varauman tehneen sopimuspuolen on peruutettava varauma niin pian kuin olosuhteet sen sallivat (23 artiklan 2 kappale).

Varaumien tekemisen lisäksi on yleissopimuksen yksittäisissä artikloissa tehty mahdolliseksi antaa selityksiä, jotka rajoittavat sopimuksen osapuolen velvollisuutta antaa oikeusapua taikka asettavat oikeusavun antamiselle erityisiä, selityksestä ilmeneviä edellyksiä. Myös tällaisten, oikeusavun antamista rajoittavien selitysten osalta noudatetaan vastavuoroisuusmekanismia (5 artiklan 2 kappale ja 16 artiklan 2 kappale).

Kansainvälistä oikeusapua annetaan yleissopimuksen mukaisesti *rikosasian käsittelyä* varten, jos rikosasian käsittely oikeusapua pyydetessä kuuluu pyynnön esittäneen sopimuspuolen *oikeusviranomaisen* toimivaltaan. Rikosasia on yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä ymmärrettävä siten laajassa mielessä, että sen piiriin kuuluu paitsi rikosasian esitutkinta ja sitä vastaava menettely, syyteharkinnan toimitaminen ja varsinainen rikosasian oikeudenkäynti, myös rikosasian käsittely oikeudenkäynnin päättymisen jälkeen ja rikosasiaan liittyvien liitännäisvaatimusten käsittely. Rikosasian käsittelyn piiriin kuuluu siten myös esimerkiksi rikosasiassa annetun lainvoimaisen tuomion poistaminen tai purkaminen, armahdusasian käsittely, syyttömästi vangitulle tai tuomitulle maksettavaa korvausta koskevan asian käsittely sekä rikoksen johdosta suoritettavaa vahingonkorvausta koskevan asian käsittely rikosasian yhteydessä, sillä edellytyksellä, että tällaisen asian käsittely on pyynnön esittäneessä valtiossa vireillä.

Yleissopimuksessa ei ole lähemmin määriteltä, mitä sopimuspuolten viranomaisia oikeusviranomaisilla (judicial authorities) tarkoitetaan. Tämän sijasta sopimukseen on otettu nimenomainen määräys siitä, että sopimuspuoli voi antamassaan selityksessä määritellä, mitä viranomaisia se pitää oikeusviranomaisina yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä (24 artikla). Oikeusapupyynnön voi yleissopimuksen mukaan tehdä ainoastaan oikeusviranomaisen ja pyynnön vastaanottanut sopimuspuoli on velvollinen antamaan oikeusapua ainoas-

taan silloin, kun pyynnön on tehnyt sellainen pyynnön esittäneen valtion viranomaisen, jota pyynnön esittäneen valtion mahdollisesti antama selitys huomioon ottaen voidaan pitää yleissopimuksen tarkoittamana oikeusviranomaisena. Oikeusavun antamista ei sen sijaan ole rajoitettu sillä tavoin, että pyynnön vastaanottanut sopimuspuoli olisi velvollinen antamaan oikeusapua ainoastaan silloin, kun pyydetystä toimenpiteestä huolehtiminen kuuluu pyynnön vastaanottaneen sopimuspuolen oikeusviranomaisen toimivaltaan, vaan sopimus lähtee siitä, että pyynnön vastaanottaneen valtion on huolehdittava pyynnön täyttämistä joko oikeusviranomaisensa välityksellä tai muiden sellaisten viranomaisensa kautta, joiden toimivaltaan pyydetty toimenpide, esimerkiksi väestörekisteristä saatavien henkilötietojen toimittaminen, kuuluu.

Yleissopimuksen määräysten mukaisesti annettavan oikeusavun piiriin voivat kuulua seuraavat toimenpiteet:

- Todisteiden hankkiminen ja toimittaminen mukaan lukien todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen (3 artikla)

- Etsinnän ja takavarikon toimittaminen todisteiden hankkimista varten (3 ja 5 artikla)

- Oikeudenkäyntiasiakirjojen ja tuomioistuinten päätösten tiedoksiantaminen (7 artikla)

- Todistajan ja asiantuntijan kutsuminen pyynnön esittäneen sopimuspuolen viranomaisen eteen (7—10 artikla sekä 12 artiklan 1 kappale)

- Rikosasian asianosaisen kutsuminen (7 artikla ja 12 artiklan 2 kappale)

- Vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen luovuttaminen todistajana kuulemista varten (11 artikla)

- Rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten (13 artikla)

- Syyttämispynnön tekeminen (21 artikla)

- Rangaistuspäätöksiä koskevien tietojen vaihtaminen (22 artikla)

Oikeusavun piiriin kuuluvat siten yleissopimuksen mukaan vain sellaiset toimenpiteet, jotka palvelevat pyynnön esittäneessä valtiossa vireillä olevaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä taikka muuta, sopimuksessa tarkoitettua rikosasian käsittelyä. Yleissopimuksen tarkoittaman oikeusavun ulkopuolelle jäävät tämän mukaisesti muun muassa pyynnöt, jotka koskevat rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista, kansainvälinen yhteistoiminta vapausrangaistuksen täytäntöönpanossa, ehdollisesti

tuomittujen ja ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen sekä sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen taikka muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano (1 artiklan 2 kappale).

Edellä sanotun lisäksi on yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle suljettu myös sopimuksen soveltamisalaan muutoin kuuluvan oikeusavun antaminen silloin, kun rikosasian käsittelyyn liittyvän pyynnön perusteena on sotilasrikoslainsäädännön alainen rikos, joka ei ole rikos yleisen rikoslain mukaan (1 artiklan 2 kappale).

Yleissopimuksen soveltamisalan piiriin kuuluvan oikeusavun antamista rajoittavat myös sopimukseen otetut kieltäytymisperusteet. Nämä kieltäytymisperusteita koskevat määräykset ovat luonteeltaan harkinnanvaraisia, toisin sanoen ne eivät velvoita sopimuksen osapuolena olevia valtioita kieltäytymään oikeusavun antamisesta näillä perusteilla, vaan antavat ainoastaan oikeuden kieltäytyä oikeusavun antamisesta. Näiden määräysten mukaan oikeusapupyynnön vastaanottanut osapuoli voi kieltäytyä antamasta oikeusapua,

— jos pyyntö koskee rikosta, jota pyynnön vastaanottanut osapuoli pitää poliittisena rikoksena, poliittiseen rikokseen liittyvänä rikoksena taikka vero-tulli-tai valuuttarikoksena (2 artiklan a kohta) tai

— jos pyynnön vastaanottanut osapuoli katsoo, että pyynnön noudattaminen saattaa loukata sen täysivaltaisuutta tai voi vaarantaa sen turvallisuutta taikka on ristiriidassa sen oikeusjärjestyksen yleisten periaatteiden (*ordre public*) tai muiden olennaisten etujen kanssa (2 artiklan b kohta).

Nämä yleissopimuksen kieltäytymisperusteita koskevat määräykset on Suomen osalta saatettu voimaan siten, että kieltäytymisperusteet on yleissopimuksen voimaansaattamissasetuksen 2 §:n 1 momentissa säädetty harkinnanvaraisiksi kieltäytymisperusteiksi. Oikeusavun antamisesta kieltäytyminen on jätetty kussakin yksittäistapauksessa sen Suomen viranomaisen harkintaan, jonka toimivaltaan tämän kysymyksen arvioinnin on katsottava kuuluvan. Kysymystä siitä, millä Suomen viranomaisella on toimivalta päättää vieraan valtion viranomaisen pyytämän oikeusavun epäämisestä, ei ole sen sijaan yksiselitteisesti säännelty. Yleissopimuksen hyväksymisestä annetun lain 4 §:n 1 momentin ja Suomen ja ulkomaan viranomaisen yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä

annetun lain 1 §:n perusteella voitaneen kuitenkin katsoa, että oikeusavun epäämisestä päättäessä on oikeusministeriöllä ja oikeusapua antavalla tuomioistuimella tai muulla viranomaisella rinnakkainen toimivalta päättää oikeusavun epäämisestä.

Yleissopimuksen mukaisesti annettavan oikeusavun aluetta on eräiltä osin laajennettu 17 päivänä maaliskuuta 1978 tehdyllä lisäpöytäkirjalla, johon Suomi on liittynyt 30 päivänä tammikuuta 1985 (SopS 14/85). Lisäpöytäkirjan 1 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat olemaan käyttämättä yleissopimuksen 2 artiklan a) kohtaan perustuvaa oikeutta evätä oikeusapu yksinomaan sillä perusteella, että pyynnön perusteena on rikos, jota pyynnön vastaanottanut valtio pitää vero-, tulli- tai valuuttarikoksena (fiskaalisena rikoksena). Lisäpöytäkirjan voimaantulon jälkeen on yleissopimuksen voimaantulosta annetun asetuksen 2 § lisäpöytäkirjan voimaantulon johdosta tulut kumotuksi siltä osin kuin säännöksessä oleva viittaus yleissopimuksen 2 artiklaan koskee artiklan a kohdassa tarkoitettuja fiskaalisia rikoksia. Tämän lisäksi lisäpöytäkirjassa on myös eräiltä osin laajennettu sellaisen rikosasian aluetta, jota varten oikeusapua annetaan. Lisäpöytäkirjan 3 artiklan mukaan yleissopimusta sovelletaan myös rikostuomion täytäntöönpanoa koskevien asiakirjojen tiedoksiantoon, minkä lisäksi yleissopimuksen mukaista oikeusapua annetaan myös silloin, kun pyydetty toimenpide, esimerkiksi rikosrekisteritietojen toimittaminen, liittyy rangaistuksen määräämiseen ehdolliseksi, ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen taikka rangaistuksen täytäntöönpanon keskeyttämiseen. Lisäpöytäkirjan 8 artiklan mukaan yleissopimukseen tehdyt varaukset ja 24 artiklan mukaisesti annetut selitykset jäävät voimaan, jollei yleissopimukseen liittyttäessä toisin ole ilmoitettu. Suomen liittyessä lisäpöytäkirjaan tällaisia ilmoituksia ei ole annettu, joten lisäpöytäkirja ei ole vaikuttanut niihin varauksiin, jotka Suomi on yleissopimukseen tehnyt, eikä Suomen 24 artiklan mukaisesti antamaan selitykseen.

Yhteydenpitojärjestys on eurooppalaisessa yleissopimuksessa säännelty siten, että sopijapuolet pitävät pääsäännön mukaan yhteyttä toistensa kanssa keskusviranomaisina toimivien oikeusministeriöiden välityksellä, jos kysymys on todistelupyynnöstä (3—5 artikla), syyttämispynnöstä (21 artikla) tai rangaistus päätöksiä koskevien tietojen vaihtamisesta (22 artik-

la). Muiden oikeusapupyynnöiden osalta viranomaiset taas voivat olla suorassa yhteydessä keskenään. Sopimukseen liittyessään Suomi on kuitenkin antanut selityksen, jonka mukaan Suomen viranomaisille tehty oikeusapupyynnöt on kaikissa tapauksissa lähetettävä oikeusministeriölle.

Oikeusapupyynnöissä käytettävän kielen osalta yleissopimuksen lähtökohtana on periaate, jonka mukaan pyyntöä tai siihen liittyviä asiakirjoja ei tarvitse kääntää (16 artiklan 1 kappale). Sopimuspuoli voi kuitenkin antaa selityksen, jonka mukaan sille tehtävä pyyntö ja siihen liittyvät asiakirjat on käännettävä sen omalle kielelle tai jollekin sen valitsemalle Euroopan neuvoston viralliselle kielelle (16 artiklan 2 kappale). Tämän määräyksen mukaisesti antamassaan selityksessä Suomi on ilmoittanut että pyynnön ja siihen liitettyjen asiakirjojen tulee olla suomen, ruotsin tai englannin kielellä taikka niihin tulee liittää käännös jollekin näistä kielistä. Tämän lisäksi Suomi on samalla ilmoittanut, että se ei sitoudu toimittamaan käännöksiä oikeusapupyyntöön annetusta vastauksesta ja niihin liittyvistä asiakirjoista.

Eurooppalaiseen yleissopimukseen liittyessään Suomi on muutoinkin verrattain laajalti käyttänyt hyväkseen sopimuksen antamaa mahdollisuutta tehdä yleissopimukseen varauksia ja antaa selityksiä, jotka rajoittavat oikeusavun antamista. Nämä varaukset ja selitykset ovat luonteeltaan joko yleisiä, eli sellaisia, että ne koskevat Suomen viranomaisten antamaa oikeusapua siitä riippumatta, mitä yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa toimenpidettä pyyntö koskee, tai erityisiä, vain tiettyyn pyydettyyn toimenpiteeseen liittyviä.

Ensiksi mainittuun ryhmään kuuluu Suomen tekemä varaus kaksinkertaisen rangaistavuuden vaatimuksesta. Riippumatta siitä, mitä toimenpidettä on pyydetty, oikeusapupyyntö voidaan evätä, jos pyyntö koskee rikosta, jota Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä ei Suomen lain mukaan olisi pidettävä rangaistavana. Tämän lisäksi pyyntö voidaan evätä, jos

a) pyynnössä tarkoitettu rikoksesta on annettu tuomio Suomessa tai kolmannessa valtiossa,

b) oikeus panna rikos syytteeseen tai siitä tuomittu rangaistus täytäntöön olisi Suomen lain mukaan vanhentunut,

c) Suomessa tai kolmannessa valtiossa on

päätetty luopua toimenpiteistä pyynnössä tarkoitettujen rikosten vuoksi,

d) pyynnössä tarkoitettua rikoksesta on pyynnön esittäneessä valtiossa syytettynä olevaa vastaan nostettu syyte myös Suomessa tai kolmannessa valtiossa taikka jos

e) pyynnössä tarkoitettua rikoksesta on viereillä esituttu Suomessa tai kolmannessa valtiossa.

Pyydetyn etsinnän tai takavarikon toimittamista Suomi on rajoittanut antamallaan selityksellä (5 artikla) siten, että etsinnän tai takavarikon toimittamista koskevaan pyyntöön suostutaan vain sillä edellytyksellä, että pyynnössä tarkoitettu teko on rangaistava sekä pyynnön esittäneen vieraan valtion että Suomen lainsäädännön mukaan, että Suomen lain mukaan rikoksentehtyjä voitaisiin pyynnössä tarkoitettua teosta luovuttaa sekä että etsinnän ja takavarikon toimittaminen on Suomen lainsäädännön mukaista (5 artiklan 1 kappaleen a—c kohta). Toisin kuin edellä mainittujen yleisten varauksien osalta on laita, oikeusavun epääminen etsinnän ja takavarikon osalta näillä perusteilla on yleissopimuksen voimaansaatamisasetuksen 5 §:ssä säädetty pakottavaksi säännöksi, josta ei yksittäistapauksessa voida harkinnan mukaan poiketa.

Yleissopimuksen mukaisista oikeusavun muodoista on Suomi tekemillään varauksilla sulkenut antamansa oikeusavun ulkopuolelle vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikaisen luovuttamisen todistajana kuulemista varten (11 artikla) sekä rangaistus päätöksiä koskevan tietojen vaihtamisen (22 artikla sekä lisäpöytäkirjan 4 artikla). Rangaistus päätöksiä koskevien tietojen vaihtamiseen liittyvä varaus on pysynyt Suomen osalta voimassa myös sen jälkeen kun Suomi on liittynyt lisäpöytäkirjan osapuoleksi (lisäpöytäkirjan 8 artikla).

Edellä sanotun lisäksi eurooppalaisen yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan soveltamisalaa rajoittaa myös Suomen antama selitys siitä, mitä viranomaisia Suomi pitää yleissopimuksen tarkoittamina oikeusviranomaisina (24 artikla). Antamassaan selityksessä Suomi on ilmoittanut, että Suomi tarkoittaa oikeusviranomaisella todistelupyynnöitä koskevia 3, 4 ja 6 artiklaa sovellettaessa ”tuomioistuinta ja tutkintotuomaria sekä muutoin myös virallista syyttäjää”. Tämän myös yleissopimuksen voimaansaatamisasetuksen 4 §:ään otetun selityksen oikeudellinen merkitys yleissopimusta so-

vellettaessa on kuitenkin jossakin määrin tulkinvarainen erityisesti silmällä pitäen Suomen lain mukaista esitutkimamenettelyä.

Eurooppalaisen yleissopimuksen tavoitteena on ollut saattaa sopimusvaltioiden välillä voimaan tehokas, yhdenmukainen oikeusapujärjestelmä. Tämän tavoitteen mukaisesti on sopimuksessa asetettu pääsääntö, jonka mukaan yleissopimus kumoaa minkä tahansa kahden sopimuspuolen välillä voimassa olevan valtiosopimuksen, yleissopimuksen tai kahdenkeskisen sopimuksen määräykset keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa (26 artiklan 1 kappale). Vaikka sanotussa määräyksessä viitataan nimenomaisesti vain kahdenvälisiin, kahden sopimuspuolen välillä voimassa olevaan valtiosopimukseen, määräystä lienee sovellettava myös monenvälisiin sopimuksiin siltä osin kuin kaksi tai useammat tällaisen sopimuksen osapuolista tulevat eurooppalaisen yleissopimuksen osapuoliksi. Myös tällaisissa tapauksissa yleissopimus syrjäyttäneen tällaisen aikaisemman monenvälisen sopimuksen siltä osin kuin kysymys on niiden, tällaisen sopimuksen osapuolina olevien valtioiden välisistä suhteista, jotka ovat tulleet eurooppalaisen yleissopimuksen osapuoliksi. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin tehty eräitä, joskin rajoitettuja poikkeuksia:

Ensiksi yleissopimuksen määräykset yhteydenpitojärjestyksestä (15 artikla) eivät syrjäytä sellaisia aikaisempiin valtiosopimuksiin sisältyviä määräyksiä, joiden mukaan asianomaiset viranomaiset voivat toimittaa toisilleen suoraan oikeusapupyynnöjä (15 artiklan 7 kohta). Suomen osalta tällaisia määräyksiä, jotka sallivat suoran yhteydenpidon pohjoismaisten viranomaisten välillä, sisältyy Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken vuonna 1974 tehtyyn sopimukseen oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa (1 artikla). Vaikka Suomi eurooppalaiseen yleissopimukseen liittyessään onkin maksanut järjestelyn, jonka mukaan yhteydenpito yleissopimusta sovellettaessa tapahtuu Suomen osalta aina oikeusministeriön välityksellä, on sanotun pohjoismaisen sopimuksen mukainen suora yhteydenpitojärjestys säilynyt edelleen voimassa, mikä Suomen taholta on myös nimenomaisesti todettu varauman muodossa annetulla ilmoituksella.

Toiseksi eurooppalaiseen yleissopimukseen liittyminen ei vaikuta voimassa oleviin tai vastaisuudessa tehtäviin sopimuksiin taikka järjestelyihin, jotka sisältävät määräyksiä pyyn-

töjen tai niihin liitettyjen asiakirjojen kääntämisestä (16 artiklan 3 kappale). Tällaisia käännöksiä koskevia määräyksiä sisältyy edellä mainittuun pohjoismaiseen sopimukseen (2—4 artikla), jotka ovat siis jääneet edelleen voimaan myös sen jälkeen kun Suomi on liittynyt eurooppalaiseen yleissopimukseen. Tämän lisäksi Suomi on tehnyt yleissopimukseen (20 artikla) nimenomaisen varauman, jonka perusteella Suomi on oikeutettu perimään käännöksistä aiheutuneet kustannukset pyynnön tehneeltä pohjoismaalta pohjoismaisen sopimuksen mukaisesti (4 artiklan 2 kappale).

Kolmanneksi eurooppalaiseen yleissopimukseen liittyminen ei vaikuta tiettyä alaa koskevien sopimusten erityismääräyksiin kansainvälisestä oikeusavusta (26 artiklan 2 kappale).

Yhdenmukaisen ja mahdollisimman tehokkaan oikeusapujärjestelmän takaamiseksi eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolten välillä on yleissopimukseen otettu nimenomainen määräys siitä, että eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolet eivät voi keskenään tehdyllä kahdenvälisellä taikka monenvälisellä valtiosopimuksella syrjäyttää yleissopimuksen asettamia velvoitteita edes tällaisen myöhemmän kahdenvälisen tai monenvälisen sopimuksen osapuolten välisissä suhteissa. Tällaiset myöhemmät sopimukset ovat yleissopimuksen osapuolten välillä sallittuja ainoastaan sikäli kuin sopimukset sisältävät yleissopimusta tehokkaampia oikeusapumääräyksiä, täydentävät yleissopimusta tai helpottavat yleissopimukseen sisältyvien periaatteiden soveltamista (26 artiklan 3 kappale).

Tällainen yleissopimuksen syrjäyttävä, yksinomainen oikeusapujärjestelmä on kuitenkin saatavissa aikaan kahden taikka useamman sellaisen yleissopimuksen osapuolena olevien valtioiden välillä, joissa oikeusavun antaminen rikosasioissa määräytyy yhdenmukaisen lainsäädännön tai erityisen järjestelmän mukaan, joka edellyttää oikeusavun antamista osapuolten alueilla. Valtiot, joissa on voimassa tällainen yhdenmukainen lainsäädäntö tai jotka ovat tällaisen muun järjestelyn osapuolia, voivat järjestää keskinäiset suhteensa yksinomaisesti sanotun lainsäädännön tai järjestelmän mukaisesti ilmoittamalla Euroopan neuvoston pääsihteerille, että ne eivät sovelta yleissopimusta keskinäisissä suhteissaan (26 artiklan 4 kappale).

Tämä yleissopimuksessa omaksuttu järjestely (26 artiklan 4 kappale) sallisi esimerkiksi, että

pohjoismaat saattaisivat voimaan yhdenmukaisen lainsäädännön oikeusavusta rikosasioissa sillä tavoin että tällainen lainsäädäntö pohjoismaiden keskinäisissä suhteissa syrjäyttäisi eurooppalaisen yleissopimuksen. Koska tällaista yhdenmukaista pohjoismaista lainsäädäntöä ei ole yleissopimuksen mukaisesti saatettu yksinomaisena järjestelynä voimaan, on eurooppalaista yleissopimusta sovellettava myös pohjoismaiden välisissä suhteissa rinnakkain pohjoismaisten erityisjärjestelyjen, vuoden 1974 pohjoismaisen sopimuksen sekä velvollisuutta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen koskevan yhdenmukaisen lainsäädännön kanssa. Myös se pohjoismainen erityisjärjestely, joka Suomessa on saatettu voimaan rikosasian vastaajan kutsumisesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen annetulla lailla, on menettänyt merkityksensä, koska kaikki pohjoismaat ovat eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolia. Rikosasian vastaaja voidaan edellä sanotun mukaisesti kutsua Suomesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eurooppalaisen yleissopimuksen määräyksiä soveltaen ja noudattaen lisäksi, mitä yhteydenpitojärjestyksestä ja käytettävästä kielestä on määrätty vuoden 1974 pohjoismaisessa sopimuksessa.

1.4. Kahdenväliset sopimukset

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevia määräyksiä sisältyy Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton kanssa oikeusuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa 11 päivänä elokuuta 1978 tehtyyn sopimukseen (SopS 48/80), joka sittemmin on tullut Venäjän federaatiota sitovaksi, sekä vastaaviin Suomen ja Puolan (SopS 68/81) sekä Suomen ja Unkarin (SopS 40/82) välillä tehtyihin kahdenvälisiin sopimuksiin. Tämän lisäksi Suomen ja Australian välillä on 22 päivänä kesäkuuta 1992 allekirjoitettu keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva sopimus, jota ei kuitenkaan vielä ole saatettu voimaan. Näiden sopimusten määräykset oikeusavusta rikosasioissa vastaavat olennaisesti eurooppalaisen yleissopimuksen peruseriaatteita ja ovat yhdenmukaiset niiden varaumien ja selitysten kanssa, jotka Suomi on yleissopimukseen tehnyt.

2. Nykyisen tilanteen arviointi

Tämän esityksen alaan kuuluvat voimassa

olevan oikeuden kansainvälistä oikeusapua koskevat yleiset säännökset ovat peräisin 1920-luvulta. Niiden pääasiallinen soveltamisala rajoittuu tosiasiallisesti siihen, että Suomen tuomioistuin voi pyytää, että täällä vireillä olevaa rikosasiaa varten tarvittava todistelu tapahtuisi vieraan valtion viranomaisen edessä. Toisaalta Suomen tuomioistuimet voivat näiden säännösten mukaan antaa oikeusapua vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä, esimerkiksi huolehtia todisteiden vastaanottamisesta, ainoastaan silloin kuin tästä olisi erikseen sovittu asianomaisen vieraan valtion kesken.

Oikeusavun antaminen tiedoksiantoja toimitettaessa on säännelty oikeudenkäymiskaaren otetuilla erityissäännöksillä. Myös näitä säännöksiä on pidettävä puutteellisina. Ne koskevat ainoastaan haasteen tai kutsun tiedoksiantamista Suomen tuomioistuimen pyynnöstä vieraassa valtiossa olevalle vastaajalle tai asianomistajalle taikka todistajalle. Sen sijaan voimassa olevassa oikeudessa ei ole yleisiä säännöksiä vieraan valtion viranomaisen rikosasiassa antaman kutsun tai haasteen tiedoksiannosta Suomessa. Tämän lisäksi sekä todistelu että tiedoksianto koskevat säännökset ovat teknisesti vaikeaselkoisia sen johdosta, että niissä menettelyn osalta viitataan vastaavia kysymyksiä koskeviin säännöksiin kansainvälisestä oikeusavusta riita-asioissa.

Pohjoismaiden välillä on näiden säännösten lisäksi voimassa erillinen, myös rikosasioita koskeva edellämainittu sopimus oikeusavusta tiedoksiannossa ja todistelussa. Tämä sopimus ei kuitenkaan aseta pyynnön vastaanottaneelle valtiolle velvollisuutta huolehtia pyynnön toimeenpanosta, mikä seikka on useasti aiheuttanut käytännössä tulkintavaikeuksia.

Käytännössä tärkeä ja soveltamisalaltaan varsin laaja säännöstö kansainvälisestä oikeusavusta sisältyy edellä mainittuihin keskinäistä oikeusapua koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen rikosasioissa sekä sopimuksen lisäpöytäkirjaan, jotka molemmat ovat Suomeen nähden voimassa. Näiden sopimusten soveltamista rajoittavat kuitenkin varsin lukuisat Suomen tekemät varaukset ja selitykset, joiden johdosta sopimuksen soveltaminen aiheuttaa käytännössä vaikeuksia ja tulkintaongelmia. Eräänä suurimmista puutteista voidaan pitää sitä, että Suomen antaman selityksen johdosta Suomen esitutkintaviranomaiset eivät sopimuksen nojalla voi saada oikeusapua. Tätä puutetta on pidettävä varsin merkittävänä sen vuoksi,

että kansainvälisestä oikeusavusta Suomen ja vieraan valtion esitutkintaviranomaisten välillä ei ole muuallakaan laissa säännöksiä.

Edellä mainittuihin puutteisiin on kiinnitetty huomiota myös eduskunnassa. Antaessaan vuonna 1976 mietintönsä (LaVM n:o 3/1976 vp.) hallituksen esityksen johdosta laiksi rikosasian vastaajan kutsumisesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen (HE 34/1976 vp.) eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota kansainvälistä oikeusapua koskevan lainsäädännön puutteellisuuksiin. Mietinnössään valiokunta totesi seuraavaa: ”Valiokunta katsoo myös aiheelliseksi todeta, että kansainvälistä oikeusapua koskeva Suomen sisäinen lainsäädäntö on osittain vanhentunutta ja puutteellista. Lukuisten muutosten ja lisäysten johdosta valtion sisäisen lainsäädännön ja sopimusten muodostama säännöskokonaisuus on vaikeasti hallittavissa joitakin poikkeuksia lukuunottamatta. Valiokunta katsoo, että mikäli Suomi liittyy keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen olisi samassa yhteydessä tai ainakin pian sen jälkeen pyrittävä valmistelemaan ja toteuttamaan yhtenäiset kansainvälistä oikeusapua koskevat lait erikseen rikos- ja riita-asioita varten. Tämän yleisen sääntelyn ulkopuolelle voitaisiin jättää rikoksen tekijän luovuttaminen sekä ne erityiset säännöt, jotka koskevat oikeusapua pohjoismaiden kesken”.

Antaessaan vuonna 1979 lausuntonsa (UaVM n:o 4/1980 vp., Liite 1) hallituksen esityksestä keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymisestä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 55/1979 vp.) eduskunnan lakivaliokunta viittasi edellä olevaan lakivaliokunnan aikaisempaan kannanottoon ja totesi muun muassa seuraavaa: ”Ehdottaessaan tuon lainsäädännön hyväksymistä mietinnössään n:o 3/1976 vp. lakivaliokunta kiinnitti huomiota kansainvälistä oikeusapua koskevan sisäisen lainsäädäntöme vanhentuneisuuteen ja puutteellisuuteen ja edellytti, että kysymyksessä olevan lainsäädännön ajanmukaistaminen ja kodifointi saatettaisiin valmistelun kohteeksi viimeistään siinä vaiheessa, kun Suomi liittyy nyt käsiteltävänä olevaan yleissopimukseen. Ottaen huomioon yhä laajenevan kansainvälisen oikeusaputoiminnan ja muun muassa jo vireillä olevat valmistelut Suomen liittymiseksi syytteen siirtämistä koskevaan eurooppalaiseen yleissopi-

mukseen valiokunta pitää edellä mainittua valmistelua entistä tärkeämpänä.”

Hyväksyessään vuoden 1980 valtiopäivillä eurooppalaisen yleissopimuksen määräykset eduskunta edellyttikin lakivaliokunnan kannan mukaisesti, että kansainvälistä oikeusapua koskevan lainsäädännön ajanmukaistaminen ja koonta pannaan vireille välittömästi, kun Suomi on liittynyt yleissopimukseen.

Kansainvälisen rikollisuuden torjunnan kannalta pidetään nykyisin tärkeänä, että rikoksen johdosta tuomittu menettämisestä voituun pyynnöstä panna täytäntöön muussa kuin päätöksen antaneessa valtiossa, jossa seuraamukseen tuomitulla on omaisuutta, johon menettämisestä voidaan kohdistaa. Jotta tällainen menettämisestä voituun pyynnöstä panna täytäntöönpano voitaisiin tehokkaasti turvata, on lisäksi tärkeää, että kansainvälistä oikeusapua voitaisiin vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä antaa käyttämällä pakkokeinoja, erityisesti hukkaamiskieltoa, vakuustakavarikkoa ja takavarikkoa vieraassa valtiossa tuomitun tai jo tuomitun menettämisestä voituun pyynnöstä panna täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Voimassa olevan oikeuden mukaan Suomessa voidaan kuitenkin panna täytäntöön ainoastaan jossakin toisessa pohjoismaassa tuomittu menettämisestä voituun pyynnöstä panna täytäntöönpanon turvaamiseksi ei Suomen voimassa olevan oikeuden mukaan voida antaa oikeusapua siinäkin tapauksessa, että pyynnön on esittänyt jonkin toisen pohjoismaan viranomainen.

3. Uudistuksen tavoitteet

Uudistuksen tavoitteena on saattaa voimaan nykyaikainen, selkeä, helposti sovellettava ja tehokkaasti toimiva yhtenäinen säännöstö kansainvälisestä oikeusavusta rikosoikeuden alalla. Tavoitteena on säännöstö, jonka nojalla Suomen viranomaiset voivat mahdollisimman laajalti ja tarpeettomia muodollisuuksia noudattamatta antaa vieraan valtion oikeusviranomaisille kansainvälistä oikeusapua.

Tässä tarkoituksessa ehdotetussa laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa on omaksuttu periaate, jonka mukaan Suomen

viranomaiset voivat antaa vieraan valtion viranomaisille oikeusapua asettamatta vastavuoroisuutta oikeusavun antamisen edellytykseksi.

Oikeusavun antamisen edellytyksenä ei myöskään ole lakiehdotuksen mukaan kaksinkertainen rangaistavuus, toisin sanoen se, että pyynnön perusteena oleva teko olisi rangaistava myös Suomen lain mukaan. Tämä järjestely laajentaa Suomen viranomaisten mahdollisuuksia antaa vieraan valtion viranomaisille oikeusapua. Lisäksi oikeusavun antaminen tulee yksinkertaisemmaksi, koska oikeusapua antavien viranomaisten ei tarvitse kussakin yksittäistapauksessa tutkia, vastaako pyynnön perusteena olevaa tekoa koskeva vieraan valtion lain rangaistussäännös riittävissä määrin Suomen lain asianomaista rangaistussäännöstä.

Oikeusapupyynnön muotovaatimuksia on lakiehdotuksessa väljennetty ja samalla tehty mahdolliseksi oikeusapupyynnöjen ja niihin liittyvien asiakirjojen toimittaminen Suomen viranomaisille käyttäen nykyaikaista teletekniikkaa. Samoin on säännökset Suomen viranomaisille tehdyissä oikeusapupyynnöissä ja niihin liitetyissä asiakirjoissa käytettävistä kielistä tarkoitettu lain voimaansaattamisesta annettavalla asetuksella väljentää siten, että oikeusapupyynnön vastaanottavat Suomen viranomaiset voisivat nykyistä laajemmalti antaa oikeusapua vieraalla kielellä tehdyn oikeusapupyynnön perusteella tarvitsematta vaatia asiakirjojen käännöksiä.

Oikeusavun nopeutta ja tehokkuutta edistää osaltaan myös se, että lakiehdotuksen mukaan vieraan valtion viranomaiset voisivat olla aina suoraan yhteydessä Suomen viranomaisiin oikeusapua pyytäessään. Vastaavasti Suomen tuomioistuimet, syyttäjäviranomaiset ja esitutkintaviranomaiset voisivat olla suoraan yhteydessä vastaaviin vieraan valtion viranomaisiin, jos asianomaisen vieraan valtion oikeusjärjestys tämän sallii. Tällä järjestelyllä on erityisesti merkitystä silmällä pitäen Suomen esitutkintaviranomaisten ja vastaavien vieraan valtion viranomaisten kansainvälistä yhteistyötä. Suoran yhteydenpitojärjestelmän kautta voidaan myös säästää kustannuksia, jotka muutoin aiheutuisivat keskusviranomaisten käyttämisestä ainoana sallittuna yhteydenpitotienä kaikissa tapauksissa.

Kansainvälisen oikeusavun alaa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että vieraassa valtiossa rikoksen johdosta tuomittu menettämisraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön ja

että vastaavasti Suomessa tuomittu menettämisraamus voitaisiin jättää vieraassa valtiossa täytäntöönpantavaksi. Tätä koskevat säännökset sisältyvät ehdotettuun lakiin kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikoskeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Tähän liittyen oikeusapua voitaisiin Suomessa antaa vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä siten, että vieraassa valtiossa rikoksen johdosta tuomitun taikka tuomittavan menettämisraamuksen turvaamiseksi voitaisiin käyttää pakkokeinoja, määrätä omaisuutta hukkaamiskieltoon ja toimeenpanna vakuustakavarikko tai takavarikko. Tällaisen oikeusavun antamisessa noudatettaisiin kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen säännöksiä sekä pakkokeinolakiin ehdotettuja uusia säännöksiä.

Pakkokeinojen käyttäminen vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä sekä todisteiden hankkimiseksi että menettämisraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi edellyttäisi kuitenkin aina sitä, että pakkokeinojen käyttäminen olisi Suomen lain mukaan sallittua; jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

Lakiehdotuksessa omaksutun pääsäännön mukaan Suomi ei tulisi perimään kustannuksia vieraalle valtiolle antamastaan oikeusavusta.

Sisäisellä lainsäädännöllään Suomi ei luonnollisesti voi suoranaisesti vaikuttaa siihen, millaisin edellytyksin ja millä tavoin vieraat valtiot antavat kansainvälistä oikeusapua Suomen viranomaisille. On kuitenkin selvää, että mitä laajemmin ja joustavammin Suomen viranomaiset antavat vieraan valtion viranomaisille oikeusapua, sitä suuremmat mahdollisuudet Suomen viranomaisilla on vastaavasti saada oikeusapua vieraan valtion viranomaisilta. Tämän lisäksi nykyaikainen, yhtenäinen sisäinen lainsäädäntö kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa tulisi olennaisesti helpottamaan ja yksinkertaistamaan tarpeelliseksi katsottavien valtiosopimusten tekemistä sekä voimassa olevien sopimusten soveltamista käytännössä.

4. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriön asettamassa työryhmässä. Esitystä valmistellessaan työryhmä on kuullut asiantuntijoina sisäasiainministeriön, oikeuskanslerinviraston, Helsingin

raastuvanoikeuden sekä keskusrikospoliisin edustajia.

5. Esityksen pääkohdat

5.1. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Lakiehdotukseen on otettu säännökset siitä, millaisin edellytyksin ja millaista menettelyä noudattaen Suomen viranomaiset, tuomioistuimet, esitutkintaviranomaiset ja muut viranomaiset antavat vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella oikeusapua yksittäisen rikosasian käsittelyä varten. Tämän lisäksi lakiehdotukseen on otettu säännökset oikeusapupyynnön tekemisestä vieraalle valtiolle, kun oikeusapua tarvitaan Suomessa tapahtuvaa rikosasian käsittelyä varten. Oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle voisi lakiehdotuksen mukaan tehdä oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäväviranomainen ja esitutkintaviranomainen.

Rikosasiain käsittelyllä tarkoitetaan lakiehdotuksessa erityisesti esitutkinnan toimittamista, syytetoimenpiteisiin ryhtymistä sekä oikeudenkäyntiä rikosasiassa. Rikosasiain piiriin on myös luettava rikosasian yhteydessä käsiteltävät rikokseen perustuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset, erityisesti rikokseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset. Tämän lisäksi rikosasian käsittelyyn piiriin voivat kuulua myös rikosasian oikeudenkäynnin päättymisen jälkeen suoritettavat toimenpiteet, esimerkiksi tuomion täytäntöönpanoa, sakon perintää tai oikeudenkäyntikulujen maksamista koskevien päätösten ja muiden asiakirjojen tiedoksianto, päättäminen ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä, rikosasiassa annetun päätöksen purkamisen ja armahdusasian käsittely.

Sellainen valtioiden välinen yhteistoiminta rikosoikeuden alalla, joka ei liity yksittäisen rikosasian käsittelyyn, jää laissa tarkoitetun kansainvälisen oikeusavun ulkopuolelle. Tällaisia yhteistyön muotoja, joita ehdotetussa laissa ei ole säännelty, ovat esimerkiksi rikosrekisteritietojen toimittaminen vieraille valtioille näiden omista kansalaisista silloin, kun tietoja ei tarvita yksittäisen rikosasian käsittelyä varten, sekä kansainvälistä rikollisuutta koskevien tietojen vaihto ja tietojen antaminen lainsä-

dännöstä ja oikeuskäytännöstä, jollei tällainen pyyntö liity yksittäisen rikosasian käsittelyyn.

Lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät kuitenkin myös eräät yksittäisen rikosasian käsittelyyn liittyvät kansainvälisen yhteistyön muodot, jotka kuuluvat kansainvälisen oikeusavun piiriin. Näistä on erityisesti mainittava rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen, vapausrangaistukseen tuomittujen henkilöiden siirtäminen, vapautensa menettäneiden henkilöiden väliaikainen luovuttaminen toisen valtion viranomaisen edessä tapahtuvaa kuulemistä varten sekä ehdollisesti tuomittujen ja ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonnan siirtäminen.

Lakiehdotukseen kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ei myöskään sisälly säännöksiä menettämisseuraamuksen, sakkorangaistuksen taikka muun rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpanosta muussa valtiossa kuin siinä, jossa seuraamus on määrätty. Ehdotettuun lakiin kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa ehdotetaan kuitenkin otettavaksi säännökset vieraassa valtiossa rikoksen johdosta tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa ja Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Tähän liittyen on lakiehdotukseen kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ehdotettu otettavaksi säännökset pakkokeinojen käyttämisestä vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä vieraassa valtiossa tuomitun taikka tuomittavan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Lisäksi voimassa olevaa pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lakiin otettaisiin tarpeelliset säännökset hukkaamiskiellon, vakuustakavarikon ja takavarikon toimeenpanosta vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä.

Rikosasian käsittelyyn liittyvän oikeusavun piiriin kuuluvat periaatteessa kaikki ne oikeusapupyynnöissä esitetyt toimenpiteet, jotka ovat tarpeen kysymyksessä olevan asian käsittelyä varten vieraassa valtiossa, joka pyytää Suomelta oikeusapua, taikka asian käsittelyä varten Suomessa, kun Suomen viranomaiset pyytävät oikeusapua vieraalta valtiolta. Oikeusavun alaan kuuluvia toimenpiteitä ovat erityisesti asiakirjojen ja kutsujen tiedoksianto sekä todisteiden vastaanottaminen ja asianosaisten kuuleminen, esitutkinnan toimittaminen, pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimi-

seksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, syytetöimenpiteisiin ryhtyminen sekä rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Laissa ei kuitenkaan ole tyhjentävästi lueteltu niitä toimenpiteitä, joihin Suomessa voidaan vieraan valtion esittämän pyynnön perusteella ryhtyä, koska lain lähtökohtana on, että vieraan valtion esittämä pyyntö pyritään mahdollisuuksien mukaan täyttämään Suomen oikeusjärjestyksen asettamissa rajoissa silloinkin, kun vieraan valtion pyytämä toimenpide kokonaan tai osaksi poikkeaa siitä menettelystä, jota rikosasian käsittelyssä Suomessa noudatetaan.

Kun Suomen viranomaiset antavat oikeusapua vieraan valtion viranomaisen tekemän pyynnön perusteella, on lakiehdotuksen pääsääntönä tosin periaate, että oikeusapua annetaan noudattaen Suomen lain mukaista menettelyä. Oikeusapupyynnön täyttämiseksi voidaan kuitenkin noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää suoranaisesti Suomen lainsäädännön vastaisena. Pakkokeinojen käyttö ja niiden edellytykset määräytyvät kuitenkin aina Suomen lain mukaisesti.

Lakiehdotuksen mukaan Suomen viranomaiset antavat vieraan valtion pyynnöstä oikeusapua siitä riippumatta, onko Suomen ja pyynnön esittäneen vieraan valtion välillä voimassa oikeusavun antamista koskevaa valtiosopimusta, eikä oikeusavun antamisen edellytyksenä ole myöskään se, että pyynnön esittänyt valtio muutoin antaisi vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisille. Yksittäistapauksissa vieraan valtion pyytämä oikeusapu voidaan kuitenkin evätä sillä perusteella, että pyynnön esittänyt vieras valtio ei antaisi vastaavassa tapauksessa Suomelle oikeusapua. Oikeusavun epäämisestä tällä perusteella päättäisi oikeusministeriö.

Oikeusavun antaminen vieraalle valtiolle ei myöskään edellyttäisi Suomen ja vieraan valtion rikoslainsäädännön vastaavuutta, toisin sanoen sitä, että tekoa, jonka perusteella oikeusapua pyydetään, olisi pidettävä rikoksena sekä pyynnön tehneen vieraan valtion lain että myös Suomen lain mukaan. Tästä pääsäännöstä poikettaisiin kuitenkin silloin, kun vieraan valtion pyynnön täyttäminen edellyttää pakkokeinojen käyttämistä. Jos vieraan valtion tekemä oikeusapupyyntö tarkoittaa taikka sen täyttäminen, esimerkiksi todisteiden hankinta, edellyttää etsinnän tai takavarikon toimeenpanoa, ei etsintää tai takavarikkoa saa oikeusapupyynnön

perusteella toimittaa, jos pyynnön perusteena olevaa tekoa ei vastaavissa olosuhteissa tehtynä voitaisi pitää Suomen lain mukaan rangaistavana. Pakkokeinojen käyttäminen, mukaan luettuna pakkokeinojen käyttämisen edellytykset, määräytyisivät Suomen lain mukaisesti.

Menettely ja yhteydenpito vieraan valtion viranomaisten kanssa ehdotetaan säänneltäväksi siten, että kun vieraan valtion rikosasiaa käsittelevä viranomainen pyytää Suomen viranomaisilta oikeusapua, pyyntö olisi lähetettävä joko keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle taikka suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Jos pyynnön täyttäminen, esimerkiksi rikosrekisteritietojen luovuttaminen, kuuluisi oikeusministeriön toimivaltaan, olisi pyyntö luonnollisesti tehtävä oikeusministeriölle. Ilmoitukset pyynnön täyttamisestä ja muu oikeusapupyyntöön liittyvä yhteydenpito pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen kautta noudattaisivat vastaavaa järjestystä. Pynnön täyttamisestä huolehtiva viranomainen voisi toisin sanoen pitää yhteyttä pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiseen joko keskusviranomaisen välityksellä taikka olla suorassa yhteydessä vieraan valtion viranomaiseen.

Samaa yhteydenpitojärjestystä voitaisiin lakiehdotuksen mukaan noudattaa myös silloin, kun Suomen oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäväviranomainen tai esitutkintaviranomainen tekee oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle. Pyyntö voitaisiin lähettää joko suoraan toimivaltaiselle vieraan valtion viranomaiselle taikka keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön välityksellä, jonka tehtävänä olisi toimittaa pyyntö edelleen vieraan valtion vastaavalle keskusviranomaiselle taikka muulle viranomaiselle, jolla on oman lakinsa mukaan toimivalta ottaa pyyntö vastaan. Kun oikeusapua pyydetään vieraalta valtiolta, määräytyy yhteydenpitojärjestys kuitenkin viime kädessä pyynnön vastaanottaneen valtion oman oikeusjärjestyksen mukaisesti. Tämän vuoksi edellä sanottua yhteydenpitojärjestystä voidaan noudattaa vain sikäli kuin se, erityisesti suora yhteydenpito viranomaisten välillä, on vieraan valtion lain mukaan sallittua.

Lakiehdotuksen pääperiaatteena on, että vieraan valtion tekemää oikeusapupyyntöä käsittelevä viranomainen olisi toimivaltansa rajoissa velvollinen antamaan oikeusapua, jos laissa säädetty edellytykset oikeusavun antamiselle ovat olemassa. Eräiden oikeusavun piiriin kuu-

luvien toimenpiteiden osalta oikeusavun antaminen on kuitenkin ehdotettu säädettäväksi aina harkinnanvaraiseksi, jolloin kysymyksessä olevaan toimenpiteeseen ryhtyminen jää kussakin yksittäistapauksessa toimivaltaisen viranomaisen harkintaan. Tällaisia harkinnanvaraisia oikeusavun muotoja olisivat lakiehdotuksen mukaan pakkokeinolaissa tarkoitettuihin pakko-toimenpiteisiin ryhtyminen oikeusapupyynnön perusteella, syytetoimenpiteisiin ryhtyminen sekä rikosrekisteritietojen luovuttaminen.

Oikeusavun antamista vieraan valtion viranomaiselle rajoittavat lakiehdotuksessa yksityiskohtaisesti säännellyt kieltäytymisperusteet. Nämä kieltäytymisperusteet ovat osaksi ehdottomia, eli sellaisia, joiden vallitessa oikeusapua ei saa antaa, osaksi harkinnanvaraisia, jolloin kieltäytymisperusteen olemassaolo ei ehdottomasti estä oikeusavun antamista. Ehdottoman kieltäytymisperusteen muodostaa ensiksikin se, että oikeusavun antaminen saattaisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta taikka muita olennaisia etuja. Oikeusavun epäämisestä tällä perusteella voisi lakiehdotuksen mukaan päättää ainoastaan oikeusministeriö. Toinen ehdoton kieltäytymisperuste olisi se, että oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka se olisi ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden kanssa. Ehdottomien kieltäytymisperusteiden ollessa olemassa ei oikeusapua olisi sallittua antaa myöskään silloin, kun oikeusavun antaminen olisi muutoin säädetty harkinnanvaraiseksi.

Oikeusavun epääminen sillä perusteella, että sen antaminen olisi ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden tai muutoin Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaista, saattaa erityisesti tulla kysymykseen silloin, kun pyynnön perusteena oleva teko, esimerkiksi homoseksuaalisuus tai sukupuoliyhteys avioliiton ulkopuolella, ei Suomen lain mukaan olisi rangaistava ja pyynnössä on Suomen viranomaisia pyydetty ryhtymään sellaisiin toimenpiteisiin, esimerkiksi todisteiden hankkimiseen, jotka tähtäävät tekijän saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen teon perusteella, joka Suomessa ei ole rangaistava.

Harkinnanvaraisena kieltäytymisperusteena on lakiehdotuksessa se, että rikosta voidaan pitää poliittisena rikoksena taikka sotilasrikoslainsäädännön alaan kuuluvana rikoksena. Tämän lisäksi oikeusapu voidaan yksittäistapauk-

sessä tapahtuvan harkinnan perusteella evätä, jos pyynnön perusteena olevasta teosta ei Suomen lain mukaan voitaisi syyttää vanhentumisen, armahduksen tai muun vastaavan seikan johdosta, jos asiassa on Suomessa tai kolmannessa valtiossa aloitettu esitutkinta, asia on syyttäjäviranomaisen käsiteltävänä taikka asiassa on pantu vireille oikeudenkäynti, Suomessa tai kolmannessa valtiossa on päätetty luopua esitutkinnan toimittamisesta, syytteen nostamisesta tai muutoin toimenpiteistä luopumisesta taikka jos asiassa on Suomessa tai kolmannessa valtiossa annettu päätös, jossa vastaaja on tuomittu rangaistukseen tai syyte on hylätty.

Puhtaasti tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin perustuvina harkinnanvaraisina kieltäytymisperusteina tulevat lisäksi kysymykseen oikeusavun antamisesta kieltäytyminen sillä perusteella, että oikeusapupyynnön täyttäminen vaatisi teon laatuun nähden kohtuuttomasti voimavaroja, sekä oikeusavun antamisesta kieltäytyminen taikka pyynnön toimeenpanon, esimerkiksi todisteiden luovuttamisen lykkääminen sillä perusteella, että välitön toimeenpano saattaisi haitata tai viivästyttää rikostutkintaa, esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä Suomessa.

Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä aiheutuneista kustannuksista, esimerkiksi viranomaisten suorittamista toimenpiteistä sekä todistajille, asiantuntijoille taikka asianomistajille maksetuista korvauksista ei pääsäännön mukaan perittäisi korvausta pyynnön tehneeltä valtiolta. Asetuksella voitaisiin kuitenkin säätää, että oikeusavun kustannuksista perittäisiin korvausta.

5.2. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa annettua lakia (21/87) siten, että lakiin otettaisiin uudet säännökset vieraan valtion tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa ja säännökset Suomen tuomioistuimen tuomitseman menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöönpanotavaksi vieraassa valtiossa. Samalla lain nimike ehdotetaan muutettavaksi lain soveltamisalan laajennusta vastaavasti laiksi kansainvälisestä yh-

teistoiminnasta *eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa*.

Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanossa noudatettava menettely ja täytäntöönpanon edellytykset noudattaisivat soveltuvilta osilta niitä voimassa olevan lain säännöksiä, jotka koskevat vieraan valtion tuomioistuimen määräämän vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen täytäntöönpanoa Suomessa ja Suomen tuomioistuimen tuomitseman vankeusrangaistuksen jättämistä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa.

Vieraan valtion tuomioistuimen määräämä menettämisseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön, jos tuomio on saanut lainvoiman ja se on täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu, jos teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos sekä jos valtio, jossa seuraamus on määrätty, on pyytänyt täytäntöönpanoa taikka on siihen suostunut.

Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa päättäisi oikeusministeriö. Kuten vapaudenmenetystä tarkoittavien seuraamustenkin osalta on laita, oikeusministeriö ei olisi velvollinen määräämään menettämisseuraamusta täytäntöön pantavaksi Suomessa aina, kun laissa säädetyt edellytykset täytäntöönpanolle olisivat olemassa, vaan täytäntöönpanoon suostuminen jäisi oikeusministeriön harkintaan kussakin yksittäistapauksessa.

Kun oikeusministeriö päättää, että vieraassa valtiossa määrätyn menettämisseuraamuksen täytäntöönpano tapahtuu Suomessa, on ministeriön joko annettava tarpeelliset määräykset täytäntöönpanon *jatkamisesta* taikka ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin *seuraamuksen muuntamiseksi*. Täytäntöönpanon jatkaminen tulee kysymykseen silloin, kun vieraassa valtiossa määrätty seuraamus on laadultaan sellainen, että se olisi mahdollista määrätä Suomen lain mukaan. Jollei näin ole laita, on oikeusministeriön ryhdyttävä toimenpiteisiin menettämisseuraamuksen muuntamiseksi. Menettämisseuraamuksen muuntamista koskeva asiaan tutkisi Helsingin raastuvanoikeus syyttäjän vaatimuksesta. Tuomioistuimen tehtävänä olisi muuntaa vieraan valtion tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus Suomen lain mukaiseksi menettämisseuraamukseksi, kuitenkin siten, että seuraamus ei saisi olla ankarampi kuin vieraassa valtiossa määrätty seuraamus.

Kun vieraan valtion tuomioistuimen määrää-

mä menettämisseuraamus pannaan täytäntöön Suomessa, menee menetetyksi tuomittu esine tai omaisuus Suomen valtiolle siitä riippumatta, mitä vieraan valtion antamassa päätöksessä on mahdollisesti määrätty. Suomen valtiota eivät myöskään sido ne muut määräykset, mitä menetetyksi määrätyn esineen tai omaisuuden käyttämisestä on vieraan valtion antamassa päätöksessä mahdollisesti määrätty.

Lakiehdotukseen on tämän lisäksi otettu myös vastaavat säännökset Suomen tuomioistuimen tuomitseman menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Pyynnön Suomessa määrätyn menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta vieraassa valtiossa voisi lakiehdotuksen mukaan tehdä oikeusministeriö.

Yhteydenpito ehdotetaan säänneltäväksi siten, että vieraan valtion tekemä pyyntö olisi lähetettävä oikeusministeriölle ja että oikeusministeriö voisi myös lähettää vieraalle valtiolle pyynnön Suomen tuomioistuimen määräämän seuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Jos asianomainen vieras valtio ei kuitenkaan hyväksyisi tätä yhteydenpitojärjestystä, voisi yhteydenpito tapahtua myös diplomaattista tietä.

5.3. Pakkokeinolaki

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen (oikeusapulaki) soveltamisalaan kuuluu pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä voidaan edellä sanotussa tarkoituksessa käyttää pakkokeinoilaisissa (450/87) tarkoitettuja pakkokeinoja, kuitenkin siten, että oikeusapulain 15 §:n 1 momentin mukaan pakkokeinoja ei saisi käyttää, jos tämä ei Suomen lain mukaan olisi sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi oikeusapulaynnön perusteella jäisi oikeusapulain 23 §:n mukaan aina pyynnön täyttämisestä huolehtivan ja pakkokeinoista päättävän viranomaisen harkintaan. Pakkokeinojen käyttämisestä voitaisiin siten kieltäytyä, vaikkakaan ei olisi olemassa sellaisia oikeusapulaissa säädettyjä

perusteita, joiden nojalla oikeusavun antamisesta voitaisiin jo muutoinkin kieltäytyä.

Oikeusapulain 23 §:n 1 momentin mukaan voitaisiin vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella panna toimeen etsintä ja takavarikko todisteiden hankkimiseksi ja ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty taikka jos nämä toimenpiteet ovat tarpeen todisteiden hankkimista tarkoittavan oikeusapupyynnön täyttämiseksi. Tämän lisäksi lain 23 §:n 2 momentin mukaan voitaisiin vieraassa valtiossa määrätyn taikka määrättävän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi käyttää pakkokeinoja, jos määrätty taikka vastaisuudessa määrättäväksi tuleva menettämisseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön. Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi käytettävänä pakkokeinoina tulisivat kysymyksen hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko sekä takavarikko ja etsintä menetettäväksi tulevan esiin löytämiseksi.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko. Voimassa olevassa pakkokeinolaisissa ei ole hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon osalta sellaisia erityissäännöksiä, joita voitaisiin soveltaa, kun sanottuihin toimenpiteisiin ryhdytään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön johdosta. Tämän johdosta pakkokeinolaisia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että tällainen vieraassa valtiossa tuomitun tai vastaisuudessa tuomittavan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon ennalta turvaava oikeusapu tulee mahdolliseksi. Säännökset hukkaamiskielton ja vakuustakavarikon toimeenpanosta vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella ehdotetaan otettavaksi pakkokeinolain 3 luvun uuteen 6 a §:ään.

Ehdotettujen säännösten mukaan hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko voitaisiin oikeusapupyynnön johdosta panna Suomessa toimeen joko vieraassa valtiossa jo tuomitun menettämisseuraamuksen taikka siellä tuomitavan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Oikeusapua voitaisiin siten antaa siitä riippumatta, missä vaiheessa kysymyksessä olevan rikosasian käsittely oikeusapua pyydettyä on pyynnön esittäneessä vieraassa valtiossa. Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi Suomessa voitaisiin edellä sanottuja pakkokeinoja käyttää sekä silloin, kun vieraassa valtiossa käynnissä

olevan tutkinnan perusteella voidaan aiheellisesti olettaa, että menettämisseuraamus voidaan rikoksen johdosta määrätä rikoksen tekijälle tai jollekin muulle, johon menettämisseuraamus voidaan kohdistaa, että myös silloin, kun oikeudenkäynti asiassa on jo tullut vireille, taikka asiassa on annettu päätös, joka on saanut lainvoiman.

Ehdotetun pakkokeinolain 3 luvun 6 a §:n mukaan hukkaamiskielto ja vakuustakavarikosta päättäisi yleinen alioikeus. Menettely ehdotetaan säänneltäväksi siten, että vieraan valtion viranomainen ei voisi itse esittää tuomioistuimelle vaatimusta omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon, vaan että vaatimuksen voisi tehdä joko tutkinnanjohtaja taikka virallinen syyttäjä, joilla 3 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla on vastaava toimivalta päättää hukkaamiskielto ja vakuustakavarikosta ennen syytteen nostamista. Toimivalta asiassa kuuluisi sen paikkakunnan tuomioistuimelle, missä sillä, jota vastaan menettämisseuraamus kohdistetaan, on omaisuutta, joka voidaan panna hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, taikka missä asian käsittely muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Vieraan valtion viranomainen voisi oikeusapulain 4 §:ssä säädettyä yhteydenpitojärjestystä noudattaen lähettää oikeusapupyynnön joko suoraan sille toimivaltaiselle viranomaiselle, joka voi tehdä hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan vaatimuksen tuomioistuimelle, taikka keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle, joka toimittaisi pyynnön edelleen toimivaltaiselle viranomaiselle.

Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, olisi sen samalla myös asetettava määräaika, jonka hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on voimassa. Määräajan pituus jäisi tuomioistuimen harkintaan kussakin yksittäistapauksessa. Määräajan pituutta harkittaessa voitaneen kuitenkin lähteä siitä, että ainakin silloin, kun asian käsittely vielä on pyynnön esittäneessä vieraassa valtiossa vireillä, määräaika olisi asetettava vähintään 60 päiväksi, joka on valtion sisäisissäkin tapauksissa varattu 3 luvun 4 §:n 2 momentissa syytteen nostamiselle.

Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä määrättävään hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon olisi muutoin soveltuvien osin noudatettava 3 luvun säännöksiä.

Takavarikko. Pakkokeinolain 4 luvussa säännellyn takavarikon toimittaminen Suomessa

vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä ehdotetaan säänneltäväksi siten, että lukuun lisätäisiin uusi 15 a §, johon otettaisiin ne tarpeelliset erityissäännökset, jotka tekisivät mahdolliseksi takavarikon toimittamisen vieraan valtion tekemän oikeusapupyynnön perusteella. Muutoin takavarikon toimittamiseen olisi sovellettava vastaavilta osilta 4 luvun yleisiä säännöksiä, minkä ohella oikeusavun antamiseen ja yhteydenpitoon sovellettaisiin ehdotetun oikeusapulain säännöksiä.

Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä voitaisiin toimittaa takavarikko, jos takavarikoitava esine voi olla *todisteena* rikosasiassa. Takavarikko voitaisiin toimittaa myös menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, jos esine on vieraassa valtiossa *julistettu rikoksen johdosta menetetyksi* taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että se *tullaan julistamaan menetetyksi*. Takavarikon toimittaminen menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi edellyttäisi sitä, että vieraassa valtiossa määrätty taikka määrättäväksi tuleva menettämisseuraamus voitaisiin Suomessa panna täytäntöön.

Takavarikoimisesta päättäisi 4 luvun 5 §:n mukaisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun takavarikko toimitetaan vieraan valtion pyynnöstä, olisi takavarikoimista koskeva päätös kuitenkin saatettava viikon kuluessa sen paikkakunnan tuomioistuimen vahvistettavaksi, missä takavarikointi on toimitettu. Jos tuomioistuin päättää vahvistaa takavarikon, olisi sen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa, ja tätä määräaikaa voitaisiin takavarikosta päättäneen viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pitentää.

Kun esine tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraassa valtiossa, voi tuomioistuin takavarikon toimittaneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että esine tai asiakirja saadaan luovuttaa vieraan valtion viranomaisille velvoituksin, että se palautetaan sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita todisteena pyynnön esittäneessä vieraassa valtiossa. Tuomioistuin voisi kuitenkin myös päättää, että palauttamista ei vaadita, erityisesti silloin, kun takavarikoidulla esineellä tai asiakirjalla ei ole lainkaan taloudellista arvoa tai sen arvo on vähäinen, eikä palauttamatta jättäminen loukkaa sen oikeutta, jolla on oikeus esineeseen.

Ehdotettu uusi 4 luvun 15 a § korvaisi nykyisen 4 luvun 12 §:n, jonka mukaan taka-

varikon voimassaoloajasta päättää Helsingin raastuvanoikeus, kun takavarikko toimitetaan ulkomaan oikeusviranomaisen pyynnöstä ja takavarikoitu esine luovutetaan ulkomaan oikeusviranomaiselle.

6. Esityksen suhde kansainvälisiin sopimuksiin

6.1. Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskeva eurooppalainen yleissopimus

Eurooppalaisen yleissopimuksen soveltamisala vastaa lähes täysin tähän esitykseen sisältyvää lakiehdotusta kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa. Yleissopimuksen ja lakiehdotuksen soveltamisalat eroavat toisistaan kuitenkin siten, että lakiehdotukseen ei ole otettu yleissopimuksen 11 artiklan määräyksiä vastaavia säännöksiä vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta luovuttamisesta todistajana kuulemista varten eikä myöskään 22 artiklan määräyksiä vastaavia säännöksiä rangaistuspäätöksiä koskevien tietojen vaihtamisesta. Tämän lisäksi lakiehdotukseen on otettu säännökset pakkokeinojen käyttämisestä vieraassa valtiossa tuomitun tai tuomittavan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, jotka jäävät eurooppalaisen yleissopimuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Olenaisena erona yleissopimuksen ja lakiehdotuksen välillä on se, että Suomen tekemien varaumien ja selitysten johdosta oikeusapua annetaan yleissopimuksen perusteella, sellaisena kuin se varaumien ja selitysten mukaisesti on Suomeen nähden voimassa, huomattavasti rajoitetuimmin kuin kansainvälistä oikeusapua lakiehdotuksen mukaan annettaisiin sekä yleissopimuksen osapuolina oleville valtioille että myös valtioille, jotka eivät ole yleissopimuksen osapuolia. Lakiehdotuksen voimaantulo johtaisi tämän vuoksi siihen, että kansainvälisestä oikeusavusta rikosoikeuden alalla tulisi Suomessa muodollisesti olemaan voimassa kaksi rinnakkain sovellettavaa säännöstöä. Yhtäältä tulisi olemaan voimassa Suomea kansainvälisesti velvoittava eurooppalainen yleissopimus, jonka nojalla oikeusapua Suomen tekemien varaumien ja annettujen selitysten johdosta annettaisiin suhteellisen rajoitetusti, ja toisaalta sisäinen laki, jonka mukaan oikeusapua annettaisiin laajemmalti kuin mihin Suomi yleissopimuksen mukaan on velvollinen.

Tästä rinnakkaisesta järjestelmästä ei tosin

periaatteessa aiheutuisi ristiriitoja, koska pyydettyä oikeusapua annettaisiin sisäisen lain mukaisesti myös silloin, kun pyynnön esittänyt valtio olisi yleissopimuksen osapuoli, vaikka Suomi ei yleissopimuksen mukaan olisi tähän velvollinen ja vaikka pyynnön esittänyt vieraan valtion viranomainen olisi nimenomaisesti pyytänyt oikeusapua annettavaksi yleissopimuksen nojalla. Tosiasiallisesti oikeusapua antavat Suomen viranomaiset voisivat näin ollen käytännössä yleensä soveltaa yksinomaan Suomen sisäistä lakia kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa sekä silloin, kun pyynnön esittänyt valtio olisi yleissopimuksen osapuoli, että myös silloin, kun näin ei olisi laita. Eurooppalainen yleissopimus, siihen tehdyt varaukset ja annetut selitykset sekä yleissopimuksen voimaansaattamisäädökset jäisivät välittömästi sovellettavina säädöksinä käytännössä suurelta osin vain muodollisesti voimaan. Niiden merkitys rajoituisi ainoastaan siihen, että ne yhtäältä osoittaisivat Suomen kansainväliset velvoitteet oikeusapua annettaessa sekä toisaalta sen, missä laajuudessa Suomella on oikeus saada oikeusapua yleissopimuksen osapuolina olevilta valtioilta.

On kuitenkin ilmeistä, että edellä kuvattu rinnakkainen järjestelmä tulisi käytännössä aiheuttamaan tarpeettomasti vaikeuksia Suomen viranomaisten antaessa oikeusapua yleissopimuksen osapuolena olevalle vieraalla valtiolle. Erityisesti tarjolla olisi vaara, että säännöstöä tulkittaisiin sillä tavoin virheellisesti, että yleissopimuksen osapuolena olevalle valtiolle oikeusapua voitaisiin antaa ainoastaan yleissopimuksen asettamissa rajoissa huomioon ottaen Suomen tekemät varaukset ja antamat selitykset ja että yleissopimus siten sulkisi pois kansainvälistä oikeusapua koskevan Suomen sisäisen lain soveltamisen Suomen ja yleissopimuksen osapuolten välisissä suhteissa. Vielä tätäkin merkittävämpänä haittana olisi, että niiden varaumien ja selitysten ylläpitäminen, jotka rajoittavat Suomen antaman oikeusavun Suomen sisäistä lainsäädäntöä suppeammaksi, johtaisi vastavuoroisuusperiaatteen vuoksi siihen, että Suomen viranomaiset eivät voisi yleissopimuksen mukaan saada yleissopimuksen osapuolilta oikeusapua niin laajalti kuin Suomen viranomaiset antaisivat oikeusapua myös yleissopimuksen osapuolena oleville valtioille.

Edellä sanotun johdosta on pidettävä perusteltuna, että ehdotetun lain voimaansaattamisen yhteydessä samalla tarkistetaan ja tarvitta-

essa peruutetaan kaikki ne Suomen tekemät varaukset ja Suomen antamat selitykset, jotka rajoittavat oikeusavun antamisen suppeammaksi kuin ehdotettu sisäinen laki taikka joita muutoin on pidettävä tarpeettomina. Samalla olisi vastaavasti tarkistettava keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetun lain (284/81) 2 § sekä kumottava lain 3—7 § ja kumottava sanotun lain voimaansaattamisasetuksen (287/81) 2—10 §. Näin meneteltäessä ehdotetusta laista kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa muodostuisi yhtenäinen säännöstö, jota Suomen viranomaiset voisivat soveltaa sekä annettaessa oikeusapua eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolena oleville että myös sen ulkopuolella oleville valtioille. Eurooppalaisen yleissopimuksen näkökulmasta laki tulisi tosiasiallisesti toimimaan yleissopimuksen transformatiolakina siten, että säännönmukaisissa tapauksissa oikeusapua antavien Suomen viranomaisten ei olisi tarpeen ryhtyä tulkitsemaan verrattain monimutkaisia yleissopimuksen määräyksiä taikka niitä Suomen tekemiä varauksia ja selityksiä, jotka edelleen tulisivat jäämään voimaan. Tarkistettavat varaukset ja selitykset ovat seuraavat:

a) *Kaksinkertaisen rangaistavuuden vaatimus*

Suomi on tehnyt yleissopimuksen 2 artiklaan liittyvän varauksen, jonka mukaan oikeusavun antamisesta voidaan kieltäytyä, jos pyyntö koskee rikosta, jota Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä ei Suomen lain mukaan olisi pidettävä rangaistavana. Yleissopimuksen voimaansaattamisasetuksen 2 §:n 1 kohdassa on kaksinkertainen rangaistavuus on tämän mukaisesti nimenomaisella säännöksellä säädetty harkinnanvaraiseksi kieltäytymisperusteeksi. Eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolena olevista 20 valtiosta vastaavan kaksinkertaista rangaistavuutta edellyttävän yleisen varauksen ovat Suomen lisäksi tehneet ainoastaan Islanti, Itävalta ja Ruotsi.

Kuten edellä on todettu, ehdotetussa laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ei kaksinkertaisen rangaistavuuden vaatimusta ole asetettu varauksessa tarkoitettuun tavoin

yleiseksi kieltäytymisperusteeksi. Tämän vuoksi puheena oleva varauma voitaisiin peruuttaa.

b) Rikosrekisteritietojen antaminen

Yleissopimuksen 13 artiklan mukaan pyynnön vastaanottaneen sopimuspuolen tulee antaa rikosrekisteriotteita, joita toisen sopimuspuolen oikeusviranomaiset pyytävät *rikosasian käsittelyä* varten samassa laajuudessa kuin sen omat oikeusviranomaiset ovat vastaavanasioissa oikeutettuja niitä saamaan.

Tämän määräyksen osalta Suomi on tehnyt varauman, jonka mukaan tietoja rikosrekistereistä annetaan vain syytetystä tai rikoksesta epäillystä.

Lakiehdotuksen 24 §:ssä ehdotetaan yleissopimuksen 13 artiklaa vastaavasti säädettäväksi, että rikosrekisteritietoja voitaisiin luovuttaa rikosasian käsittelyä varten samoin edellytyksin kuin niitä voidaan luovuttaa Suomen viranomaisille. Jotta yleissopimus saatettaisiin vastaamaan näiltä osin lakiehdotuksen säännöstä, olisi tämä varauma peruutettava.

c) Yhteydenpitojärjestys

Yleissopimuksen 15 artiklan mukaan sopimuksen 3, 4 ja 5 artiklassa tarkoitetut todistelupyynnöt saadaan lähettää sopimusvaltion oikeusministeriölle. Kiireellisissä tapauksissa todistelupyynnöt voidaan kuitenkin lähettää suoraan pyynnön vastaanottavan osapuolen oikeusviranomaiselle. Rikosrekisteritietojen luovuttamista koskevat pyynnöt voidaan artiklan mukaan tehdä aina suoraan pyynnön vastaanottavan osapuolen *asianomaisille viranomaisille* ja pyynnön johdosta annetut vastaukset voidaan lähettää samalla tavoin. Muut kuin edellä mainitut oikeusapupyynnöt, erityisesti syytteen valmisteluun liittyvät pyynnöt, voivat *oikeusviranomaiset* toimittaa 15 artiklan 4 kappaleen mukaan suoraan toisilleen.

Tämän artiklan osalta Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan oikeusapupyynnöt on kaikissa tapauksissa lähetettävä oikeusministeriölle. Selitystä vastaava säännös on otettu yleissopimuksen hyväksymisestä annetun lain 3 §:ään, jonka mukaan oikeusapua koskeva pyyntö toimitetaan suoraan oikeusministeriölle.

Suomen antamaa selitystä vastaavan selityksen on eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolista antanut ainoastaan *Islanti*. Tämän lisäksi *Ruotsi* on antanut selityksen, jonka mukaan sille toimitettavat oikeusapupyynnöt on lähetettävä diplomaattista tietä, kuitenkin siten, että kiireellisissä tapauksissa pyynnöt voidaan lähettää suoraan ulkoasianministeriön oikeudelliselle osastolle. Edelleen Ruotsi on selityksessään ilmoittanut, että se lähettää oikeusapupyynnöt sopimuksen osapuolille diplomaattista tietä taikka Ruotsin konsulaattien välityksellä. *Israel* on antanut selityksen, jonka mukaan sille tehtävät pyynnöt on toimitettava ulkoasianministeriön välityksellä.

Yhteydenpitojärjestystä koskevat yleiset säännökset oikeusapupyynnön tekemisestä Suomen viranomaisille on otettu lakiehdotuksen 4 ja 6 §:ään, minkä lisäksi lakiehdotuksen 24 §:ään on otettu erityissäännös rikosrekisteritietojen luovuttamisesta. Näiden säännösten mukaan oikeusapupyynnöt voidaan kaikissa tapauksissa lähettää joko keskusviranomaisena toimivalle Suomen oikeusministeriölle taikka tehdä suoraan toimivaltaiselle Suomen viranomaiselle. Tämän vuoksi edellä mainittu Suomen antama selitys tulisi lain voimaansaattamisen yhteydessä peruuttaa.

d) Pohjoismainen tiedoksiantosopimus

Yleissopimuksen 15 artiklan 7 kappaleen mukaan artiklan määräykset eivät vaikuta kahdenkeskisten sopimusten tai järjestelyjen määräyksiin, joiden mukaan asianomaiset viranomaiset voivat toimittaa toisilleen suoraan oikeusapupyynnöjä. Yleissopimuksen 20 artiklan mukaan sopimuspuolet eivät pääsäännön mukaan peri toisiltaan korvausta oikeusavun antamisesta aiheutuneista kustannuksista. Sopimuksen 26 artiklan 1 kappaleen mukaan yleissopimus kumoaa minkä tahansa sopimuspuolten välillä voimassa olevan valtiosopimuksen, yleissopimuksen tai kahdenkeskisen sopimuksen määräykset keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa.

Näiden määräysten osalta Suomi on tehnyt kolme erillistä varaumaa, joissa Suomen ilmoitetaan noudattavan (*adhere to*) pohjoismaista sopimusta oikeusavusta tiedoksiannon toimitamisessa ja todistelussa. Yleissopimuksen voimaansaattamisasetuksessa nämä varaumat on

koonnettu asetuksen 3 §:n säännökseen, jonka mukaan sanottua pohjoismaista sopimusta sovelletaan yleissopimuksen estämättä.

Pohjoismainen sopimus on tullut voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1975, jolloin Norja, Ruotsi ja Tanska jo olivat yleissopimuksen osapuolia. Islanti on ratifioinut yleissopimuksen 20 päivänä kesäkuuta 1984, mutta ei ole tehnyt mitään Suomen tekemiä varauksia vastaavia varauksia, joissa olisi viitattu edellä mainittuun pohjoismaiseen sopimukseen taikka antanut näitä vastaavia selityksiä. Tämän vuoksi on ilmeistä, että muissa pohjoismaissa on katsottu, että vuoden 1975 pohjoismaisen sopimuksen soveltamista pohjoismaiden välisissä suhteissa on eurooppalaisen yleissopimuksen kannalta pidetty ongelmattomana ja että yleissopimus ei estä soveltamista pohjoismaista sopimusta taikka ole muutoinkaan pohjoismaisen sopimuksen kanssa ristiriidassa. Tämän vuoksi näyttäisi aiheelliselta, että sanotut Suomen tekemät varaukset peruutettaisiin.

e) *Etsintä ja takavarikko*

Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimuspuoli voi antaa selityksen, jonka mukaan pyydetyn etsinnän tai takavarikon toimittamisen edellytykseksi voidaan asettaa yksi tai useampi seuraavista ehdoista:

— että pyynnössä tarkoitettu teko on rangaistava sekä pyynnön esittäneen että sen vastaanottaneen osapuolen lainsäädännön mukaan (a kohta);

— että pyynnön vastaanottaneessa maassa saadaan rikoksenteikijä pyynnössä tarkoitettusta teosta luovuttaa (b kohta);

— että pyynnön täyttäminen on pyynnön vastaanottaneen lainsäädännön mukaista (c kohta).

Tämän sopimusmääräyksen nojalla Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan takavarikon ja etsinnän toimittamiselle oikeusapupyynnön perusteella asetetaan kaikki edellä mainitut kolme ehtoa.

Lakiehdotuksen 15 §:n 1 momentin mukaan takavarikon ja etsinnän toimittamiselle on asetettu kaksinkertaisen rangaistavuuden vaatimus (5 artiklan 1 kappaleen a ja c kohta). Takavarikon ja etsinnän toimittaminen oikeusapupyynnön perusteella ei sen sijaan lakiehdotuksen mukaan edellyttäisi sitä, että kysymyksessä

olevan teon perusteella rikoksenteikijä saadaan luovuttaa (5 artiklan 1 kappaleen b kohta). Tämän vuoksi Suomen antama selitys olisi peruutettava siltä osin kuin selityksessä on viitattu 5 artiklan 1 kappaleen b kohtaan.

f) *Haasteen tiedoksiannon edellytykseksi asetettu määräaika*

Yleissopimuksen 7 artiklan 3 kappaleen mukaan sopimuspuoli voi antaa selityksen, jonka mukaan sen alueella olevan rikoksenteikijän haastamista koskevat asiakirjat on toimitettava sen viranomaisille määräajassa ennen sitä päivää, jolloin hänen on saavuttava oikeuteen. Määräys on tulkittava siten, että pyynnön vastaanottanut sopimuspuoli ei ole velvollinen täyttämään pyyntöä, jos sopimuspuolen asettama määräaika ei ole noudatettu.

Tämän sopimusmääräyksen nojalla Suomi on antanut selityksen, jonka mukaan haastamista koskevat asiakirjat on toimitettava 30 päivää ennen saapumispäivää. Selityksestä ei nimenomaisesti ilmene, mitä oikeudellisia seuraamuksia määräajan noudattamatta jättämiseen liittyy eikä tästä ole nimenomaisesti säädetty myöskään yleissopimuksen hyväksymisestä annetussa laissalaissa taikka sen voimaansaattamisesta annetussa asetuksessa. Yleissopimuksen hyväksymisestä annetun lain 4 §:stä näyttäisi kuitenkin seuraavan, että pyynnön vastaanottaneen Suomen oikeusministeriön olisi aina jätettävä pyyntö täyttämättä, jollei 30 päivän määräaikavaatimusta ole noudatettu, koska oikeusapupyyntö ei tällöin ole yleissopimukseen annetun selityksen mukainen. Erityisesti on huomattava, että yleissopimuksen voimaansaattamisasetuksessa määräaikavaatimuksen noudattamatta jättämistä ei ole mainittu asetuksen 2 §:ssä luetelluissa kieltäytymisperusteissa, jotka ovat harkinnanvaraisia.

Lakiehdotuksen 18 §:ssä vastaava kysymys ehdotetaan säänneltäväksi siten, että tiedoksiannettavat asiakirjat olisi toimitettava pyynnön vastaanottaneelle Suomen viranomaiselle kohtuullisessa ajassa ennen saapumispäivää, jos kysymys on sellaisen haasteen tai kutsun tiedoksiantamisesta, jossa henkilö kutsutaan saapumaan henkilökohtaisesti vastaajana, asianomistajana, todistajana tai muussa ominaisuudessa kuultavaksi pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen eteen. Siitä, mitä on

pidettävä kohtuullisena aikana, voitaisiin säätää asetuksessa esimerkiksi siten, että kun tiedoksianto tarkoittaa saapumista kuultavaksi johonkin yleissopimuksen osapuolena olevaan valtioon, olisi kohtuullisena aikana pidettävä edellä mainittua 30 päivää ja muissa tapauksissa taas esimerkiksi 50 päivää. Viimeksi mainittua 50 päivän määräaika noudatetaan sovellettaessa yleissopimusta Suomen ja Ranskan merentakaisen alueiden välisissä suhteissa vuonna 1991 tehdyn kahdenvälisen sopimuksen mukaisesti. Jollei näitä määräaikoja olisi noudatettu, tiedoksiannon toimittamisesta voitaisiin kieltäytyä. Kysymyksessä olisi siten harkinanvarainen kieltäytymisperuste. Koska tiedoksiannon toimittaminen useasti saattaa olla tiedoksiannon vastaanottajan edun mukaista myös silloin, kun pyyntö on tehty niin myöhään, että tiedoksiannon vastaanottajalle ei jää kohtuullista aikaa valmistautua noudattamaan kutsua, ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa, jos se, jolle asiakirja on annettava tiedoksi, suostuu ottamaan sen vastaan.

Edellä sanotun johdosta näyttäisi aiheelliselta harkita, olisiko nyt tarkasteltavana olevaa Suomen antamaa selitystä 7 artiklan 3 kappaaleeseen supistettava ja täsmennettävä lakiehdotusta vastaavaksi. Tarkistettuna selitys sisältäisi sen, että Suomi pidättäisi *oikeuden kieltäytyä* toimittamasta 7 artiklassa tarkoitettua tiedoksiantoa, jollei asiakirjoja ole toimitettu pyynnön vastaanottaneelle Suomen toimivaltaiselle viranomaiselle 30 päivää ennen saapumispäivää.

g) *Oikeusviranomaiset*

Yleissopimuksen 24 artiklan mukaan sopimuspuoli voi antamassaan selityksessä määrittellä, mitä viranomaisia se pitää oikeusviranomaisina yleissopimuksen tarkoittamassa mielessä. Määräyksen täsmällinen sisältö sekä sen nojalla annettavien selitysten oikeudellinen merkitys yleissopimuksen soveltamisen kannalta ovat jossakin määrin epäselvät. Yleissopimuksen selostavassa raportissakin kysymystä on käsitelty, varsin lyhyesti. Tämän vuoksi määräys ja sen nojalla annettava selitys näyttää tulleen ymmärretyksi kahdella toisistaan eroavalla tavalla.

Varsin huomattava osa sopimusvaltioista

näyttää antamissaan selityksissä ymmärtäneen määräyksen siten, että kukin sopimusvaltio ilmoittaa selityksessään, mitä omia viranomaisiaan selityksen antanut valtio oman oikeusjärjestyksensä pohjalta pitää oikeusviranomaisina ja joihin on selityksen antamisen jälkeen sovellettava, mitä oikeusviranomaisista on yleissopimuksessa määrätty. Tätä menettelytapaa noudattaneet valtiot ovat sisällyttäneet antamaansa selitykseen täsmällisen luettelon niistä omista viranomaisistaan, jotka on selityksen antaneen valtion oikeusjärjestyksen mukaan katsottava oikeusviranomaisiksi. Eräissä selityksissä on myös nimenomaisesti mainittu kunkin viranomaisen virallinen nimi selityksen antaneen valtion virallisella kielellä sekä nimen käännös Euroopan neuvoston virallisille kielille ja tämän lisäksi myös viranomaisen toimialue sekä toimipaikka.

Eräät sopimusvaltiot, selvimmin Ruotsi ja Suomi, näyttävät sen sijaan ymmärtäneen tämän sopimusmääräyksen sillä tavoin, että selityksessä edellytetään annettavaksi eräänlainen autonominen, sopimusvaltion oikeudellisesta ja hallinnollisesta järjestelmästä riippumaton määrittely siitä, minkä tyyppisiä viranomaisia selityksen antaneen valtion kannan mukaan tulisi pitää oikeusviranomaisina. Tätä menettelyä noudatettaessa selitykseen on siten voitu ottaa sellaisiakin viranomaisnimikkeitä, joita vastaavia viranomaisia selityksen antaneessa valtiossa ei ole olemassa. Siten Suomen antamassa selityksessä on ilmoitettu, että Suomi tarkoittaa oikeusviranomaisella yleissopimuksen 3,4 ja 6 artiklaa (todistelupyynnöt) sovellettaessa tuomioistuinta ja *tutkintotuomaria* sekä muulloin myös virallista syyttäjää. Selitystä vastaava säännös on otettu myös yleissopimuksen voimaansaattamisasetukseen (4 §).

On varsin ilmeistä, että ensiksi mainittu menettelytapa on olennaisesti jälkimmäistä selkeämpi. Siinä kukin valtio nimeää omalta osaltaan ja oman oikeudellisen ja hallinnollisen järjestelmänsä pohjalta ne viranomaiset, joita yleissopimusta sovellettaessa on pidettävä oikeusviranomaisina, joiden toimivaltaan kuuluvan rikosasian käsittelyä varten toiset sopimusvaltiot antavat yleissopimuksen mukaisesti oikeusapua. Tätä menettelytapaa ovat myös noudattaneet useimmat sopimuspuolet, viimeksi Iso-Britannia, joka tallettaessaan yleissopimuksen ratifioimiskirjan 29 päivänä elokuuta 1991 on antanut 24 artiklaan liittyvän selityksen, joka sisältää yksityiskohtaisen luettelon niistä Iso-

Britannian viranomaisista, joita on pidettävä yleissopimuksen tarkoittamina rikosasioita käsittelevinä oikeusviranomaisina.

Suomen antamaa selitystä on pidettävä tämän lisäksi epäonnistuneena myös käytännön oikeusaputoiminnan kannalta, erityisesti pitäen silmällä Suomen viranomaisten mahdollisuuksia saada riittävän laajalti oikeusapua niiden käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Koska Suomen antamassa selityksessä oikeusviranomaisiksi on todisteluvaatimukset koskevien sopimusmääräysten osalta nimetty ainoastaan tuomioistuimet ja tutkintotuomari, on tästä sopimuksen mukaan seurauksena, että Suomi ei voi sopimuksen nojalla saada oikeusapua esitutkintalain (449/87) mukaisesti esitutkintaviranomaisen käsiteltävänä olevaa rikosasiaa varten. Suomen antamaa ilmoitusta ei ole ilmeisestikään mahdollista tulkita sillä tavoin väljentävästi, että esitutkintaviranomaista voitaisiin pitää tutkintotuomarina, siitä huolimatta että Suomessa ei ole muutakaan tätä nimikettä vastaavaa viranomaista. Suomen antama selitys olisi tämän vuoksi pyrittävä tarkistamaan siten, että selitys vastaisi muiden sopimusvaltioiden noudattamaa käytäntöä, ainakin siten, että esitutkintaviranomaiset ilmoitettaisiin Suomen osalta viranomaisiksi, joita on pidettävä sopimuksen tarkoittamina rikosasioita käsittelevinä oikeusviranomaisina.

Ongelmana näyttää kuitenkin olevan, että 24 artiklan sanamuodon mukaan selitys voitaisiin antaa vain yleissopimuksen allekirjoittamisen tai liittymis- tai ratifioimiskirjan tallettamisen yhteydessä, minkä vuoksi selityksen muuttaminen sopimuksen tultua voimaan ei olisi mahdollista ainakaan siten, että muutos laajentaisi oikeusavun aluetta. Käytännössä yleissopimuksen 24 artiklaa ei kuitenkaan ole tulkittu näin ahtaasti. Ratifioinnin tai liittymisen yhteydessä antamaansa selitystä ovat tämän jälkeen tekemällä ilmoituksella muuttaneet Italia (25.8.1977), Israel (11.9.1974) sekä Sveitsi (11.12.1985). Näiden ilmoitusten valossa 24 artiklaa onkin ilmeisesti tulkittava siten, että määräys ei estä tekemästä alkuperäiseen selitykseen ainakaan sellaisia muutoksia, jotka ovat tarpeen asianomaisen valtion muuttuneen lainsäädännön taikka viranomaisorganisaatiossa tapahtuneiden muutosten johdosta. Tämän vuoksi ei näyttäisi olevan estettä sille, että Suomi jälkikäteen tarkistaisi 24 artiklan mukaista selitystään ainakin siten, että oikeusviranomaisiksi ilmoitettaisiin sopimuksen voi-

maantulon jälkeen säädetyssä esitutkintalaisissa tarkoitetut esitutkintaviranomaiset niiden käsitellessä rikosasiaa esitutkinnassa.

h) Yleissopimuksen 25 artiklan 3 kappale

Yleissopimuksen 25 artiklan 3 kappaleen mukaan Saksan Liittotasavalta voi ulottaa sopimuksen koskemaan *Land* Berliiniä osoittamalla tätä koskevan ilmoituksen Euroopan neuvoston pääsihteerille.

Yleissopimukseen liittyessään Suomi on ilmoittanut toteavansa, että Saksan Liittotasavalta on antanut tällaisen ilmoituksen. Mikään muu sopimusvaltio ei ole tehnyt tämän tapaista ilmoitusta, jota yleissopimuksen määräyksissä ei edellytetä tehtäväksi ja jolla ei myöskään ole mitään oikeudellista merkitystä. Tämän vuoksi Suomen olisi pyrittävä saamaan puheena oleva ilmoitus poistetuksi.

i) Yleissopimuksen 25 artiklan 1, 4 ja 5 kappale

Yleissopimuksen 25 artiklan 1 kappaleen mukaan yleissopimusta sovelletaan sopimuspuolten emämaa-alueisiin. Artiklan 4 kappaleen mukaan yleissopimusta sovelletaan Alankomaiden kuningaskunnan Euroopassa sijaitsevaan alueeseen. Alankomaat voivat kuitenkin määräyksen mukaan laajentaa sopimuksen sovellettavaksi Euroopan ulkopuolella oleviin alueisiinsa. Alankomaiden 24 päivänä joulukuuta 1985 antaman selityksen mukaan yleissopimusta sovelletaan Alankomaiden kuningaskunnan Euroopassa olevaan alueeseen, Alankomaiden Antilleihin sekä Arubaan. Artiklan 5 kappaleen mukaan sopimuspuolet voivat keskinäisellä sopimuksellaan laajentaa sopimuksen koskemaan muutakin kuin artiklan edellisissä kappaleissa mainittuja alueita. Ranska on tehnyt muun muassa Suomen kanssa kirjeenvaihdolla vuonna 1991 kahdenvälisen sopimuksen, jolla yleissopimus on laajennettu koskemaan Ranskan Polynesian, Uuden Kaledonian sekä Wallisin ja Futunan merentakaisia territorioita ja Mayotten sekä Saint-Pierren ja Miquelonin territorioyhteisöjä (SopS 97/91).

Näiden määräysten osalta Suomi on antanut selityksen, jossa se ilmoittaa toteavansa, että 25 artiklan määräyksiä ei tällä hetkellä (*for the time being*), 3 kappaletta lukuunottamatta, sovelleta käytännössä (*have not practical appli-*

cation). Koska toteamus on jo sitä annettaessa ollut virheellinen ja on edellä mainittujen Alan-komaiden tekemän ilmoituksen ja Ranskan kanssa tehdyn sopimuksen johdosta tullut erityisen harhaanjohtavaksi, olisi sanottu Suomen toteamus poistettava.

j) *Yleissopimuksen 26 artiklan 4 kappale ja laki velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen*

Yleissopimuksen 26 artiklan 4 kappaleen mukaan kaksi tai useammat sopimuspuolet, joiden välillä oikeusavun antaminen rikosasioissa määräytyy yhdenmukaisen lainsäädännön perusteella, joka edellyttää keskinäisen oikeusavun vastavuoroista antamista osapuolten alueilla, voivat järjestää keskinäiset suhteensa yksinomaan sellaisen lainsäädännön mukaisesti. Edelleen 4 kappaleessa määrätään, että sopimuspuolten, jotka eivät sovelle yleissopimusta keskinäisissä suhteissaan, on ilmoitettava siitä Euroopan neuvoston pääsihteerille.

Suomi on antanut 26 artiklan 4 kappaleeseen liittyvän selityksen, jossa ilmoitetaan, että yleissopimuksen määräyksistä riippumatta Suomi soveltaa lakia velvollisuudesta saapua todistajana toisen pohjoismaan tuomioistuimeen. Selitys on ilmeisesti tarkoitettu 26 artiklan 4 kappaleen mukaiseksi ilmoitukseksi siitä, että Suomi soveltaa sanottua lakia 4 kappaleessa edellytetyin tavoin eurooppalaisen yleissopimuksen määräykset syrjäyttävänä yksinomaisena järjestelmänä. Suomen antamassa selityksessä ei kuitenkaan ole nimenomaista mainintaa siitä, että sanottu yhteispohjoismainen laki tulisi tällä tavoin yksinomaisena sovellettavaksi, eikä siitä myöskään ilmene, miltä osin laki mahdollisesti syrjäyttäisi pohjoismaiden välisissä suhteissa eurooppalaisen yleissopimuksen määräykset. Muut pohjoismaat eivät ole tehneet 26 artiklan 4 kappaleessa edellytettyä ilmoitusta, jossa olisi viitattu todistajaksi saapumisvelvollisuutta koskevaan yhteispohjoismaiseen lainsäädäntöön.

Velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetun lain mukaan Suomen tuomioistuin voi kutsua todistajan tai asianomistajan, joka asuu ja oleskelee jossakin toisessa pohjoismaassa, kuul-tavaksi tuomioistuimessa, jossa tällä voidaan otaksua olevan huomattava merkitys asian selvittämiseksi. Jos kutsuttu jää oikeuteen saa-

pumatta, hänet voidaan tuomita sakkoon tai uhkasakkoon sekä velvoittaa suorittamaan korvausta oikeudenkäyntikuluista, ja nämä päätökset voidaan panna täytäntöön kutsun vastaanottaneessa pohjoismaassa. Vastaavasti toisen pohjoismaan tuomioistuin voi kutsua Suomessa asuvan ja oleskelevan henkilön kuul-tavaksi siten, että kutsuttu on velvollinen nou-dattamaan kutsua. Jos hän jää oikeuteen saa-pumatta, on kutsun esittäneen toisen pohjois-maan tämän johdosta tuomitsema sakko, uh-kasakko tai oikeudenkäyntikulujen suorittami-sesta antama päätös pantavissa Suomessa täy-täntöön.

Tämä yhteispohjoismainen todistajan saapu-misvelvollisuutta koskeva lainsäädäntö ei näytä olevan millään tavoin ristiriidassa eurooppalai-sen yleissopimuksen kanssa taikka poikkeavan sen määräyksistä sillä tavoin, että yhteispoh-joismainen lainsäädäntö edes voitaisiin saattaa 26 artiklan 4 kappaleen edellyttämien tavoin yksinomaiseksi järjestelyksi. Yleissopimusta voidaan päinvastoin soveltaa pohjoismaiden välisissä suhteissa rinnakkain sanotun yhteis-pohjoismaisen lainsäädännön ohella siten, että todistaja kutsutaan jostakin pohjoismaasta kuul-tavaksi toisen pohjoismaan tuomiois-tuimeen joko yksinomaan eurooppalaisen yleis-sopimuksen mukaisesti, jolloin kutsun noudat-taminen olisi vapaaehtoista (8 artikla) taikka asettamalla todistajalle saapumisvelvollisuus yhteispohjoismaisen lainsäädännön nojalla, jol-loin kutsuminen edellyttäisi sitä, että kuulemi-sella olisi huomattava merkitys asian selvittä-misen kannalta. Kumpaisessakin tapauksessa tiedoksiannon toimittaminen tapahtuisi yleis-sopimuksen nojalla noudattaen tämän lisäksi pohjoismaisen tiedoksiantosopimuksen määrä-yksiä.

Koska Suomen antama selitys voitaisiin kui-tenkin tulkita siten, että edellä tarkoitettu yhteispohjoismainen lainsäädäntö olisi saatettu voimaan 26 artiklan 4 kappaleen edellyttämänä yksinomaisena järjestelynä, vaikkakaan muut pohjoismaat eivät ole tehneet sanotun määrä-yksen edellyttämää ilmoitusta, tulisi myös tämä selitys peruuttaa.

6.2. Eurooppalaisen yleissopimuksen lisäpöytä-kirja

Eurooppalaisen yleissopimuksen lisäpöytä-kirjan keskeisenä sisältönä on, että sen nojalla

oikeusapua annetaan yleissopimuksen mukaisesti myös niin sanottuja fiskaalisia rikoksia eli vero-, tulli- ja valuuttarikoksia koskevan asian käsittelyä varten. Tältä osin lakiehdotus tulisi vastaamaan lisäpöytäkirjan määräyksiä, koska lakiehdotuksen mukaan oikeusavun antamisesta ei voida kieltäytyä sillä yleissopimuksen 2 artiklan a kohdassa mainitulla perusteella, että pyyntö koskee vero-, tulli- tai valuuttarikosta (11—13 §).

Yleissopimuksen voimaansaattamisesta annetun asetuksen 2 §:ssä säädetään kuitenkin, että oikeusavun antaminen voitaisiin edelleenkin evätä yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetuissa tapauksissa, joihin kuuluu myös se, että pyynnön perusteena on vero-, tulli- tai valuuttarikos (2 artiklan a kohta). Sanottu asetuksen säännös on tosin tältä osin katsottava tulleen kumotuksi yleissopimuksen lisäpöytäkirjan määräysten hyväksymisestä annetulla lailla (264/85). Koska säännös nykyisessä muodossaan voisi käytännössä aiheuttaa virheellisiä tulkintoja ja oikeusavun epäämisen lisäpöytäkirjan vastaisesti, olisi tämä säännös ehdotetun lain voimaansaattamisen yhteydessä tarkistettava.

6.3. Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan

Yhdistyneiden kansakuntien konferenssi on 19 päivänä joulukuuta 1988 hyväksynyt yleissopimuksen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan (Wienin sopimus), joka on tullut voimaan 11 päivänä marraskuuta 1990. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen 8 päivänä helmikuuta 1989 tehdyn yleissopimuksen.

Yleissopimuksen 5 artiklan 4 ja 5 kappaleeseen on otettu yksityiskohtaiset määräykset yleissopimuksen osapuolena olevan valtion viranomaisen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta toisessa yleissopimuksen osapuolena olevassa valtiossa sekä pakkokeinojen, erityisesti etsinnän, vakuustakavarikon ja takavarikon käyttämisestä oikeusapupyynnön perusteella sopimuksen osapuolena olevan valtion viranomaisen määräämän taikka vastaisuudessa määrättävän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Yleissopimuksen 4 artiklan c kappaleen mukaan menettämisseuraamuksen täytäntöönpa-

non ja pakkokeinojen käyttämisen edellytykset sekä menettely määräytyvät pyynnön vastaanottaneen osapuolen lain ja niiden kansainvälisten sopimusten mukaisesti, jotka ovat voimassa pyynnön esittäneen ja pyynnön vastaanottaneen yleissopimuksen osapuolten välillä. Tämän lisäksi yleissopimuksen 7 artiklaan on otettu yksityiskohtaiset määräykset keskinäisen oikeusavun antamisesta sopimuksen soveltamisalan piiriin kuuluvissa rikosasioissa.

Näiden määräysten asettamat velvoitteet edellyttävät, että Suomessa on voimassa määräyksiä vastaava sisäinen lainsäädäntö kansainvälisen oikeusavun antamisesta, menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta ja täytäntöönpanon turvaamisesta, kun sopimus tulee Suomeen nähden voimaan. Tähän hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset vastaavat edellä mainittuja Wienin yleissopimuksen 5 artiklan 4 ja 5 kappaleen sekä 7 artiklan määräyksiä. Ehdotetut lait on tarkoitus saattaa voimaan samanaikaisesti yleissopimuksen kanssa.

6.4. Yleissopimus rikoksen tuottaman hyödyn kätkeisestä, etsinnästä, takavarikoinnista ja menettämisestä

Euroopan neuvoston yleissopimus rikoksen tuottaman hyödyn kätkeisestä (*laundering*), etsinnästä, takavarikoinnista ja menettämisestä allekirjoitettiin Strasbourgissa 8 päivänä marraskuuta 1990. Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden lisäksi sopimuksen valmisteluun osallistuivat myös Australia, Kanada sekä Yhdysvallat. Suomi on allekirjoittanut yleissopimuksen 25 päivänä syyskuuta 1991.

Sopimus velvoittaa sopimuspuolia ryhtymään kaikkiin tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin rikoksentekevälaineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn julistamiseksi menetetyksi. Toisin kuin edellä mainittu Wienin yleissopimus, ei Euroopan neuvoston yleissopimus rajoitu ainoastaan huumausainerikoksiin ja niiden tuottaman taloudellisen hyödyn kätkemiseen, vaan sen soveltamisala ulottuu lähtökohtaisesti kaikkiin rikoksiin. Yleissopimuksen mukaan sopimuksen soveltamisalaa voidaan kuitenkin rajoittaa antamalla selitys, jonka mukaan sopimuspuolena oleva valtio soveltaa sopimusta vain selityksessä mainittuihin rikoksiin tai rikostyyppeihin nähden.

Yleissopimuksen III lukuun on otettu yksi-

tyiskohtaiset määräykset kansainvälisestä oikeusavusta rikokseen perustuvan menettämisseuraamuksen toimeenpanossa. Sopimus velvoittaa sopimuksen osapuolia antamaan mahdollisimman laajalti kansainvälistä oikeusapua menettämisseuraamuksen toimeenpanoon tähtäävää tutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten. Tämän lisäksi sopimus velvoittaa sopimuspuolta ryhtymään toisen sopimuspuolen esittämän oikeusapupyynnön perusteella pakkotoimenpiteisiin, toimittamaan etsintä, vakuustakavarikko ja takavarikko menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi sekä velvoittaa pyynnöstä ryhtymään toimenpiteisiin pyynnön esittäneen osapuolen tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanemiseksi. Toisin kuin Wienin yleissopimus (5 artiklan 4 kappaleen c kohta) Euroopan neuvoston yleissopimus asettaa siten sopimuspuolelle velvoitteen ryhtyä toisen sopimuspuolen pyynnöstä pakkotoimenpiteisiin sekä toimenpiteisiin menettämisseuraamuksen täytäntöönpanemiseksi, jollei yleissopimuksen 18 artiklassa yksityiskohtaisesti säännellyjä kieltäytymisperusteita ole olemassa.

Tähän esitykseen sisältyvä ehdotettu lainsäädäntö tulisi olennaisilta osiltaan vastaamaan Euroopan neuvoston yleissopimuksen määräyksiä. Erityisesti on huomattava, että ehdotetut säännökset oikeusavun antamisesta menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi ja vieraan valtion tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanemiseksi Suomessa tulisivat Euroopan neuvoston yleissopimuksessa omaksutun pääsäännön mukaisesti sovellettaviksi kaikkiin rikoksiin perustuviin menettämisseuraamuksiin. Nämä ehdotetut säännökset poikkeaisivat kuitenkin Euroopan neuvoston yleissopimuksen määräyksistä siinä, että pakkokeinojen käyttö ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpano vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä jäisi viime kädessä pyynnön toimeenpanosta huolehtivan Suomen asianomaisen viranomaisen harkintaan. Tämä eroavuus ei kuitenkaan muodostaisi estettä Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamiselle Suomen osalta, koska Euroopan neuvoston yleissopimusta voimaansaatettaessa voitaisiin samalla asettaa Suomen viranomaisille velvollisuus käyttää pakkokeinoja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi sekä velvollisuus huolehtia Euroopan neuvoston yleissopimuksen osapuolena olevan valtion tuomioistui-

men määräämän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta, jos tätä koskevan pyynnön on esittänyt yleissopimuksen osapuolena oleva valtio.

6.5. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 26 päivänä huhtikuuta 1974 tehty sopimus oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa

Sopimukseen on otettu määräykset yhteydenpitojärjestyksestä, käytettävästä kielestä sekä asiakirjojen kääntämisestä ja asiantuntijatodistelusta aiheutuneista kustannuksista. Pohjoismainen sopimus ei syrjäytä eurooppalaisen yleissopimuksen määräyksiä (eurooppalaisen yleissopimuksen 26 artiklan 3 ja 4 kohta), vaan pohjoismaista sopimusta sovelletaan pohjoismaiden välisissä suhteissa eurooppalaisen yleissopimuksen ohella siten, että pohjoismainen sopimus sallii soveltamisalansa piirissä laajemman suoran yhteydenpidon toimivaltaisten viranomaisten välillä kuin yleissopimus, sellaisena kuin se nyt on Pohjoismaiden välillä voimassa, sekä että yhteydenpitokieliksi hyväksytään myös norjan, ruotsin ja tanskan kieli.

Lakiehdotus tulisi sallimaan rikosasiaa käsittelevien Suomen viranomaisten eli tuomioistuinten, syyttäjäviranomaisten ja esitutkintaviranomaisten suoran yhteydenpidon vieraan valtion viranomaisiin pyydettyä oikeusapua rikosasioissa, mukaan luettuna tiedoksiannon pyytäminen ja todisteiden hankkimista koskevat pyynnöt. Vastaavasti Suomen viranomaiset voisivat ottaa suoraan vastaan vieraiden valtioiden toimivaltaisten viranomaisten tekemät oikeusapupyynnöt. Edelleen lain voimaansaattamisen yhteydessä on tarkoitus säätää asetuksella, että yhteydenpitokieliksi hyväksyttäisiin myös norjan ja tanskan kieli. Oikeusapupyynnöstä toimeenpaneva viranomainen ei tosin olisi velvollinen täyttämään näillä kielillä olevaa oikeusapupyynnöstä, mutta oikeusministeriön tehtävänä olisi huolehtia tarpeellisten käännösten tekemisestä, jollei edellä mainituilla pohjoismaisilla kielillä tehtyä oikeusapupyynnöstä muutoin voitaisi täyttää. Lain voimaantulo ei siten vaikuttaisi edellä mainitun pohjoismaisen sopimuksen soveltamiseen.

Pohjoismaisen sopimuksen voimaansaattamisesta annettuun asetukseen on otettu tarkempia säännöksiä tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelusta toisen pohjoismaan teke-

män oikeusapupyynnön johdosta. Tiedoksiantomenettely on säännelty siten, että tiedoksiannon toimittamisesta Suomessa huolehtii aina sen läänin lääninhallitus, jonka alueella tiedoksiannon vastaanottaja asuu tai oleskelee (1 §). Jos tiedoksiantopyyntö on saapunut muulle viranomaiselle kuin asianomaiselle lääninhallitukselle, on tämän viranomaisen lähetettävä pyyntö edelleen toimivaltaiselle lääninhallitukselle (3 §). Toisen pohjoismaan pyytämä todistelu suoritetaan Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta annetun lain 2 §:ssä tarkoitetussa tuomioistuimessa. Nämä asetuksen säännökset eivät näytä lakiehdotuksen peruseräiteiden kannalta täysin tarkoituksenmukaisilta, minkä vuoksi asetuksen säännöksiä joudutaan lain voimaansaattamisen yhteydessä tarkistamaan ainakin siltä osin kuin kysymys on tiedoksiannosta ja todistelusta rikosasioissa.

7. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Lain voimaansaattamisella ei ole organisatorisia tai henkilöstövaikutuksia. Lakiehdotuksessa ehdotettu järjestelmä kansainvälisen oikeusavun antamisesta ja oikeusavun pyytämisestä tulisi useissa kohdin yksinkertaistamaan lakiehdotuksen alaan kuuluvan kansainvälisen oikeusavun osalta noudatettavaa menettelyä, minkä voidaan arvioida aiheuttavan jossakin määrin kustannussäästöjä, varsinkin koska kansainvälinen oikeusapu rikosasioissa tulee kansainvälisten yhteyksien ja vapaan liikkuvuuden lisääntyessä kasvamaan. Nämä oletetut kustannussäästöt eivät kuitenkaan ole täsmällisesti arvioitaessa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa

1 luku. Yleisiä säännöksiä

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momentti osoittaa, että lakiin on otettu sekä säännökset, jotka koskevat kansainvälistä oikeusapua Suomen viranomaisen käsiteltävänä olevaa yksittäistä rikosasiaa varten että myös säännökset siitä, miten ja millaisin edellytyksin Suomen viranomaiset antavat oikeusapua vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevaa rikosasiaa varten. Eurooppalaisessa yleissopimuksessa keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa viranomaiset on jaoteltu yhtäältä *oikeusviranomaisiin*, joiden edellytetään olevan tuomioistuimia taikka organisatorisesti tuomioistuimen yhteyteen liittyviä viranomaisia (*judicial authorities*) ja toisaalta muihin, lähinnä hallinnollisiksi viranomaisiksi luokiteltaviin viranomaisiin, joilla ei ole tuomiovallan käyttöön verrattavaa toimivaltaa eikä tuomioistuimen asemaa. Tämän erottelun merkitys on siinä, että eurooppalaisen yleissopimuksen mukaisesti oikeusapua annetaan vain asiassa, jonka käsittely

kuuluu pyynnön esittäneen valtion oikeusviranomaisen toimivaltaan (1 artiklan 1 kappale), minkä lisäksi todistelupyynnön ja muuta oikeusapua koskevan pyynnön voi pääsäännön mukaan tehdä ainoastaan pyynnön esittäneen valtion oikeusviranomaisen. Tämä erottelu ei tosin ole eri sopimusvaltioissa yhdenmukainen, koska sopimusvaltiot voivat 24 artiklan mukaan antamassaan selityksessä oman hallinnollisen järjestelmänsä pohjalta määritellä, mitä viranomaisia asianomainen valtio pitää oikeusviranomaisina.

Lakiehdotuksessa ei ole noudatettu eurooppalaisen yleissopimuksen omaksumaa jaottelua oikeusviranomaisiin ja muihin viranomaisiin. Tämän sijasta pykälän 1 momentin lähtökohdalla on, että kansainvälistä oikeusapua voidaan pyytää ja sitä voidaan vastaavasti antaa rikosasian käsittelyä varten, kun lakiehdotuksessa tarkoitettu rikosasiain käsittely kuuluu pyynnön esittäneen viranomaisen, joko Suomen viranomaisen taikka vieraan valtion toimivaltaan, siitä riippumatta, onko viranomaisen luokiteltavissa tuomioistuintyyppiseksi viranomaiseksi vai hallinnolliseksi viranomaiseksi. Suomen osalta edellä tarkoitettua, rikosasiaa käsittelevän viranomaisen käsitettä on lisäksi täsmennetty lakiehdotuksen 5 §:n 1 mo-

mentissa, jossa on lueteltu tyhjentävästi, mitkä Suomen viranomaiset voivat pyytää vieraan valtion viranomaisilta oikeusapua käsiteltävään olevassa rikosasiassa. Tämä säännös merkitsee samalla myös sitä, että lakiehdotuksessa tarkoitettua oikeusapua voidaan pyytää ainoastaan näiden viranomaisten toimivaltaan kuuluvissa ja niiden käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Näitä viranomaisia olisivat oikeusministeriö, tuomioistuimet, syyttäväviranomaiset sekä esitutkintaviranomaiset. Kuten yleisperusteluissa on todettu, nämä viranomaiset olisi Suomen taholta ilmoitettava yleissopimuksen 24 artiklassa edellytetyä selvitystä tarkistettaessa yleissopimuksen tarkoitamiseksi *oikeusviranomaisiksi*.

Lakiehdotuksessa ei ole määritelty, millaiset vaatimukset rikosasiaa käsittelevän viranomaisen tulisi esimerkiksi organisaationsa taikka noudatettavan menettelyn osalta täyttää, jotta oikeusapua voitaisiin Suomen viranomaisten toimesta antaa. Oikeusapua voidaan antaa aina silloin, kun kysymyksessä olevan asian käsittely kuuluu pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan, kunhan vain muut lakiehdotuksen mukaiset edellytykset oikeusavun antamiselle ovat olemassa. Sillä seikalla, onko asianomaista, toimivaltaista vieraan valtion viranomaista pidettävä tuomioistuintyyppisenä viranomaisena vai hallinnollisena viranomaisena taikka onko viranomainen organisatorisesti liitetty asianomaissa vieraassa valtiossa tuomioistuinlaitokseen vai esimerkiksi poliisihallintoon, ei sen sijaan ole merkitystä. Vieraiden valtioiden tekemien oikeusapupyynnöiden osalta ei myöskään ole omaksuttu lakiehdotuksen 5 §:n 2 momenttia vastaavaa järjestelyä, jonka mukaan vieraan valtion oikeusapupyynnön voisi tehdä ainoastaan se viranomainen, jonka toimivaltaan kysymyksessä olevan rikosasian käsittely kuuluu. Tämän vuoksi lakiehdotuksen mukaista oikeusapua voidaan antaa esimerkiksi silloin, kun rikosasian käsittely on vireillä tuomioistuimessa, mutta oikeusapupyynnön tekee omissa nimissään ja asiaa käsittelevän tuomioistuimen lukuun esimerkiksi sanotun vieraan valtion oikeusministeriö.

Pykälän 2 momentissa on lueteltu ne toimenpiteet, joihin kansainvälistä oikeusapua annettaessa voidaan Suomessa ryhtyä vieraan valtion viranomaisen pyydettyä oikeusapua ja joita vastaavasti voidaan pyytää vieraan valtion viranomaisilta. Luetelluista oikeusavun muodoista käytännössä tärkeimmät ovat tiedok-

siantojen toimittaminen (1 kohta) sekä todisteiden vastaanotto, todistajien, asiantuntijoiden ja asianosaisten eli asianomistajien, rikoksesta epäiltyjen ja rikosasian vastaajien kuuleminen (2 kohta) ja pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi taikka menettämisuurauksen täytäntöönpanon turvaamiseksi (3 kohta).

Kuten 2 momentin 6 kohta nimenomaisesti osoittaa, luettelo ei kuitenkaan ole tyhjentävä, vaan oikeusavun piiriin voi kuulua myös muut kuin nimenomaisesti säännöksessä luettelut toimenpiteet, joita ei ole suljettu lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Lakiehdotuksen yleisenä tavoitteena on, että oikeusapua voitaisiin sekä pyytää että antaa niin laajalti kuin tämä kysymyksessä olevan rikosasian käsittelyä varten on tarpeen, minkä vuoksi ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena rajata oikeusavun aluetta suppeasti, vain tiettyihin lain kiinteästi ja tyhjentävästi määrittelemiin oikeusavun muotoihin. Laissa omaksuttua lähtökohtaa on pidettävä erityisen tärkeänä sen johdosta, että lakiehdotuksen mukaan kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annettaisiin Suomen viranomaisten toimesta minkä tahansa vieraan valtion viranomaisille. Tämän vuoksi olisi jo käytännön syistä mahdotonta ennalta tyhjentävästi määritellä, mihin toimenpiteisiin Suomen viranomaiset voivat oikeusapua antaessaan ryhtyä vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä, koska rikosasiain käsittelyssä noudatettava menettelyssä on eri valtioiden oikeusjärjestyksissä huomattavia eroja ja oikeusavun antamista Suomen viranomaisten toimesta ei ole aiheellista torjua pelkästään sillä perusteella, että Suomen sisäinen lainsäädäntö ei tunne oikeusapupyynnössä pyydettyä täysin vastaavaa toimenpidettä ja siihen liittyvää erityistä menettelyä. Edellä sanottuun liittyä myös lakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin nimenomaisen säännös, jonka mukaan Suomen viranomaisen antaessa oikeusapua vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voitaisi pitää suoranaisesti Suomen lainsäädännön vastaisena.

2 §. *Soveltamisalan rajoitukset.* Ehdotettu laki on tarkoitettu luonteeltaan yleislaiksi, jonka piiriin kuuluvat kaikki ne oikeusavun muodot, joiden osalta oikeusavun antamista ei ole erikseen järjestetty tiettyjä erityisalueita koskevalla lainsäädännöllä taikka jotka koskevat

lähinnä rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annettavaa kansainvälistä oikeusapua. Ne oikeusavun muodot, jotka jäävät lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle on lueteltu ehdotetussa 2 §:ssä.

Lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät ehdotetun 2 §:n 1 kohdan mukaan kysymykset, jotka koskevat rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista. Voimassa olevan oikeuden yleiset säännökset rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta sisältyvät rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annettuun lakiin (456/70). Laissa on säännökset sekä luovuttamisesta Suomesta että myös luovuttamisesta Suomeen. Tämän lisäksi lakiin on otettu yksityiskohtaiset säännökset menettelystä luovuttamista koskevassa asiassa, luovuttamiseen liittyvästä kansainvälisestä oikeusavusta sekä pakkokeinojen käytöstä luovuttamisen yhteydessä. Pohjoismaiden välisissä suhteissa on voimassa rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annettu laki.

Valtionsisäisen luovuttamislainsäädännön lisäksi Suomi on liittynyt rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen 13 päivältä joulukuuta 1957 (SopS 32 ja 33/71) ja sen toiseen lisäpöytäkirjaan 17 päivältä maaliskuuta 1978 (SopS 15/85) sekä solminut useita kahdenvälisiä sopimuksia. Koska ehdotettua lakia ei 2 §:n 1 kohdan mukaan sovellettaisi rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen, sovelletaan luovuttamista koskevan asian käsittelyssä yksinomaan edellä mainittuja säädöksiä, myös siltä osin kuin on kysymys yhteydenpitojärjestyksestä, tutkinnan toimittamisesta ja muiden selvitysten hankkimisesta taikka muusta luovuttamisasian käsittelyyn liittyvästä oikeusavusta.

Lakiehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisi 2 §:n 2 kohdan mukaan kansainvälinen yhteistoiminta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen ja ehdolliseen vapausrangaistukseen tuomittujen sekä ehdollaiseen vapauteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtäminen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano.

Vapausrangaistukseen tuomittujen siirtämisestä koskevat yleiset säännökset sisältyvät kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin, jonka mukaisesti vieraan valtion tuomioistui-

men määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus voidaan panna täytäntöön Suomessa ja vastaavasti Suomen tuomioistuimen tuomitsema vankeusrangaistus jättää täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa (tuomittujen siirtäminen). Tämän lisäksi Suomi on liittynyt tuomittujen siirtämistä koskevaan eurooppalaiseen yleissopimukseen 21 päivältä maaliskuuta 1983 (SopS 13/87) sekä tehnyt Thaimaan kanssa 17 päivänä lokakuuta 1981 sopimuksen yhteistoiminnasta rikosasiassa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa (tuomittujen siirtäminen), joka on tullut voimaan 15 päivänä huhtikuuta 1992 (322/92).

Voimassa olevassa oikeudessa ei ole yleisiä säännöksiä vieraassa valtiossa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa ja Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa. Tämän vuoksi ehdotetaan tässä esityksessä kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia muutettavaksi siten, että lakiin otettaisiin näitä kysymyksiä koskevat säännökset. Samalla lain nimike ehdotetaan muutettavaksi laiksi kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa. Yhteydenpitoon vieraan valtion viranomaisten kanssa sekä muuhun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoon liittyvään oikeusapuun sovellettaisiin yksinomaan muutettavaksi ehdotetun lain säännöksiä eikä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ehdotettua lakia.

Pohjoismaiden välisissä suhteissa on 2 §:n 2 kohdassa tarkoitetut kysymykset säännelty Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetussa laissa. Lakiin on otettu säännökset sakon ja eräiden muiden varallisuutta koskevien seuraamusten täytäntöönpanosta, vapausrangaistusten täytäntöönpanosta sekä ehdollaisesti vapautettuja koskevista toimenpiteistä. Pohjoismaiseen lakiin sisältyvät siten myös säännökset toisessa pohjoismaassa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa sekä vastaavasti Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämisestä täytäntöön pantavaksi toisessa pohjoismaassa sekä tähän liittyvästä oikeusavusta. Pohjoismaiden välisissä suhteissa tultaisiin tämän vuoksi myös vastaisuudessa soveltamaan yksinomaan pohjoismaisen lain säännöksiä eikä ehdotettua yleistä lakia kan-

sainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa.

Edellä mainitut rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanoa koskevat säädökset syrjäyttävät 2 §:n 2 kohdan nojalla lakiehdotuksen kansainvälistä oikeusapua koskevat säännökset, myös siltä osin kuin niihin sisältyy säännöksiä ja määräyksiä, jotka koskevat yhteydenpitoa, menettelyä ja kansainvälistä oikeusapua näissä erityissäännöksin järjestetyissä asioissa.

Suomen voimassa olevassa oikeudessa ei ole nimenomaisia säännöksiä vapausrangaistusta suorittavan tai muutoin vapautensa menettäneen väliaikaisesta luovuttamisesta siinä tarkoituksessa, että häntä voitaisiin kuulla esimerkiksi todistajana tuomioistuimessa tai muun viranomaisen edessä. Tällaisia säännöksiä ei ole myöskään pohjoismaiden välisissä suhteissa. Tämän vuoksi on edellä sanotussa tarkoituksessa tapahtuva väliaikainen luovuttaminen suljettu lain soveltamisalan ulkopuolelle. Suomen viranomaiset eivät siten ole velvollisia antamaan tiedoksi muutoin lakiehdotuksen mukaista vieraan valtion viranomaisen kutsua saapua kuultavaksi vieraan valtion tuomioistuimeen tai muun viranomaisen eteen, jos kutsussa tarkoitettu henkilö suorittaa täällä vapausrangaistusta. Vastaavasti Suomen tuomioistuimet tai esitutkintaviranomaiset eivät voi tämän lain nojalla kutsua Suomeen kuultavaksi vieraassa maassa vapautensa menettänyt henkilöä.

Eurooppalaiseen yleissopimukseen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa on sen sijaan otettu määräykset vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta luovuttamisesta kuulemista varten (11 artikla). Yleissopimukseen liittyessään Suomi on kuitenkin tehnyt varauksen, jossa on ilmoitettu, että tällaista oikeusapua ei Suomesta voida antaa. Eurooppalaisen yleissopimuksen lisäksi myös Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden ja psyko-trooppisten aineiden laitonta kauppaa koskevan yleissopimuksen 7 artiklan 4 kappale edellyttää sanotun kaltaista oikeusapua annettavaksi, tosin ainoastaan kansallisen lainsäädännön ja käytännön sallimassa laajuudessa. Tämän johdosta näyttäisi perustellulta harkita Suomen lainsäädännön muuttamista siten, että väliaikainen luovuttaminen kuulemista varten säänneltäisiin nimenomaisella erityislainsäädännöllä, jolloin myös edellä mainittu Suomen tekemä varauksen eurooppalaiseen

yleissopimukseen voitaisiin peruuttaa. Sanottua lainmuutosta ei kuitenkaan ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi valmistella tämän esityksen yhteydessä. Lisäksi on huomattava, että sanottu lainsäädäntö ei ole edellä mainitun Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen ratifiointiin välttämätön edellytys.

3 §. *Keskusviranomainen.* Lakiehdotuksen alaan kuuluvasta kansainvälisestä oikeusavusta huolehtivana keskusviranomaisena toimisi oikeusministeriö, jonka tehtävät on lähemmin lueteltu 3 §:ssä. Keskusviranomaisena oikeusministeriö ottaisi vastaan vieraan valtion vastaavan keskusviranomaisen taikka muun viranomaisen sille lähettämät oikeusapupyynnöt, huolehtisi niiden täyttämisestä sekä välittäisi tarvittaessa Suomen viranomaisten tekemät oikeusapupyynnöt asianomaisille vieraan valtion viranomaisille. Lisäksi oikeusministeriö huolehtisi tarvittaessa asiakirjojen kääntämisestä ja muista keskusviranomaiselle kuuluvista tehtävistä. Tarkemmat säännökset oikeusministeriön tehtävistä keskusviranomaisena annettaisiin asetuksella.

4 §. *Suomen viranomaisille tehty oikeusapupyynnöt.* Pykälän 1 momentin mukaan vieraan valtion viranomaisen oikeusapupyynnöt voidaan joko lähettää keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle taikka suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Koska kysymyksessä on Suomen valtiosisäiseen lakiin kuuluva säännös, on siinä säännelty ainoastaan kysymys siitä, kenellä Suomen viranomaisella on kelpoisuus ottaa pyyntö vastaan ja ryhtyä tämän jälkeen lain edellyttämiin toimenpiteisiin pyynnön täyttämiseksi. Kysymys siitä, kenellä toisen valtion viranomaisella on tuon valtion oikeusjärjestyksen mukaan oikeus tehdä oikeusapupyynnöt, on sen sijaan luonnollisesti säännelty asianomaisen maan omalla lainsäädännöllä. Muualla yhteydenpito on useasti järjestetty siten, että vieraan valtion viranomaisille tehtävät oikeusapupyynnöt on poikkeustapauksia lukuunottamatta toimitettava keskiteytysti, joko oikeusministeriön, tätä vastaavan viranomaisen taikka muun keskusviranomaisen välityksellä taikka diplomaattista tietä.

Eurooppalaisissa yleissopimuksissa keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa on yhteydenpito järjestetty siten, että lähinnä vain todistelupyynnöt on toimitettava oikeusministeriöiden välityksellä (15 artiklan 1—3 kappale), kuitenkin siten, että kiireellisissä tapauk-

nessä myös todistelupyynnöksi saadaan toimittaa suoraan pyynnön vastaanottaneen valtion oikeusministeriölle (15 artiklan 2 kappale). Tämän yhteydenpitojärjestystä koskevan määräyksen osalta Suomi on tehnyt varauksen, jonka mukaan Suomelle tehty oikeusapupyynnöt on kaikissa tapauksissa lähetettävä oikeusministeriölle. Kuten yleisperusteluissa on todettu, varaus on tämän lain voimaansaattamisen yhteydessä tarkoitus peruuttaa, koska suora yhteydenpito, oikeusapupyynnön lähettäminen suoraan toimivaltaiselle viranomaiselle, tulisi lakiehdotuksen mukaan olemaan sallittua kaikissa tapauksissa, myös todistelupyynnöjen osalta, mihin Suomi ei yleissopimuksen mukaan olisi velvollinen. Lain voimaantulon jälkeen yleissopimuksen osapuolena olevat vieraat valtiot voisivat lähettää todistelupyynnöt joko yleissopimuksen pääsäännön mukaisesti oikeusministeriölle taikka lakiehdotuksen 4 §:n 1 momentin mukaisesti suoraan asianomaiselle tuomioistuimelle tai esitutkintaviranomaiselle. Pohjoismaiden välisissä suhteissa voitaisiin tämän lisäksi soveltaa yleissopimuksen ohella oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisesta tehtyä sopimusta sekä Pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelusta annettua asetusta, joiden mukaan pohjoismaiset viranomaiset ovat suorassa yhteydessä keskenään tiedoksiantoa ja todistelua koskevaa oikeusapua pyydettyäessä.

Vastaavaan tapaan voitaisiin menetellä myös annettaessa vieraalle valtiolle oikeusapua Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevien kahdenvälisten sopimusten mukaisesti. Näissä sopimuksissa olevat määräykset keskusviranomaisten käyttämisestä taikka muut erityistä yhteydenpitojärjestystä koskevat määräykset eivät estäisi tällaisen sopimuksen osapuolena olevaa vierasta valtiota tekemästä oikeusapupyynnöstä suoraan asianomaiselle toimivaltaiselle Suomen viranomaiselle ehdotetun lain mukaisesti. Eri asia on, että tällainen suora yhteydenpito ei useastikaan saattaisi olla asianomaisen vieraan valtion oman oikeusjärjestyksen mukaan sallittua.

Pykälän 2 momentti velvoittaa keskusviranomaisena toimivaa oikeusministeriötä toimittamaan vieraan valtion lähettämä oikeusapupyynnöksi sille Suomen viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Jos taas pyynnön täyttäminen, esimerkiksi rikosrekisteritietojen luovuttaminen, kuuluu oikeusmi-

nisteriön toimivaltaan, huolehtii oikeusministeriö luonnollisesti itse pyynnön täyttämisestä. Koska kansainvälisen oikeusavun pyytäminen useasti aiheuttaa huomattavaa viivästystä asian käsittelyssä, on 2 momentissa ehdotettu nimenomaisesti säädettäväksi, että oikeusministeriön tulee toimittaa pyynnöt *viipymättä* asianomaiselle toimivaltaiselle Suomen viranomaiselle.

5 §. *Oikeusapupyynnön tekeminen vieraan valtion viranomaiselle.* Ehdotetun 1 momentin mukaan oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta voisivat käsiteltävänäään olevaa rikosasiaa varten pyytää oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäväviranomainen sekä esitutkintaviranomainen. Tuomioistuimella tarkoitetaan sekä yleisiä tuomioistuimia eli alioikeuksia, hovioikeuksia ja korkeinta oikeutta että myös hallinnollisia tuomioistuimia ja erityistuomioistuimia sikäli kuin niiden toimivaltaan kuuluu oikeusapupyynnön perustana olevan rikosasian käsittely. Syyttäväviranomaisia ovat oikeuskansleri ja yleiset syyttäjät sekä eduskunnan oikeusasiamies, hovioikeuden kanneviskaalit ja muut erikoissyyttäjät. Esitutkintaviranomaisella, joka voi tehdä oikeusapupyynnön, tarkoitetaan poliisia tai muuta esitutkintaviranomaista, jonka toimivaltaa esitutkinnan toimittaminen kuuluu. Tullilain 53 §:n (1262/88) mukaan tullirikosasiaa tutkittaessa esitutkinnan toimittamisesta huolehtivat pykälässä tarkoitettut tulliviranomaiset. Rajavartiolaitoksesta annetun lain 12 §:n (454/87) mukaan rajavartiolaitoksen voi suorittaa virkatehtäviensä alalla tapahtuneista rikoksista esitutkinnan, jollei esitutkinta rikoksen laadun vuoksi kuulu poliisille tai muulle viranomaiselle.

Oikeusapupyynnöstä tehdessään asianomaisen Suomen viranomaisen tulee 2 momentin mukaan ottaa huomioon pyynnön vastaanottavan valtion lain oikeusapupyynnön lähettämistä ja oikeusavun antamisen edellytyksiä koskevat säännökset, mahdolliset kansainväliset sopimukset mukaan luettuna. Kysymys siitä, mille vieraan valtion viranomaiselle oikeusapupyynnöksi on lähetettävä, kun Suomen tuomioistuin tai muu viranomainen pyytää oikeusapua, ja minä Suomen viranomaisen pyynnön vastaanottava valtio hyväksyy lähettäväksi viranomaiseksi, ratkaistaan luonnollisesti pyynnön vastaanottavan valtion oikeusjärjestyksen mukaan. Vieraan valtion oikeusjärjestykseen kuuluvat luonnollisesti myös Suomen ja pyynnön vastaanottavan valtion välillä voimassa olevat valtiosopimukset, joihin on yleensä otettu yk-

sityiskohtaiset määräykset yhteydenpitojärjestyksestä.

Esimerkiksi eurooppalaisessa yleissopimuksessa keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa on omaksuttu pääsääntö, jonka mukaan todistelua koskevat yleissopimuksen 3, 4 ja 5 artiklassa tarkoitettut pyynnöt sekä yleissopimuksen 11 artiklassa tarkoitettut pyynnöt vapautensa menettäneen henkilön väliaikaisesta luovuttamisesta todistajana kuulemista varten on lähetettävä pyynnön esittäneen valtion oikeusministeriön välityksellä pyynnön vastaanottavan valtion oikeusministeriölle (15 artiklan 1 kappale). Kiireellisissä tapauksissa pyynnön esittävän osapuolen oikeusviranomaiset voivat kuitenkin osoittaa todistelupyynnön suoraan pyynnön vastaanottavan osapuolen oikeusviranomaisille (15 artiklan 3 kappale). Kun rikosrekisteritietoja pyydetään 13 artiklan 1 kappaleen nojalla rikosasian käsittelyä varten, voidaan pyyntö lähettää suoraan pyynnön vastaanottavan osapuolen asianomaisille viranomaisille (15 artiklan 3 kappale). Sen sijaan pyynnöt rikosrekisteritietojen luovuttamisesta muissa tapauksissa on pyynnön esittäneen osapuolen oikeusministeriön lähetettävä pyynnön vastaanottavan osapuolen oikeusministeriölle (15 artiklan 3 kappale). Muut kuin yleissopimuksen edellä mainitut, 15 artiklan 1 ja 3 kappaleissa tarkoitettut oikeusapupyynnöt, erityisesti syytteen valmisteluun liittyvät pyynnöt, voidaan taas toimittaa suoraan pyynnön vastaanottavan osapuolen oikeusviranomaisille.

Tämän lisäksi sopimuspuoli voi 15 artiklan 6 kohdan nojalla antamassaan selityksessä ilmoittaa, että jotkin tai kaikki oikeusapupyynnöt on lähetettävä sille muulla kuin 15 artiklassa tarkoitettulla tavalla, taikka vaatia, että 15 artiklan 2 kappaleissa tarkoitetuissa tapauksissa jäljennös todistelupyynnöstä on toimitettava oikeusministeriölle. Varsin harvat valtiot ovat käyttäneet hyväksi tätä selityksen antamismahdollisuutta. *Islanti* on antanut selityksen, jonka mukaan kaikki oikeusapupyynnöt on lähetettävä oikeusministeriölle, *Ruotsi* on antanut selityksen, jonka mukaan Ruotsille tehdyt oikeusapupyynnöt on lähetettävä diplomaattista tietä, ja *Israel* on antamassaan selityksessä ilmoittanut, että oikeusapupyynnöt on lähetettävä Israelin ulkoasiainministeriölle. Tämän lisäksi *Italia* edellyttää antamassaan selityksessä, että jäljennös oikeusapupyynnöstä on aina toimitettava Italian oikeusministeriölle, jos pyyntö on lähetetty suoraan Italian oikeusvi-

ranomaiselle, ja *Espanja* on antamassaan selityksessä ilmoittanut, että jos todistelupyyntö on kiireellisissä tapauksissa lähetetty suoraan asianomaiselle Espanjan oikeusviranomaiselle, on pyynnön jäljennös lähetettävä Espanjan oikeusministeriölle. — Lisäksi tässä yhteydessä voidaan mainita, että myös Suomi on antamassaan selityksessä edellyttänyt, että kaikki oikeusapupyynnöt lähetetään oikeusministeriölle. Kuten tämän esityksen yleisperusteluissa on selostettu, tämä selitys on kuitenkin tarkoitus peruuttaa kokonaisuudessaan kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ehdotetun lain tultua voimaan.

Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken oikeusavusta tiedoksiannon toimitamisessa ja todistelussa tehdyn sopimuksen mukaan pyynnöt tiedoksiannon toimittamisesta ja todistelusta lähetetään suoraan sopimusmaan asianomaiselle viranomaiselle. Islannin, Norjan ja Tanskan osalta sekä tiedoksiantoa että todistelua koskeva pyyntö lähetetään asianomaiselle alioikeudelle, sen sijaan Ruotsin osalta tiedoksiantoa koskeva pyyntö lähetetään asianomaiselle lääninhallitukselle, kun taas todistelupyyntö lähetetään asianomaiselle alioikeudelle. Kuten yleisperusteluissa on todettu, pohjoismainen sopimus ei kuitenkaan syrjäytä keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen määräyksiä. Tämän vuoksi Suomen tuomioistuimen todistelupyyntö voidaan rikosasiassa lähettää yleissopimuksen mukaisesti Suomen oikeusministeriön välityksellä Islannin, Norjan ja Tanskan oikeusministeriölle ja vastaavasti lähettää Ruotsin antaman selityksen mukaisesti Ruotsiin diplomaattista tietä. Pohjoismaiden viranomaiset ovat kuitenkin edellyttäneet, että näitä eurooppalaisen yleissopimuksen mukaisia yhteydenpitoteitä käytettäisiin viranomaisten välisen suoran yhteydenpidon sallivan pohjoismaisen sopimuksen sijasta vain silloin, kun tähän on erityistä aihetta, esimerkiksi kun todistajana kuultavan henkilön asuinpaikka ja asiassa toimivaltainen viranomainen ei ole tiedossa.

Edellä sanotun lisäksi yhteydenpitojärjestyksestä on myös määräyksiä Suomen ja eräiden vieraiden valtioiden välisissä kahdenvälisissä sopimuksissa. Suomen ja Neuvostoliiton, sittemmin Venäjän federaation, välisen oikeus-suojaa ja oikeusapua siviili- perhe- ja rikosasioissa koskevan sopimuksen (SopS 48/80) 4 artiklan mukaan sopimuspuolet pitävät oikeus-

apua annettaessa yhteyttä toisiinsa diplomaattista tietä. Sopimuksen voimaansaattamisasetuksen (606/80) 2 ja 3 §:n mukaan yhteydenpito on lisäksi Suomen osalta järjestetty siten, että Suomen oikeusviranomaisen pyyntö on toimitettava Suomen oikeusministeriölle, joka toimittaa pyynnön edelleen Suomen ulkoasianministeriölle, edelleen Venäjän ulkoasianministeriölle toimitettavaksi. Suomen ja Puolan välisen oikeusapusopimuksen (SopS 68/81) 4 artiklan ja Suomen ja Unkarin välisen oikeusapusopimuksen (SopS 40/82) 4 artiklan mukaan oikeusapupyynnöt on lähetettävä Suomen oikeusministeriön toimesta Puolan ja vastaavasti Unkarin oikeusministeriölle taikka ylimmälle syyttäväviranomaiselle. Tämän lisäksi Suomen ja Australian välillä tehdyssä ja 22 päivänä kesäkuuta 1992 allekirjoitetussa sopimuksessa keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa on määrätty, että yhteydenpito oikeusapua annettaessa tapahtuu keskusviranomaisten välityksellä, joi-na toimivat sopimuspuolten oikeusministeriöt, Australian osalta *Attorney General's Department*. Sopimusta ei kuitenkaan ole vielä saatettu voimaan.

Varsin useat valtiot edellyttävät sisäisessä lainsäädännössään ja solmimissaan kansainvälisissä sopimuksissa, että niille tehtyt oikeusapupyynnöt toimitetaan diplomaattista tietä. Tämän vuoksi ehdotetaan 2 momentissa nimenomaisesti säädettäväksi, että oikeusministeriö voisi tarvittaessa huolehtia siitä, että pyyntö lähetetään tällaista yhteydenpitojärjestystä vaativalla vieraalle valtiolle diplomaattista tietä. Yhteydenpitojärjestys noudattaisi siten Suomen ja Venäjän Federaation välillä voimassa olevan oikeusapusopimuksen voimaansaattamisasetuksen 2 ja 3 §:ssä omaksuttua järjestystä.

Yhteydenpitojärjestyksen ohella on oikeusapupyynnön tekijä otettava huomioon myös vieraan valtion sisäisen lainsäädännön säännökset, jotka koskevat oikeusapupyynnön muotoa ja pyynnön sisältöä. Näiden kysymysten osalta on eri valtioissa omaksuttu varsin erilaisia ratkaisuja, erityisesti siltä osin, kun kysymys on tämän lakiehdotuksen alaan kuuluvasta kansainvälisestä oikeusavusta rikosasian käsittelyä varten vieraassa valtiossa. Esimerkiksi Sveitsin laissa 20 päivästä maaliskuuta 1981 on vieraan valtion tekemä oikeusapupyynnön säädetty tehtäväksi kirjallisessa muodossa ja pyynnöstä tulee ilmetä laissa yksityiskohtaisesti luetellut tiedot (28 ja 76 artikla). Toisaalta Saksan liittotasavallan laissa 23 päi-

vältä joulukuuta 1982 ei vieraan valtion oikeusapupyynnölle ole asetettu mitään muotovaatimuksia, vaan pyyntö voidaan periaatteessa tehdä myös suullisesti, eikä laissa myöskään ole säännöksiä siitä, mitä tietoja pyynnöstä tulee käydä ilmi (59 §). Tämän järjestelyn tavoitteena on oikeusavun antaminen mahdollisimman joustavasti ja nopeasti, minkä johdosta peruseriaatteena on, että vieraan valtion viranomaisen tekemä oikeusapupyynnön on tehtävä sellaisessa muodossa ja sen tulee sisältää sellaiset tiedot, että pyyntö voidaan täyttää.

Tämän lisäksi kansainvälistä oikeusapua koskevista kansainvälisissä sopimuksissa on säännönmukaisesti määräyksiä siitä, mitä tietoja oikeusapupyynnöstä tai siihen liitetystä asiakirjoista tulee käydä ilmi. Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevassa eurooppalaisessa yleissopimuksessa nämä määräykset on otettu sopimuksen 14 artiklaan. Suomen ja Venäjän federaation, Suomen ja Puolan sekä Suomen ja Unkarin kahdensivuisissa sopimuksissa vastaavat pyynnön sisältöä koskevat määräykset on otettu näiden sopimusten 5 artiklaan. Eurooppalaisessa yleissopimuksessa ei ole nimenomaisia määräyksiä oikeusapupyynnön muodosta, mutta yleissopimuksessa on verrattain selvästi edellytetty, että sopimuksen osapuolet voivat vaatia pyynnön tekemistä kirjallisessa muodossa. Edellä mainituissa kahdensivuisissa sopimuksissa on sen sijaan nimenomaisesti määrätty, että pyynnön tulee olla tehty kirjallisessa muodossa. Pohjoismaisessa sopimuksessa oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa ei sen sijaan ole lainkaan määräyksiä enempää tiedoksiantopyynnön kuin todistelupyynnönkään muodosta tai sisäl- löstä.

6 §. *Tarkempien säännösten antaminen yhteydenpidosta.* Pykälään on otettu nimenomainen valtuus antaa asetuksella tarkempia säännöksiä oikeusapupyynnön tekemisestä ja vastaanottamisesta noudatettavasta yhteydenpidosta. Näitä tarkempia säännöksiä on ensi sijassa edellytetty annettaviksi Suomen tuomioistuinten, syyttäväviranomaisten sekä esitutkintaviranomaisten oikeusapupyynnön tekemisestä. Säännöksiä laadittaessa tulee erityisesti harkittavaksi kysymys, missä laajuudessa oikeusapupyynnön lähettäminen vieraan valtion viranomaisille olisi mahdollisesti pyrittävä keskite- tyksi ohjaamaan tietyille viranomaisille. Poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten tekemät oikeusapupyynnöt lähetettäisiin esimerkiksi kes-

kusrikospoliisin välityksellä ja yleisten syyttäji-en tekemät oikeusapupyynnöt ainakin eräissä tapauksissa toimitettaisiin oikeuskanslerinviraston välityksellä, joko suoraan asianomaisille vieraan valtion viranomaisille taikka keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön välityksellä vastaavalle vieraan valtion keskusviranomaiselle.

2 luku. Oikeusavun antaminen

7 §. *Oikeusapupyynnön muoto ja sisältö.* Pykälään on otettu säännökset siitä, mitä vaatimuksia vieraan valtion viranomaisen Suomen viranomaisille tekemän oikeusapupyynnön tulee täyttää muotonsa ja sisältönsä osalta. Kuten pykälän 3 momentista käy ilmi, pykälään otettu luettelo on lähinnä ohjeiluontoinen. Pääperiaatteena on, että oikeusapupyynnön tulee olla tehty sellaisessa muodossa ja sen sisältöisenä, että Suomen viranomaiset voivat pyynnön ja siihen liittyvien asiakirjojen perusteella harkita, kuuluuko pyyntö lain soveltamisalan piiriin ja täyttääkö se laissa oikeusavun antamiselle asetetut edellytykset, sekä että pyyntö sisältää kaikki ne tiedot, joita voidaan pitää pyynnön asianmukaisen toimeenpanon, esimerkiksi tiedoksiannon tai todistajien kuulemisen kannalta tarpeellisina.

Vieraan valtion tekemää oikeusapupyyntöä ei myöskään ole jätettävä täyttämättä, vaikka pyyntö olisikin siinä määrin puutteellinen, että pyydettyyn toimenpiteeseen ei tämän johdosta voitaisi ryhtyä, taikka pyynnöstä ei kävisi edes täsmällisesti ilmi, mitä toimenpidettä on pyydetty. Tällaisissa tapauksissa on pyynnön vastaanottaneen Suomen viranomaisen tai keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön lakiehdotuksen 9 §:n 2 momentin mukaan ilmoitettava puutteista pyynnön esittäneelle vieraan valtion viranomaiselle sekä pyydettyä täydentämään pyyntöä taikka antamaan asiassa mahdollisesti tarvittavia lisäselvityksiä.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeusapupyynnön tekemisessä ei olisi tarpeen noudattaa tiettyä laissa säädettyä muotoa. Pyyntö voisi olla kirjallisen muotoon laaditussa asiakirjassa ja mahdollisesti sen liitteinä olevissa asiakirjoissa. Pyyntö voitaisiin, joko kokonaan tai tietyiltä osilta, tehdä myös tulostettavissa olevan teknisen tallenteen muodossa, esimerkiksi atk-tallenteella taikka filmi- ja ääninauhalla. Pyyntö voitaisiin kuitenkin tämän lisäksi tehdä myös

suullisesti. Pyyntö voitaisiin lähettää joko postitse taikka käyttäen muuta tarkoituksenmukaista menettelyä, minkä lisäksi se voitaisiin lähettää myös telesanomana, käyttäen telex- tai telefax- taikka puhelin- tai radioyhteyksiä.

Oikeusapupyynnön ja siihen liittyvien asiakirjojen olisi kuitenkin aina oltava sellaisessa muodossa, että pyynnön täyttämistä huolehtivat Suomen viranomaiset voisivat pyynnön perusteella täyttää pyynnön noudattaen niitä vaatimuksia, joita Suomen laki pyynnön täyttämistä asettaa. Jos oikeusapupyyntö tarkoittaa esimerkiksi haasteen, kutsun, päätöksen tai muun asiakirjan tiedoksiantoa, olisi pyynnön vastaanottavalle Suomen viranomaiselle aina toimitettava kirjallisen asiakirjan muodossa oleva tiedoksiannettava asiakirja, jotta tiedoksianto voitaisiin toimittaa noudattaen lakiehdotuksen 17 ja 18 §:ssä säädettyä menettelyä. Mitään laillistamista taikka vastaavaa muodollisuutta (*apostille*) pyynnön tai siihen liittyvien asiakirjojen oikeaperäisyyden varmistamiseksi ei vaadittaisi. Pynnön vastaanottaneen ja pyynnön toimeenpanosta huolehtivan Suomen viranomaisen tulisi kuitenkin aina varmistua pyynnön oikeaperäisyydestä. Tämän mukaisesti ehdotetaan 1 momenttiin otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että oikeusministeriö taikka toimivaltainen viranomainen voisi aina pyytää pyynnön esittäneeltä valtiolta vahvistusta pyynnön oikeaperäisyydestä siten, että pyyntö vahvistetaan kirjallisesti.

Pykälän 2 momenttiin on otettu tavanmukainen luettelo niistä tiedoista, jotka yleensä ovat oikeusapupyynnön täyttämisen kannalta tarpeen. Kuten säännöksen nimenomainen sanonta osoittaa, kysymys siitä, mitä tietoja oikeusapupyynnöstä tulee käydä ilmi, riippuu olennaisesti siitä, mitä toimenpidettä oikeusapupyynnössä on pyydetty. Luettelossa mainittua tietoa ei siis tarvitse sisällyttää oikeusapupyyntöön, jos se olisi pyynnön toimeenpanon kannalta tarpeeton. Toisaalta luettelo ei myöskään ole tyhjentävä, vaan pyynnön sisällöstä riippuen pyyntöön voidaan ottaa myös muita sellaisia tietoja, jotka ovat tärkeitä pyynnön nopean ja asianmukaisen toimeenpanon kannalta. Siten esimerkiksi todistelupyynnön yhteydessä on tärkeätä, että pyynnössä on riittävän selvästi ilmoitettu, mistä seikoista todistajaa tai muuta henkilöä halutaan kuulla ja tarpeen vaatiessa pyyntöön voidaan liittää myös luettelo kuultavalle esitettävistä kysymyksistä. Käytännön kannalta on luonnollisesti selvintä, että pyyn-

nön toimeenpanon kannalta tärkeimmät tiedot ilmenevät itse pyynnöstä. Kuitenkaan säännöksen mukaan ei ole välttämätöntä ottaa kaikkia tarvittavia tietoja itse pyyntöön, koska ne saattavat yksittäistapauksessa käydä riittävän selvästi ilmi pyyntöön liittyvistä asiakirjoista, esimerkiksi tiedoksi annettavasta tuomioistuinten päätöksestä.

8 §. *Kieli ja käännökset.* Pykälän 1 momentin mukaan oikeusapupyynnön ja siihen liittyvien asiakirjojen tulee olla suomen tai ruotsin kielellä taikka niihin on liitettävä käännös jommalle kummalle näistä kielistä. Asetuksella voitaisiin kuitenkin säätää, että pyyntö ja siihen liittyvät asiakirjat voisivat olla myös jollakin asetuksessa mainitulla vieraalla kielellä. Lakiehdotusta valmisteltaessa on lähtökohdana ollut, että tällaisina vieraina kielinä tulisivat kysymykseen norjan ja tanskan kieli, jotka on jo hyväksytty käytettäväksi kieliksi oikeusavusta tiedoksiannon toimittamisessa ja todistelussa tehdyssä pohjoismaisessa sopimuksessa. Tämän lisäksi yhteydenpitokieleksi olisi hyväksyttävä myös englannin kieli, joka on yhteydenpitokielenä myös keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen mukaan. Englannin kielen lisäksi saattaisi olla tarkoituksenmukaista, että myös saksan ja mahdollisesti myös ranskan kieli hyväksyttäisiin yhteydenpitokieliksi.

Jotta pyydettyä oikeusapua voitaisiin erityisesti kiireellisissä tapauksissa antaa mahdollisimman joustavasti ja nopeasti, ehdotetaan 2 momentin 1 virkkeessä säädettäväksi, että pyynnön toimeenpanosta huolehtiva toimivaltainen viranomainen voisi aina täyttää oikeusapupyynnön, joka olisi tehty joko sellaisella vieraalla kielellä, joka asetuksessa on säädetty yhteydenpitokieleksi tai jollakin muulla vieraalla kielellä. Näissä tapauksissa pyynnön täyttäminen luonnollisesti edellyttää sitä, että asianomainen viranomainen ymmärtää pyynnössä käytettyä vierasta kieltä siinä määrin riittävästi, että pyyntö voidaan asianmukaisesti täyttää. Vieraalla kielellä tehtyä pyyntöä ei kuitenkaan voitaisi täyttää, jos pyynnön täyttäminen ei muutoin olisi sallittua. Käytännössä tärkeimmän esteen vieraalla kielellä tehdyn oikeusapupyynnön täyttämiseksi muodostavat ne vaatimukset, jotka tiedoksiantopyyntöjen osalta on lakiehdotuksen 17 §:n 2 momentissa asetettu tiedoksi annettavan asiakirjan kielelle. Tästä seikasta on myös otettu nimenomainen viittaus pykälän 3 momenttiin.

On aiheellista korostaa, että pykälän 2 momentin 1 virke antaa toimivaltaiselle viranomaiselle ainoastaan oikeuden täyttää vieraalla kielellä oleva oikeusapupyyntö. Sen sijaan säännös ei velvoita viranomaisia täyttämään vieraalla kielellä tehtyä oikeusapupyyntöä. Ehdotetun 2 momentin 2 virkkeen mukaan toimivaltainen viranomainen olisikin velvollinen täyttämään ainoastaan sellaisen oikeusapupyynnön, joka siihen mahdollisesti liittyvine asiakirjoina olisi tehty suomen tai ruotsin kielellä tai johon olisi liitetty tarvittavilta osilta käännökset jommalle kummalle näistä kielistä, jos viranomainen katsoisi, että hän ei riittävästi ymmärrä pyynnössä käytettyä kieltä. Jos pyyntö ja siihen liittyvät asiakirjat olisivat jollakin sellaisella vieraalla kielellä, joka 1 momentin mukaisesti olisi asetuksella säädetty oikeusavun antamisessa hyväksytyksi vieraaksi kieleksi, olisi toimivaltaisen viranomaisen kieltäytyessä pyynnön täyttämisestä lähinnä oikeusministeriön asiana huolehtia toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä käännösten laatimisesta suomeksi tai ruotsiksi siten kuin asetuksella tultaisiin lähemmin säätämään. Jos pyynnön täyttäminen kuuluisi jonkin muun kuin oikeusministeriön hallinnonalan viranomaisen toimivaltaan, voisi käännösten laatimisesta huolehtia myös jokin tuon hallinnonalan kansainvälisistä yhteyksistä muutoin vastaava viranomainen, esimerkiksi poliisin osalta sisäasianministeriö tai keskusrikospoliisi.

9 §. *Pyynnön toimeenpano.* Pykälän 1 momenttiin on otettu tavanmukainen pääsääntö, jonka mukaan oikeusapupyyntö pannaan toimeen Suomessa Suomen lain mukaista menettelyä noudattaen. Tästä pääsäännöstä voitaisiin kuitenkin poiketa lakiehdotuksen 11 §:n asettamissa rajoissa, minkä lisäksi tiedoksiannon toimittamisessa voitaisiin 17 §:n 1 momentin nojalla noudattaa vastaavasti pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä. Pynnön täyttämisestä huolehtisi luonnollisesti se viranomainen, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen Suomen lain mukaan kuuluu. Oikeusapupyyntö on 1 momentin mukaan täytettävä viipymättä ja vastaavaa kiireellisyyttä on myös 2 momentin mukaan noudatettava pyydetessä pyynnön esittänyttä viranomaisesta täydentämään pyyntöä taikka esittämään lisäselvityksiä. Myös silloin, kun oikeusavun antaminen evätään tai pyynnön täyttäminen viivästyy, on epämisestä ilmoitettava 3 momentin mukaan viipymättä pyynnön esittäneelle viranomaiselle. Jos oikeus-

avun antaminen evätään, on pyynnön esittäneelle vieraan valtion viranomaiselle myös ilmoitettava se peruste, jonka nojalla oikeusapu on evätty. Esimerkiksi silloin, kun oikeusavun antaminen evätään jonkin lakiehdotuksen 13 §:n harkinnanvaraisen kieltäytymisperusteen nojalla, riittää se, että ilmoituksessa mainitaan se laissa säädetty peruste, jonka nojalla oikeusavun antamisesta voidaan kieltäytyä, esimerkiksi että asiaa koskeva oikeudenkäynti on Suomessa vireillä. Sen sijaan ilmoituksessa ei ole tarpeen perustella, miksi kysymyksessä olevassa yksittäistapauksessa on katsottu aiheelliseksi evätä oikeusapu. Myös oikeusavun toimeenpanon viivästyttämisestä on ilmoitettava viipymättä pyynnön esittäneelle viranomaiselle sekä ilmoitettava samalla niistä tosiasiallisista seikoista, jotka ovat olleet viivästyksen synnyn, esimerkiksi siitä, että henkilöä, jolle asiakirja olisi annettava tiedoksi, ei ole tavattu taikka että hänen olinpaikkansa on tuntematon.

10 §. *Läsnäolo oikeusapua annettaessa.* Pykälän 1 momenttiin on otettu tavanomaiset säännökset viranomaisten, asianosaisten sekä muiden, joita asia koskee, oikeudesta olla läsnä oikeusapupyynnön toimeenpantaessa. Läsnäolo-oikeudella on erityisesti merkitystä kuultaessa oikeusapupyynnön johdosta todistajia ja muita henkilöitä, jolloin asianosaisilla ja muilla, joita asia koskee, on myös oikeus esittää kuultaville kysymyksiä. Tämän lisäksi on 1 momenttiin otettu myös nimenomainen säännös siitä, että pyynnön esittäneen valtion viranomaisella olisi asiaa tuomioistuimessa tai esitutkinnassa käsiteltäessä oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultaville myös kysymyksiä, jos tuomioistuin tai esitutkintaviranomainen antaa tähän luvan. Luvan antaminen jäisi tuomioistuimen tai vastaavasti esitutkintaviranomaisen harkintaan kussakin yksittäistapauksessa ja lupaa annettaessa voitaisiin myös päättää, missä laajuudessa viranomainen voi asian käsittelyyn osallistua.

Vieraan valtion viranomainen ei osallistuisi menettelyyn julkista valtaa käyttävänä viranomaisena, vaan olisi lähinnä asianosaiseen rinnastettavassa asemassa. Asian käsittelyyn osallistuessaan vieraan valtion viranomainen voisi paitsi esittää kuultaville kysymyksiä, myös esittää tuomioistuimelle tai vastaavasti esitutkintaviranomaiselle, että esimerkiksi todistajaa kuultaessa noudatettaisiin jotain sellaista erityistä menettelyä, jonka noudattaminen olisi pyynnön esittäneen valtion oikeudenkäyntimenette-

lyä koskevan lainsäädännön johdosta tärkeätä ja jonka noudattamiselle Suomen lainsäädäntö ei asettaisi esteitä.

Pykälän 2 momentin mukaan läsnäoloon oikeutetuille on ilmoitettava riittävän hyvissä ajoin pyydetyin toimenpitein ajasta ja paikasta. Ilmoittaminen tapahtuu siten, että oikeusapupyynnön täyttämistä huolehtiva Suomen viranomainen lähettää joko suoraan tai oikeusministeriön välityksellä ilmoituksen pyynnön esittäneen valtion keskusviranomaiselle tai toimivaltaiselle viranomaiselle, joiden asiana on huolehtia siitä, että ilmoitus annetaan tiedoksi asianosaisille ja muille henkilöille, joilla on oikeus olla läsnä. Saapuville tuloon varattavaa aikaa arvioitaessa voidaan vastaavilta osin noudattaa niitä periaatteita, joita on sovellettava arvioitaessa Suomesta vieraaseen valtioon kutsutuille todistajille taikka muille kuultaville varattavaa kohtuullista saapuvilletuloaikaa lakiehdotuksen 18 §:n mukaisesti.

11 §. *Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen.* Pykälän mukaan oikeusapua annettaessa voidaan noudattaa Suomen lain mukaisesta menettelystä poikkeavaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voitaisi pitää suoranaisesti Suomen lain vastaisena. Tämän mukaisesti esimerkiksi todistajan vala voitaisiin ottaa vastaan noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä valankaavaa taikka asianosaisilta voitaisiin ottaa vastaan pyynnössä esitetyn kaltainen vakuutus sekä todistajain kuulustelussa noudattaa pyynnössä esitettyä ja pyynnön esittäneen valtion oikeudenkäyntimenettelyä vastaavaa järjestystä. Tällaisen pyynnön voisi esittää myös vieraan valtion viranomainen, joka 10 §:n mukaisesti osallistuisi esimerkiksi todistajan kuulemiseen tuomioistuimessa. Koska lakiehdotuksen eräänä tavoitteena on, että oikeusapua rikosasioissa pyritäisiin antamaan mahdollisimman laajasti ja joustavasti, olisi pyynnössä esitetystä erityisestä menettelystä kieltäydyttävä vain silloin, kuin menettelyä ei voitaisi Suomen oikeudenkäyntimenettelyä koskevien peruseriaatteiden mukaan pitää oikeusturvanäkökohtien kannalta hyväksyttävänä.

12 §. *Ehdottomat kieltäytymisperusteet.* Pykälän 1 momenttiin on otettu vakiintuneiden periaatteiden mukainen säännös, jonka mukaan oikeusavun antamisesta on aina kieltäydyttävä, jos sen antaminen saattaisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta tai muita olennaisia etuja.

Oikeusavun antamisesta kieltäytymisestä tällä perusteella voisi lakiehdotuksen 14 §:n 1 momentin mukaan päättää ainoastaan oikeusministeriö. Oikeusavun antamisesta kieltäytyminen näillä perusteilla tulisi kysymykseen esimerkiksi silloin, kun oikeusapupyynnön täyttäminen edellyttäisi, että vieraalle valtiolle luovutettaisiin sellaisia tietoja tai asiakirjoja, jotka Suomen turvallisuuden, kansainvälisten suhteiden, valtion finanssi-, raha- tai valuuttapolitiikan hoitamiseksi tai muutoin julkisen edun vuoksi on pidettävä salassa. Koska oikeusavun antamisesta kieltäytyminen tällä perusteella liittyisi Suomen ja pyynnön esittäneen vieraan valtion sekä mahdollisesti myös muihin kansainvälisiin suhteisiin, tulisi oikeusministeriön tarvittaessa neuvotella asiasta ulkoasianministeriön kanssa ennen asian ratkaisemista.

Pykälän 2 momentin mukaan oikeusavun antamisesta on lisäksi aina kieltäydyttävä silloin, kun oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia tai perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka muutoin Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden (*ordre public*) vastaista.

Ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden osalta tätä säännöstä sovellettaessa tulisi erityisesti ottaa huomioon eurooppalaisen ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan määräykset ja sen kansainvälisen oikeusavun antamiselle asettamat vaatimukset, sekä silmällä pitäen Suomessa pyynnön johdosta toimeenpantavaa menettelyä että menettelyä, jota pyynnön esittäneessä valtiossa noudatetaan käsitellessä sitä rikosasiaa, jota varten oikeusapua annetaan. Oikeusavun epääminen 2 momentissa tarkoitetun *ordre public*-periaatteen nojalla saattaa tulla kysymykseen myös silloin, kun oikeusapupyynnön täyttäminen edellyttäisi sellaisten asiakirjojen, muiden tallenteiden taikka tietojen luovuttamista, jotka esimerkiksi rikosten ehkäisemiseksi tai syytteen saattamiseksi on pidettävä salassa taikka joiden salassapito on säädetty esimerkiksi yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi, jos tietojen salassapitoa ei vieraassa valtiossa olisi riittävän tehokkaasti turvattu.

Toisin kuin 1 momentin osalta on laita, oikeusavun antamisesta kieltäytymisestä tällä perusteella päättäisi 14 §:n 1 momentin mukaan se tuomioistuin taikka muu viranomainen, jonka toimivaltaan pyynnön toimeenpano kuuluu.

13 §. *Harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet.* Pykälän 1 momenttiin on otettu säännök-

set tavanmukaisista harkinnanvaraisista kieltäytymisperusteista, jotka asiallisesti vastaavat esimerkiksi keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen voimaansaattamisasetuksen 2 §:n 2—5 kohdassa lueteltuja kieltäytymisperusteita.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännös oikeusavun antamisen lykkäämisestä sillä perusteella, että pyynnön täyttäminen taikka sen välitön toimeenpano saattaisi haitata tai viivästyttää rikostutkintaa, esitutkintaa taikka oikeudenkäyntiä Suomessa. Tämä säännös vastaa esimerkiksi eurooppalaisen yleissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen määräystä.

14 §. *Oikeusavun epäämisestä päättäminen ja muutoksenhaku.* Oikeusministeriöllä olisi 1 momentin mukaan yksinomainen oikeus päättää oikeusavun epäämisestä 12 §:n 1 momentissa mainitulla perusteella siitä riippumatta, kuuluisiko oikeusavun antaminen tuomioistuimen vai jonkin hallinnollisen viranomaisen toimivaltaan. Oikeusapu voitaisiin evätä myös siinä vaiheessa, kun oikeusavun antamista tarkoittava menettely on jo aloitettu. Jos oikeusapupyynnön toimeenpanosta huolehtiva tuomioistuin tai muu viranomainen asiaa käsitellessään katsoisi, että oikeusavun epääminen nyt mainitulla perusteella saattaisi tulla kysymykseen, olisi sen saatettava kysymys oikeusministeriön harkittavaksi.

Pykälään on otettu pääsääntö, jonka mukaan oikeusavun epäämisestä muissa tapauksissa päättää se tuomioistuin taikka hallinnollinen viranomainen, jonka toimivaltaan oikeusavun antaminen kuuluu. Oikeusavun antamisesta vastaavan toimivaltaisen viranomaisen asiana olisi siten tutkia, ovatko oikeusavun antamisen edellytykset olemassa, esimerkiksi onko kysymyksessä sellaisen rikosasian käsitteleminen, jota varten oikeusapua voidaan antaa, ja olisiko oikeusavun antamisesta kieltäydyttävä joillakin laissa säädettyillä kieltäytymisperusteilla. Jos kuitenkin oikeusapupyynnön on toimitettu keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle, edelleen toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai muulle viranomaiselle toimitettavaksi, voisi oikeusministeriö jo tässä vaiheessa itse evätä oikeusavun, jos olisi ilmeistä, että oikeusapua ei voida pyynnön johdosta antaa.

Kun hallinnollinen viranomainen, jonka toimivaltaan oikeusavun antaminen kuuluu, on päättänyt, että oikeusapua ei anneta, ei keskusviranomaisena toimiva oikeusministeriö taikka oikeusapua pyytävä vieraan valtion viranomai-

nen voi saattaa ratkaisua ylemmän viranomaisen taikka hallinnollisen tuomioistuimen tutkittavaksi esimerkiksi noudattaen soveltuvin osin muutoksenhausta hallintoasioissa säädettyä menettelyä, vaan viranomaisten toiminnan asianmukaisuuden valvonta kuuluu sille ylemmälle viranomaiselle, joka asianomaisella hallinnonalalla vastaa alansa hallinnon johdosta ja valvonnasta. Lisäksi on luonnollisesti asianmukaista, että eri hallinnonalojen viranomaiset pitävät oikeusavun antamista ja oikeusavun pyytämistä koskevien kysymysten osalta yhteyttä keskusviranomaisena toimivaan oikeusministeriöön.

Kun oikeusapua antaa riippumaton tuomioistuin, ei oikeusavun antamisessa tehtyjen päätösten asianmukaisuutta ja käytännön yhtenäisyyttä sen sijaan voida järjestää hallinnollisen ohjauksen ja valvonnan kautta. Tämän johdosta ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että oikeusministeriöllä olisi säännöksessä määriteltyissä rajoissa valta saattaa tuomioistuimen ratkaisu oikeusavun antamisesta ylemmän tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ehdotetun säännöksen mukaan oikeusministeriö voisi saattaa ylemmän tuomioistuimen harkittavaksi ainoastaan sellaisen oikeusavun antamista koskevan ratkaisun, jolla vieraan valtion pyytämä oikeusapu on eväty. Sillä seikalla, millä perusteella oikeusavun antamisesta on kieltäydytty, ei olisi merkitystä. Sen sijaan ratkaisua, jossa oikeusapua on päätetty antaa, ei voitaisi tällä tavoin saattaa ylemmän tuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi. Jos taas kysymys olisi ratkaisuista, joissa Suomen tuomioistuin on täällä vireillä olevassa rikosasiassa päättänyt pyytää vieraan valtion viranomaiselta oikeusapua, tulisivat noudatettavaksi yleiset säännökset muutoksenhausta oikeudenkäyntimenettelyä koskeviin tuomioistuimen ratkaisuihin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan oikeusministeriö voisi saattaa alioikeuden ratkaisun hovioikeuden tutkittavaksi ja hovioikeuden ratkaisun korkeimman oikeuden tutkittavaksi noudattaen soveltuvin osin, mitä valituksen tekemisestä alioikeuden ratkaisuun ja vastaavasti valituksen tekemisestä hovioikeuden ratkaisuun säädetään. Kysymyksessä ei olisi kuitenkaan varsinainen muutoksenhaku vaan pikemminkin alistukseen verrattavissa oleva järjestely, jossa kysymys kokonaisuudessaan saatettaisiin ylemmän oikeuden tutkittavaksi.

Lakiehdotusta valmisteltaessa on lähdetty siitä, että oikeusavun epäävän ratkaisun saat-

taminen ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi tulisi kysymykseen vain poikkeuksellisissa tapauksissa, lähinnä silloin, kun oikeusavun epääminen saattaisi kysymyksessä olevassa tapauksessa olla ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden kanssa taikka kun kysymyksessä olevalla ratkaisulla olisi käytännön yhtenäisyyden kannalta taikka muutoin erityistä merkitystä. Tämän vuoksi on 2 momentissa myös ehdotettu, että oikeusministeriö voisi saattaa hovioikeuden ratkaisun korkeimman oikeuden tutkittavaksi valituslupaa pyytämättä.

Jotta oikeusministeriö voisi käytännössä saattaa oikeusavun epäävän tuomioistuimen ratkaisun ylemmän oikeuden käsiteltäväksi, on asetuksella tarkoitus säätää tuomioistuimille velvollisuus ilmoittaa oikeusavun epäämisestä oikeusministeriölle.

15 §. Pakkokeinojen käytön rajoitukset. Lakiehdotuksen mukaan oikeusavun antamisen yleisenä edellytyksenä ei ole kaksinkertainen rangaistavuus, toisin sanoen se, että oikeusapupyynnön perusteena olevaa tekoa vastaavissa olosuhteissa tehtynä olisi myös Suomen lain mukaan pidettävä rangaistavana. Lakiehdotusta laadittaessa on kuitenkin katsottu välttämättömäksi, että kaksinkertaisen rangaistavuuden vaatimus säilytetään siltä osin kuin kysymyksessä on perusoikeuksiin kajoavien pakkokeinojen käyttäminen, joko silloin, kun pakkokeinoja on nimenomaisesti oikeusapupyynnössä pyydetty käytettäväksi taikka kun esimerkiksi todisteiden hankkimista koskevan oikeusapupyynnön toimeenpano edellyttää etsintää tai takavarikkoa. Tämän mukaisesti ehdotetaan 1 momentissa säädettäväksi, että oikeusapupyynnön täyttämässä voitaisiin käyttää pakkokeinoina mukaisia pakkokeinoja vain silloin ja ainoastaan siinä laajuudessa kuin niitä voitaisiin käyttää, jos teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

Ehdotettu 1 momentin säännös on luonteeltaan yleissäännös, joten se koskee pakkokeinoilaisa tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä todisteiden hankkimiseksi, esitutkinnassa tai tuomioistuimessa kuultavien henkilöiden tavoittamiseksi sekä vieraassa valtiossa tuomitun tai tuomittavan menettämisestä turvaamiseksi. Pakkokeinoja, jotka näiden oikeusapupyyntöjen täyttämässä tulevat kysymykseen, ovat hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko, takavarikko, paikkaan

kohdistuva etsintä, henkilöön kohdistuva etsintä sekä henkilötuntemerkkien ottaminen.

Lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentin mukaan oikeusavun piiriin kuuluu myös rikoksesta epäilty ja vieraassa valtiossa vireillä olevan rikosasian vastaajan kuuleminen esitutkinnassa tai tuomioistuimessa. Tällöin kuultavaa vastaan voidaan käyttää niitä pakkokeinoja, joita voidaan käyttää saapuville tulon tehosteina, noutaminen esitutkintaan, kotietsinnän toimitaminen kuultavan noutamiseksi esitutkintaan, poissaolosakko, uhkasakko ja tuominen oikeudenkäyntiin. Tämän lisäksi henkilöön, jota oikeusapupyynnön perusteella kuullaan rikoksesta epäiltynä esitutkinnassa, voidaan kohdistaa ne pakkokeinot, jotka 6 luvun 1 §:ssä säädetty toimenpiteet poistumisen ehkäisemiseksi, joita on pidettävä olennaisesti esitutkintaan liittyvinä ja läsnäolovelvollisuuden tehosteina käytettävinä prosessuaalisina pakkokeinoina. Oikeusapupyynnön perusteella esitutkinnassa rikoksesta epäiltynä kuultava on esitutkintalain 21 §:n 2 momentin mukaan velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia, koska kuultavaa ei ehdotetun 2 momentin mukaan voitaisi pakkokeinoina nojalla pidättää tai vangita. Ehdotetun 15 §:n 2 momentin mukaan kuultavaa ei sen sijaan saa pidättää, vangita tai määrätä matkustuskiltoon, jotka ovat käytettävissä ainoastaan silloin, kun kysymys on Suomen viranomaisten ja tuomioistuinten toimivaltaan kuuluvasta ja täällä toimitettavasta esitutkinnasta taikka täällä vireillä olevasta oikeudenkäynnistä.

Kansainvälistä oikeusapua koskevien vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti ehdotetaan 3 momentissa nimenomaisesti säädettäväksi, että vieraan valtion viranomaisen tekemä oikeusapupyynnö, joka sisältää kutsun saapua henkilökohtaisesti kuultavaksi vieraan valtion tuomioistuimeen tai viranomaisen eteen todistajana, asiantuntijana, asianosaisena taikka muussa ominaisuudessa, voidaan täällä panna täytäntöön vain siten, että kutsu annetaan asianmukaisesti tiedoksi, mutta että kutsun noudattaminen on vapaaehtoista. Kutsuttua vastaan ei siten voitaisi Suomessa käyttää mitään, enempää vieraan valtion kuin Suomen lain mukaisia pakkokeinoja, jos kutsuttu ei halua noudattaa kutsua.

Kutsun tiedoksianto ei kuitenkaan estä se, että tiedoksi annettava kutsu sisältää määräyksiä pyynnön esittäneen vieraan valtion lain mukaisista pakkokeinoista, joita kutsuttuun

voidaan pyynnön esittäneessä *vieraassa valtiossa* kohdistaa, jos hän jättää noudattamatta kutsua, koska kutsutun edun mukaista on yleensä, että hän saa tiedon sekä kutsusta että kutsun noudattamatta jättämisen seuraamuksista, esimerkiksi taloudellisista sanktioista, joita hänen pyynnön esittäneessä valtiossa olevaan omaisuuteensa voidaan kohdistaa. Näissä tapauksissa on kuitenkin asianmukaista, että kutsutulle joko kutsun tiedoksiannon yhteydessä tai muulla tavoin ilmoitetaan, että tällaisia kutsussa mainittuja seuraamuksia ei Suomessa panna täytäntöön sekä että kutsuttua vastaan ei muutoinkaan käytetä Suomessa pakkokeinoja.

Lisäksi on tässä yhteydessä huomattava, että keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen ei sisällä määräyksiä, jotka kieltäisivät pyynnön esittänyttä valtiota käyttämästä pakkokeinoja rikosasian vastaajaa vastaan, joka tiedoksi annetusta kutsusta huolimatta jää saapumatta pyynnön esittäneeseen valtioon. Yleissopimuksessa ei myöskään ole määräyksiä, jotka oikeuttaisivat kieltäytymään antamasta tiedoksi rikosasian vastaajaksi haastamista tarkoitettua kutsua sillä perusteella, että pyynnön esittänyt valtio voisi kutsun noudattamatta jättämisen johdosta tuomita vastaajaksi haastetun esimerkiksi poissaolosakkoon taikka että kutsuttua vastaan voitaisiin kohdistaa muita haitallisia seuraamuksia. Sen sijaan yleissopimuksen 8 artiklan mukaan todistajaa tai asiantuntijaa, joka oikeusapupyynnön perusteella annetusta kutsusta huolimatta on jäänyt oikeuteen saapumatta, ei saa tästä rangaista eikä häntä kohtaan käyttää pakkokeinoja, jollei hän sittemmin ole vapaaehtoisesti saapunut pyynnön esittäneen osapuolen alueelle ja saanut siellä jälleen asianmukaista kutsua saapua oikeuteen. Yleissopimuksen 8 artiklaa vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi 28 §:n 2 momentin viittaussäännöksen.

Lopuksi pykälän 3 momenttiin on selvyiden vuoksi otettu viittaus velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annettuun lakiin, jonka mukaan kutsun noudattamatta jättänyttä vastaan voidaan täällä kohdistaa kutsun esittäneen pohjoismaan tuomioistuimen asettamat seuraamukset.

16 §. Oikeusavun epääminen puuttuvan vastavuoroisuuden perusteella. Lakiehdotuksen lähtökohtana on, että Suomen viranomaiset antavat

kansainvälistä oikeusapua vieraan valtion viranomaiselle myös silloin, kun pyynnön esittänyt valtio ei ole Suomen ja sanotun vieraan valtion välillä voimassa olevan valtiosopimuksen nojalla velvollinen antamaan vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisille taikka ei antaisi vastaavaa oikeusapua sisäisen lainsäädäntönsä perusteella. Pykälään otetun säännöksen mukaan oikeusministeriö voisi kuitenkin yksittäistapauksessa päättää, että vieraalle valtiolle ei annettaisi oikeusapua, jos tuo valtio ei anna vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisille. Säännöksen tarkoituksena on, että sitä voitaisiin käyttää painostuskeinona erityisesti sellaista valtiota kohtaan, jolta Suomen viranomaiset ovat toistuvasti pyrkineet saamaan kansainvälistä oikeusapua, sitä kuitenkaan saamatta. Tällöin oikeusavun epääminen tällaisen valtion tekemän oikeusapupyynnön johdosta saattaisi eräissä tapauksissa helpottaa yhteisymmärryksen pääsemistä siten, että esteet oikeusavun saamiselle sanotusta valtiosta voitaisiin poistaa.

Lakiehdotusta laadittaessa on kuitenkin tarkoituksena ollut, että oikeusavun epäämistä tällä perusteella käytettäisiin hyväksi erittäin pidättyvästi. Useissa tapauksissa oikeusavun saamista vieraasta valtiosta voidaankin parhaiten helpottaa siten, että Suomen viranomaiset antavat oikeusapua myös sellaiselle valtiolle, jonka osalta oikeusavun saamisessa on ollut vaikeuksia, ja että oikeusavun antamisen yhteydessä samalla kiinnitetään oikeusapua pyytäneen valtion huomiota niihin ongelmiin, joita Suomen viranomaisilla on ollut pyydettyäessä oikeusapua tuolta vieraalta valtiolta. Lopuksi on aihetta korostaa, että oikeusavun epääminen voi tämän säännöksen perusteella tapahtua ainoastaan siten, että oikeusapu evätään vieraan valtion pyytäessä oikeusapua tuon yksittäisen oikeusapupyynnön osalta. Sen sijaan oikeusministeriöllä ei olisi valtaa päättää, että oikeusapua ei tulaisi antamaan tietyille valtiolle taikka tietyille päätöksessä luetelluille valtioille.

3 luku. Erinäiset säännökset oikeusavun antamisesta

17 §. Tiedoksiannon toimittaminen. Pykälään on otettu säännökset tiedoksiannon toimittamisessa noudatettavasta menettelystä. Nämä ehdotetut säännökset vastaavat kansainvälisissä sopimuksissa vakiintuneesti noudatettuja ja

yleisesti hyväksyttyjä menettelyohjeita. Pykälän 1 momentin mukaan annettaessa asiakirja Suomessa tiedoksi tulee kysymykseen kaksi vaihtoehtoista menettelytapaa. Asiakirja voidaan joko antaa tiedoksi jättämällä asiakirja sille, jolle se pyynnön mukaan on annettava tiedoksi (*remis simple*), taikka antamalla se tiedoksi noudattaen sitä menettelyä, jota vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa on Suomen lain mukaan noudatettava. Lakiehdotuksen 11 §:n yleissäännöksen mukaisesti on 1 momentissa lisäksi nimenomaisesti säädetty, että myös tiedoksiannon toimittamisessa tulee mahdollisuuksien mukaan noudattaa tiedoksiantopyynnössä esitettyä erityistä menettelyä. Lopuksi 1 momentissa on säännökset tiedoksiannosta annettavasta todistuksesta.

Pykälän 2 momentin mukaan tiedoksianto toimitetaan pääsäännön mukaan noudattaen 1 momentin säännöksiä vain, jos tiedoksi annettava asiakirja on suomen tai ruotsin kielellä tai asiakirjaan on liitetty käännös jommalle kummalle näistä kielistä. Jollei näin ole laita, tiedoksianto voidaan toimittaa vain, jos se, jolle asiakirja on annettava tiedoksi, vapaaehtoisesti suostuu ottamaan sen vastaan. Myös tällöin on näin tapahtuneesta tiedoksiannosta annettava 1 momentissa tarkoitettu todistus, josta tulee myös ilmetä vastaanottajan suostumus tiedoksiannon vastaanottamiseen. Vieraalla kielellä oleva asiakirja voidaan kuitenkin antaa tiedoksi noudattaen 1 momentin mukaisia säännönmukaista menettelyä, jos asiakirjan vastaanottaja ilmeisesti ymmärtää riittävästi asiakirjassa käytettyä kieltä.

Pykälän 3 momentin mukaan tarkempia säännöksiä tiedoksiannossa noudatettavasta menettelystä annettaisiin asetuksella. Tämän asetuksenantovaltuutuksen nojalla voitaisiin kansainvälisen oikeusapupyynnön perusteella toimitettavan tiedoksiannon osalta antaa sellaisia tarkempia tiedoksiantomenettelyssä noudatettavia erityisohjeita, jotka joiltakin osin poikkeaisivat siitä menettelystä, jota olisi noudatettava toimitettaessa tiedoksianto vastaavassa puhtaasti valtionsisäisessä rikosasiassa. Esimerkiksi tiedoksiantomenettelyä voitaisiin yksinkertaistaa ja nopeuttaa sillä tavoin, että oikeusministeriö voisi keskusviranomaisena toimissaan toimittaa tiedoksiantoja, asian laadusta riippuen joko postitse saantitodistusta vastaan taikka virkakirjeellä. Asetusta annettaessa tarkistettaisiin samalla myös Pohjoismaiden keskeisestä oikeusavusta tiedoksiannon toimitta-

misessa ja todistelussa annetun asetuksen säännökset tiedoksiannon toimittamisesta Suomesa.

18 §. *Kutsun tiedoksiantamisesta kieltäytyminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että kutsun tiedoksi antamisesta voitaisiin kieltäytyä, jos kutsua ja siihen mahdollisesti liitettyjä asiakirjoja ei ole toimitettu pyynnön vastaanottaneelle Suomen viranomaiselle niin ajoissa, että kutsutulla on ollut käytettävissään kohtuullisesti aikaa saapua kuultavaksi. Tämän säännöksen nojalla tiedoksiannosta voisi kieltäytyä sekä se toimivaltainen viranomainen, jolle kutsun tiedoksiantoa koskeva oikeusapupyyntö on toimitettu joko suoraan tai keskusviranomaisena toimivan oikeusministeriön välityksellä että lakiehdotuksen 14 §:n 1 momentin mukaisesti myös oikeusministeriö, jolle pyyntö on keskusviranomaisena toimitettu.

Koska sillä, jolle kutsu olisi annettava tiedoksi, saattaa olla tärkeätä saada tietää kutsusta sen myöhästymisestä huolimatta, ehdotetaan pykälässä säädettäväksi, että kutsu voitaisiin kuitenkin antaa kutsun saaneelle tiedoksi, jos kutsuttu suostuu ottamaan kutsun vapaaehtoisesti vastaan. Tällaisessa tapauksessa kutsun tiedoksiannosta annettavassa todistuksessa tulisi olla maininta sekä siitä, että pyyntö ja siihen liittyvä tiedoksi annettava kutsu ei ollut saapunut asianomaiselle viranomaiselle riittävän ajoissa sekä myös siitä, että tästä huolimatta tiedoksianto oli toimitettu kutsutun suostumuksen mukaisesti.

Lakiin ei ole otettu tarkempia säännöksiä siitä, mitä määräaika olisi pidettävä sellaisena kohtuullisena aikana, joka kutsutulle olisi varattava vieraan valtion viranomaisen eteen saapumista varten, vaan tästä on edellytetty annettavan tarkempia säännöksiä asetuksella. Näitä säännöksiä annettaessa voitaisiin lähteä esimerkiksi siitä, että jos kutsu tarkoittaa saapumista jonkin eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolena olevan valtion viranomaisen eteen Euroopan alueella, määräaikaana voisi olla 30 päivää, kun taas Euroopan ulkopuolelta tulevan kutsun osalta määräaikaana voisi olla 50 päivää.

19 §. *Syytetoimenpiteisiin ryhtyminen vieraan valtion viranomaisen tekemän pyynnön perusteella.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että syytetoimenpiteisiin voidaan Suomen lain mukaan ryhtyä myös vieraan valtion viranomaisen tekemän syyttämispynnön perusteella. Syytetoimenpiteisiin

ryhtyminen ja Suomen tuomioistuinten toimivalta tutkia asia määräytyisi aina Suomen lain mukaan. Syytetoimenpiteisiin ryhtyminen olisi ehdotetun säännöksen mukaan aina harkinnanvaraista kussakin yksityistapauksissa ja Suomen viranomaisilla ei siten olisi velvollisuutta antaa tässä säännöksessä tarkoitettua oikeusapua siinäkään tapauksessa, että oikeusavun antamisen edellytykset muutoin lain mukaan olisivat olemassa.

Säännösehdotus vastaa olennaisesti eurooppalaisen yleissopimuksen 21 artiklan määräyksiä. Toisin kuin yleissopimuksen 21 artiklan mukaan on laita, syyttämispyyntö voitaisiin lakiehdotuksen mukaan kuitenkin tehdä joko keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle taikka suoraan asianomaiselle syyttäväviranomaiselle. Jos syytteen nostaminen edellyttäisi rikoslain 1 luvun mukaan oikeuskanslerin syytemääräystä, olisi toimivaltaisena viranomaisena oikeuskansleri.

20 §. *Todisteiden vastaanottaminen ja asianosaisten kuuleminen yleisessä alioikeudessa.* Lakiehdotuksen 1 §:n 2 kohdassa tarkoitettu todistajien ja asiantuntijoiden kuuleminen, muiden todisteiden vastaanottaminen sekä asianosaisten kuuleminen toimitetaan pääsäännön mukaan joko tuomioistuimessa taikka esitutkimusmenettelyssä, kun Suomen viranomaisilta on tällaista oikeusapua pyydetty. Vieraan valtion viranomaisen tekemästä oikeusapupyynnöstä voi kuitenkin ilmetä tai siinä on voitu nimenomaisesti esittää, että pyydetty toimenpide suoritettaisiin vapaamuotoisesti, esimerkiksi vain siten, että asianomistajaa pyydettäisiin antamaan kirjallinen lausuma siitä, onko hänellä rangaistus- tai vahingonkorvausvaatimuksia vieraassa valtiossa vireillä olevassa rikosasiassa, ja että tämä lausuma, jos asianomistaja suostuu sen vapaaehtoisesti antamaan, toimitettaisiin sellaisenaan pyynnön esittäneelle vieraan valtion viranomaiselle noudattamatta mitään muodollista menettelyä. Mitään erityistä menettelyä ei ole tarpeen myöskään noudattaa silloin, kun pyyntö tarkoittaa esimerkiksi suomalaisen tuomioistuimen pöytäkirjaan merkityn todistajankertomuksen toimittamista vieraan valtion viranomaiselle käytettäväksi todistena tuossa valtiossa vireillä olevassa rikosasiassa.

Lakiehdotuksen 20 §:ään on otettu säännökset siitä, milloin todisteiden vastaanotto ja kuuleminen toimitetaan yleisessä alioikeudessa, ja 21 §:ään säännökset siitä, milloin pyynnön

täyttäminen tapahtuu esitutkinnassa, jolle pyyntöä edellä sanotun mukaisesti voida muulla tavoin täyttää. Ehdotetun 20 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan pyynnön toimeenpano tapahtuu yleisessä alioikeudessa, jos se rikosasia, jota varten oikeusapua on pyydetty, on vireillä pyynnön esittäneen valtion tuomioistuimessa. Tällöin merkitystä ei ole sillä seikalla, onko asia vireillä ensimmäisenä oikeusasteena toimivassa tuomioistuimessa, onko asiaa jo käsitelty varsinaisessa pääkäsittelyssä tai onko asian käsittely jo siirtynyt ylempään tuomioistuimeen. Lakiehdotuksen 11 §:stä ilmenevän yleisen periaatteen mukaisesti ehdotetaan pykälän 1 momentin

2 kohdassa säädettäväksi, että todisteiden vastaanottaminen ja kuuleminen tapahtuu aina yleisessä alioikeudessa, jos oikeusapupyynnössä on nimenomaisesti pyydetty, että menettely tapahtuisi tuomioistuimessa.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännös siitä, minkä paikkakunnan yleisessä alioikeudessa kuuleminen tai todisteiden vastaanotto voi tapahtua. Tältä osin yleisenä periaatteena on, että oikeusavun antamisesta huolehtii se alioikeus, jossa tämä voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Jos se alioikeus, jolle pyyntö on tehty tai lähetetty, katsoo, että se ei voi tämän säännöksen nojalla antaa oikeusapua, olisi sen toimitettava pyyntö sille alioikeudelle, jonka se katsoo voivan antaa pyydettyä oikeusapua. Tuomioistuinten ja muiden viranomaisten velvollisuudesta siirtää asia toimivaltaiselle tuomioistuimelle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle on tarkoitus säätää asetuksella.

Todisteiden vastaanottamisessa ja kuulemisessa virallisen syyttäjän on oltava saapuvilla, jos tuomioistuin katsoo tämän aiheelliseksi. Syyttäjän saapuvilla olo jää siten kussakin yksityistapauksessa tuomioistuimen harkintaan. Syyttäjän saapuvilla oloa voidaan asian laadusta ja menettelyn luonteesta riippuen pitää useasti perusteltuna silloin, kun kysymys on rikosasian vastaajan tai rikoksesta epäillyn kuulemisesta oikeusapupyynnön perusteella, kun on aihetta epäillä, että menettelyssä tulee esiin seikkoja, jotka saattavat antaa aiheen syytetoimenpiteisiin ryhtymiseksi Suomessa, taikka kun esimerkiksi pyynnön esittäneen vieraan valtion syyttäjäviranomainen on saapuvilla ja osallistuu 10 §:n 1 momentin mukaisesti tuomioistuimen luvalla asian käsittelyyn. Lisäksi pykälän 2 momenttiin on otettu selvyden vuoksi lakiehdotuksen 9 §:n 1 momenttia vas-

taava säännös, jonka mukaan todistajia kuultaessa, muita todisteita vastaanotettaessa ja asianosaisia kuultaessa on soveltuvin osin noudatettava samaa menettelyä kuin jos todistelu tai kuuleminen tapahtuisi Suomessa vireillä olevassa rikosasiassa. Tällöinkin on kuitenkin otettava huomioon lakiehdotuksen 11 §:n yleissäännös, jonka mukaan oikeusapua annettaessa voidaan noudattaa myös oikeusapupyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voitaisi pitää suoranaisesti Suomen lain vastaisena. Tämän lisäksi on myös otettava huomioon lakiehdotuksen 22 §:n säännös, jonka mukaan todistajalla ja asiantuntijalla, jota oikeusapupyynnön perusteella kuullaan Suomessa, joko tuomioistuimessa tai esitutkinnassa, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa sekä Suomen että myös pyynnön esittäneen vieraan valtion lain nojalla.

21 §. *Todisteiden ja selvitysten hankkiminen ja asianosaisten kuuleminen esitutkinnassa.* Pykälään on otettu säännös, jonka mukaan muissa kuin edellä 20 §:ssä mainituissa tapauksissa oikeusavun antamisesta huolehtii esitutkintaviranomainen.

22 §. *Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeus.* Pykälään on otettu säännökset kieltäytymisoikeudesta, jotka koskevat todistajan, asiantuntijan sekä esitutkinnassa kuultavan asemaa silloin, kun kuuleminen toimitetaan Suomen tuomioistuimessa tai Suomessa toimitettavassa esitutkinnassa vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä pyynnön esittäneessä valtiossa tapahtuvaa oikeudenkäyntiä taikka muuta rikosasian käsittelyä varten. Ehdotettu säännös vastaa pääosin riita-asioissa sovellettavaa Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa annetun lain 6 §:n säännöstä. Ehdotettu pykälä on kuitenkin eräissä kohdin ensiksi mainittua säännöstä laajempi. Ensiksi mainittu säännös koskee ainoastaan todistajan kieltäytymisoikeutta, kun taas ehdotettu pykälä tulisi sovellettavaksi myös asiantuntijan kieltäytymisoikeuteen. Tämän lisäksi ehdotettu säännös tulisi koskemaan myös esitutkinnassa kuultavien kieltäytymisoikeutta.

Ehdotetun pykälän 2 virkkeeseen otetut säännökset vieraan valtion lain huomioon ottamisesta vastaavat asiallisesti edellä mainitun yhteistoimintalain 6 §:n 2 virkettä.

23 §. *Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden*

hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Pykälään on otettu 1 §:n 2 momentin 3 kohdan ja 15 §:n 1 momentin säännöksiä täydentävät säännökset pakkokeinojen käyttämisestä vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön johdosta. Pakkokeinoja voitaisiin pykälän mukaan käyttää sekä todisteiden hankkimiseksi (1 momentti) että vieraassa valtiossa rikoksen johdosta määrätyn taikka vastaisuudessa määrättävän menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi (2 momentti). Pakkokeinojen käyttäminen vieraan valtion tekemän oikeusapupyynnön johdosta olisi kummassakin tapauksessa aina harkinnanvaraista.

Pakkokeinojen käyttämisen edellytykset, pakkokeinoista päättäminen sekä muutoin noudatettava menettely määräytyisivät pakkokeinolain mukaan. Koska voimassa olevan pakkokeinolain säännökset eivät sellaisinaan sovellu noudatettaviksi pakkokeinojen käyttämiseen vieraan valtion viranomaisen esittämän oikeusapupyynnön johdosta, ehdotetaan pakkokeinolakia tässä yhteydessä muutettavaksi siten, että pakkokeinolakiin lisätään ne erityissäännökset, jotka tulisivat koskemaan hukkaamiskiellon, vakuustakavarikon ja takavarikon toimittamista vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön johdosta.

24 §. Rikosrekisteritietojen luovuttaminen. Pykälään otettu säännös vastaa asiallisesti eurooppalaisen yleissopimuksen 13 artiklan 1 kappaleen määräystä rikosrekisteritietojen luovuttamisesta. Kuten yleisperusteluissa on todettu, voitaisiin lain voimaansaattamisen yhteydessä peruuttaa Suomen sanottuun yleissopimuksen määräykseen tekemä varauksa, jonka mukaan rikosrekisteritietoja luovutetaan ainoastaan rikosasian vastaajasta ja rikoksesta epäillystä.

Ehdotetun säännöksen mukaan rikosrekisteristä voitaisiin luovuttaa tietoja ja luovuttamisesta päättäisi oikeusministeriö. Tämä säännöksen sanonta tarkoittaa, että rikosrekisteritietojen luovuttaminen jäisi kussakin yksittäistapauksessa oikeusministeriön harkintaan. Ministeriöllä ei sen sijaan tämän säännöksen mukaan olisi mitään velvollisuutta luovuttaa rikosrekisteritietoja vieraan valtion viranomaiselle, vaikka laissa säädetty edellytykset oikeusavun antamisesta muutoin olisivatkin olemassa. Jos kuitenkin pyynnön esittänyt valtio olisi eurooppalaisen yleissopimuksen osapuoli, olisi oikeusministeriö myös velvollinen luovutta-

maan rikosrekisteritietoja yleissopimuksessa määrätyn edellytyksen. Eurooppalaisen yleissopimuksen lisäksi velvollisuus rikosrekisteritietojen luovuttamiseen saattaa perustua myös johonkin muuhun valtiosopimukseen tai erityiseen lain säännökseen. Jollei oikeusministeriöllä olisi tällaista sopimukseen tai erityissäännökseen perustuvaa velvollisuutta luovuttaa rikosrekisteritietoja pyynnön esittäneelle valtiolle, voitaisiin tietojen luovuttamisesta kieltäytyä, vaikka ei olisi esimerkiksi mitään sellaista perustetta, jonka nojalla oikeusavun antamisesta jo muutoinkin voitaisiin kieltäytyä.

25 §. Oikeusavun antamisesta aiheutuvat kustannukset. Kansainvälistä oikeusapua koskevissa valtiosopimuksissa on vakiintuneesti hyväksytty periaate, jonka mukaan oikeusapupyynnön vastaanottanut valtio ei peri korvausta oikeusavun antamisesta aiheutuneista kustannuksista. Tämä periaate on hyväksytty eurooppalaisen yleissopimuksen 20 artiklassa, jonka sopimuksen osapuolena Suomen lisäksi on 19 muuta valtiota. Maksuttomuuden periaate on myös voimassa Suomen ja Venäjän federaation, Suomen ja Puolan sekä Suomen ja Unkarin välillä voimassa olevissa kahdenvälisissä oikeusapusopimuksissa. Maksuttomuuden periaate on vallitsevana myös erityisaloja koskevissa valtiosopimuksissa, joihin on otettu määräyksiä kansainvälisestä oikeusavusta rikosoikeuden alalla. Siten maksuttomuuden periaate on asetettu pääsäännöksi esimerkiksi huumausainneiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehdyssä Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 7 artiklan 19 kappaleessa.

Tämän mukaisesti pykälässä on ehdotettu pääsäännöksi, että Suomi ei tulisi perimään vieraalta valtiolta korvausta antamastaan oikeusavusta. Tämä pääsääntö koskisi myös oikeusapua, jota annettaisiin valtiolle, johon nähden Suomi ei kansainvälisesti velvoittavan sopimuksen nojalla ole velvollinen antamaan korvauksetta kansainvälistä oikeusapua ja vaikka tuo valtio ei myöskään oman lainsäädäntönsä mukaan antaisi korvauksetta vastaan vaa kansainvälistä oikeusapua Suomelle. Kuitenkin asetuksella voitaisiin säätää poikkeuksia pääsäännöksi asetetusta maksuttomuuden periaatteesta. Asetuksella ei voitaisi asettaa kulujen korvaamista oikeusavun antamisen ehdoksi silloin, kun Suomi olisi voimassa olevan valtiosopimuksen perusteella velvollinen antamaan oikeusapua korvauksetta. Tämän vuoksi olisi

ajateltavissa, että kuluja voitaisiin asetuksessa säädettävien tavoin vaatia korvattavaksi lähinnä vain silloin, kun pyynnön esittänyt valtio ei vastavuoroisesti antaisi korvauksetta oikeusapua Suomen viranomaisille ja oikeusavun antamisesta aiheutuneet kustannukset ovat huomattavat.

4 luku. *Erinäiset säännökset oikeusavun pyytämisestä vieraalta valtiolta*

26 §. *Vastavuoroisuuden vahvistaminen.* Pykälässä ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että oikeusministeriö voisi yksittäisen Suomen viranomaisen vieraan valtion viranomaiselle tekemän oikeusapupyynnön yhteydessä erityisesti vahvistaa, että Suomi antaisi vastaavassa tapauksessa kansainvälistä oikeusapua sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti pyynnön vastaanottaneelle vieraalle valtiolle. Tällaisella ilmoituksella saattaa olla merkitystä silloin, kun pyynnön vastaanottanut valtio ei ole Suomen ja sanotun valtion välillä voimassa olevan sopimuksen perusteella velvollinen antamaan Suomelle oikeusapua, mutta voi antaa oikeusapua sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti sillä edellytyksellä, että pyynnön esittänyt valtio noudattaa oikeusavun antamisessa vastavuoroisuutta.

27 §. *Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että salassapitoa ja vaitiolovelvollisuutta koskevia Suomen lain säännöksiä on sovellettava myös sellaisiin asiakirjoihin ja tietoihin, jotka Suomen viranomainen on rikosasian käsittelyä varten saanut vieraan valtion viranomaiselta. Siten esimerkiksi asiakirjat ja tiedot, jotka vieraan valtion esitutkintaviranomainen tai esitutkintaviranomaista vastaava viranomainen on toimittanut oikeusapupyynnön tehneelle Suomen esitutkintaviranomaiselle, eivät ole yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain (83/51) 4 §:n mukaan julkisia ennen kuin asia on ollut esillä oikeudessa tai jätetty sikseen.

Kansainvälistä oikeusapua annettaessa pyynnön vastaanottaneet valtiot asettavat usein tietojen luovuttamisen ehdoksi sen, että pyynnön esittäneen valtion viranomaiset pitävät luovutetut tiedot salassa samalla tavoin kuin salassapito on järjestetty pyynnön vastaanottaneen valtion lain mukaan. Tämän lisäksi kan-

sainvälisissä sopimuksissa taikka pyynnön vastaanottaneen valtion sisäisessä lainsäädännössä saattaa olla nimenomaisia määräyksiä tai säännöksiä siitä, että pyynnön esittäneellä valtiolla ei ole lupaa käyttää oikeusapupyynnön perusteella toimitettuja tietoja ja todistusaineistoa muuhun tarkoitukseen kuin siihen, jota varten oikeusapua on pyydetty (*spesialiteettiperiaate*). Tämän periaatteen mukainen määräys on otettu esimerkiksi huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehtyyn Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 7 artiklan 13 kappaleeseen. Sanotun määräyksen mukaan pyynnön esittänyt sopimuspuoli ei saa luovuttaa tai käyttää pyynnön vastaanottaneen sopimuspuolen toimittamia tietoja tai todisteita muuta rikostutkintaa, syytetoimenpiteitä tai oikeudenkäyntiä varten kuin jotka on mainittu pyynnössä, jollei pyynnön vastaanottanut sopimuspuoli anna tähän suostumustaan.

Edellä sanotun johdosta ehdotetaan pykälän 2 momentissa lisäksi säädettäväksi, että vieraalta valtiolle tehty oikeusapupyyntö ja vieraalta valtiolta oikeusapupyynnön perusteella saadut asiakirjat, tiedot ja muu todistusaineisto on pidettävä salassa ja niiden vaitiolovelvollisuutta taikka asiakirjojen ja tietojen käyttöä koskevien rajoitusten alaisena, joita Suomen ja sanotun vieraan valtion välillä voimassa olevat sopimukset tai vieraan valtion asettamat ehdot edellyttävät. Säännöksen mukaan Suomen viranomainen ei olisi velvollinen viran puolesta ottamaan huomioon vieraan valtion laissa mahdollisesti olevia salassapitovelvoitteita tai tietojen käytön rajoituksia, vaan näitä velvoitteita ja rajoituksia olisi noudatettava vain, jos vieraan valtion viranomainen olisi oikeusapua antaessaan asettanut tällaisia ehtoja tai määräyksiä taikka jos salassapito ja käyttörajoitukset perustuisivat Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevaan sopimukseen. Näiden rajoitusten lisäksi olisi myös noudatettava sellaisia vieraan valtion asettamia ehtoja, jotka koskisivat esimerkiksi luovutettujen asiakirjojen tai muun aineiston palauttamista pyynnön vastaanottaneelle valtiolle, taikka ehtoja, jotka koskisivat esimerkiksi luovutetun aineiston hävittämistä sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita pyynnön perusteena olevan asian käsittelyä varten.

28 §. *Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuultavan kieltäytymisoikeus.* Lain 22 §:ään on ehdotettu otettavaksi säännökset todistajan,

asiantuntijan ja esitutkinnaassa kuultavan kielitaytymisoikeudesta silloin, kun kuuleminen tapahtuu Suomen tuomioistuimessa taikka Suomessa toimeenpannussa esitutkinnaassa vieraan valtion viranomaisen pyynnosta vieraassa valtiossa vireilla olevaa oikeudenkayntia, esitutkintaa taikka muuta rikosasian kasittelya varten. Naista saannoksia vastaavasti ehdotetaan 28 §:n 1 momenttiin otettavaksi saannokset todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnaassa kuultavan asemasta, kun kuultava on saapunut vieraasta valtiosta Suomen tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen pyynnosta kuultavaksi taalla vireilla olevassa oikeudenkaynnissa taikka esitutkinnaassa. Ehdotetut saannokset, mukaan luettuna vieraan valtion lain huomioon ottamista koskevat oikeusohjeet, ovat vastavilta osiltaan yhdenmukaiset lakiehdotuksen 22 §:n saannosten kanssa.

Pykalän 2 momenttiin on otettu viittaussaannos todistajien ja eraiden muiden oikeudenkayntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkiloiden koskemattomuudesta annettuun lakiin.

5 luku. Tarkemmat saannokset ja maaraykset sekä lain voimaantulo

29 §. *Tarkemmat saannokset ja maaraykset.* Pykalään on otettu saannos, jonka mukaan tarkempia saannoksia lain taytantoonpanosta ja soveltamisesta annetaan asetuksella. Tämän lisaksi oikeusministerio voisi antaa tarkempia maarayksia kansainvalisen oikeusavun antamisesta ja oikeusavun pyytamisesta.

30 §. *Lain voimaantulo.* Lain voimaan saatamisen yhteydessä on tarkoitus peruuttaa ja tarkistaa useita Suomen tekemia varaumia ja antamia selityksia siten kuin yleisperusteluissa on yksityiskohtaisesti selostettu. Tämän johdosta laki on tarkoitus saattaa voimaan samanaikaisesti varaumien ja selitysten peruutusten ja tarkistusten kanssa, minka vuoksi on katsottu tarkoituksenmukaiseksi, etta lain voimaantulon ajankohdasta saadettaisiin erikseen asetuksella.

Pykalän 2 momenttiin on kansainvalista oikeusapua koskevien saadosten ja sopimusten keskinaisia suhteita koskevien vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti otettu saannos, jonka mukaan ehdotettu laki ei voimaan tullessaan rajoittaisi tai estaisi antamasta oikeusapua Suomea velvoittavien voimassa olevien valtiosopimusten mukaisesti tai siten kuin siita on erikseen saadetty. Vastaavasti on pykalän 3

momenttiin otettu saannos siita, etta ehdotetun lain saannokset eivat myoskaan vaikuttaisi Suomen ja vieraan valtion viranomaisten yhteydenpitoon kansainvalisen poliisijarjeston (Interpol) valityksella taikka diplomaattista tietä tapahtuvaan yhteydenpitoon.

1.2. Laki todistelusta ulkomaan viranomaisen edessa rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sellaisissa asioissa annettavasta virka-avusta

Ehdotettu laki kansainvalisesta oikeusavusta rikosasioissa tulisi kokonaisuudessaan syrjaittamaan todistelusta ulkomaan viranomaisen edessa rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sellaisissa asioissa annetun lain (52/25), joka siten ehdotetaan kumottavaksi (1 §). Myos tämä laki ehdotetaan saatettavaksi voimaan asetuksella saadettavana ajankohtana (2 §).

1.3. Laki rikosasian vastaajan kutsumisesta Suomesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen

Koska sekä Suomi etta muut pohjoismaat ovat keskinaista oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen osapuolia, on laki tullut tarpeettomaksi, minka vuoksi se ehdotetaan kumottavaksi.

1.4. Laki keskinaista oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eraiden maaraysten hyvaksymisesta sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinaisesta oikeusavusta rikosasioissa eraisissa tapauksissa

2 §. Ehdotettu laki kansainvalisesta oikeusavusta rikosasioissa tulisi olemaan yleislaki, jonka saannoksia voitaisiin soveltaa myos annettaessa ja pyydettaessa oikeusapua eurooppalaisen yleissopimuksen mukaisesti. Tämän johdosta ehdotetaan yleissopimuksen hyvaksymisesta annetun lain 3—7 § kumottaviksi, koska naista saannoksia vastaavat saannokset tulisivat tarvittavilta osin sisaltymään ehdotettuun lakiin. Lisaksi lain 2 §:n 1 momentti ehdotetaan edella sanotun mukaisesti muutettavaksi siten, etta oikeusapua annetaan ja pyydetään soveltaen yleissopimuksen maarayksia ja siten kuin

ehdotetussa laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa säädetään.

1.5. Oikeudenkäymiskaari

11 luku Haasteesta ja sen tiedoksi antamisesta

22 a §. Lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi 11 luvun 22 a §:n 2 momenttia ainoastaan siten, että momenttiin otetaan nimenomainen viittaus ehdotettuun lakiin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa.

12 luku. Asianosaisista

24 a §. Pykälän mukaan, sellaisena kuin se on 23 päivänä toukokuuta 1980 annetussa laissa (285/81), asetuksella voitaisiin vastavuo-roisuuden edellytyksellä säätää, milloin pakko-keinoja ei käytetä rikosasian vastaajaa vastaan, jolle haaste tai kehoitus saapua Suomen tuomioistuimeen on annettava tiedoksi toisessa maassa. Säännös perustuu nykyisessä muodossaan hallituksen esitykseen keskinäistä oikeus- apua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymisestä jaa siihen liittyviksi laeiksi (HE 55, 1979 vp.). Hallituksen esityksen mukaan säännöksen muuttaminen oli tarpeen Suomen liittyessä eurooppalaiseen yleissopimukseen.

Eurooppalaisessa yleissopimuksessa ei kuitenkaan ole määräyksiä, joiden johdosta nykyistä 24 a §:ää voitaisiin pitää tarpeellisenä eivätkä yleissopimuksen osapuolina olevat valtiot ole myöskään tehneet yleissopimukseen sellaisia varauksia, joiden johdosta säännös olisi säilytettävä voimassa. Tämän johdosta 24 a § ehdotetaan kumottavaksi.

17 luku. Todistelusta

26 a §. Sekä rikos- että riita-asioissa sovellettavaa 17 luvun 26 a §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että kutsu todistajalle on lähetettävä vieraan valtion viranomaiselle siten kuin siitä on erikseen *säädetty tai* sovittu.

Luvun 26 a §:n 3 momentin mukaan todistajaa vastaan, joka saatuaan ulkomailla tiedoksi kutsun jää saapumatta tuomioistuimeen, ei saa käyttää pakkokeinoja, jollei tästä ole toisin

säädetty taikka sovittu. Myös tätä säännöstä on sovellettava sekä rikosasiassa että riita-asiasa kuultavaksi kutsuttuun todistajaan. Jos sen sijaan todistaja on kutsuttu Suomen tuomioistuimeen jostakin toisesta pohjoismaasta velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetun lain mukaisesti, voi Suomen tuomioistuin kohdistaa kutsun saaneeseen, mutta sen noudattamatta jättäneeseen todistajaan 36 ja 39 §:ssä säädettyt seuraamukset, jotka voidaan panna täytäntöön siinä pohjoismaassa, jossa kutsun saanut asuu tai oleskelee. Saapumatta jäänyttä ei kuitenkaan voida määrätä tuotavaksi tuomioistuimeen, ellei hän ole Suomessa.

Kuten kansainvälistä oikeusapua koskevan lakiehdotuksen 15 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on edellä todettu, eurooppalaisen yleissopimuksen 8 artiklaan on otettu nimenomainen kielto tällaisten pakkokeinojen käyttämisestä oikeusapupyynnön perusteella tiedoksi annetusta kutsusta huolimatta saapumatta jäänyttä todistajaa tai asiantuntijaa vastaan. Tätä määräystä sovelletaan ainoastaan rikosasiassa kuultavaksi kutsuttuun, mutta sen antama suojaj ulottuu sekä todistajaan että myös kuultavaksi kutsuttuun asiantuntijaan. Yleissopimuksen määräys on myös täsmällisempi ja yksityiskohtaisempi kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 a §:n 3 momentti.

Koska tavoitteena on, että ehdotettua lakia kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa voitaisiin sellaisenaan soveltaa annettaessa oikeusapua eurooppalaisen yleissopimuksen mukaisesti, ehdotetaan pykälän 3 momenttia muutettavaksi siten, että säännös mahdollisimman täsmällisesti vastaisi edellä mainittua yleissopimuksen 8 artiklaa. Muutetussa muodossaan 3 momentti tulisi edelleenkin koskemaan sekä rikosasiassa että riita-asiasa kuultavaksi kutsutun todistajan asemaa. Kuten ehdotetusta säännöksestä nimenomaisesti käy ilmi, todistaja saa suojan kyseessä olevan luvun 36 ja 39 §:ssä säädettyjä seuraamuksia vastaan ainoastaan siten, että näitä seuraamuksia ei voida kohdistaa häneen sen johdosta, että hän on jättänyt noudattamatta kutsun sillä tavoin, että hän ei ole saapunut asian käsittelyn ajankohdaksi Suomeen. Sen sijaan nämä seuraamukset ovat käytettävissä, jos hän on kutsun mukaisesti saapunut Suomeen, mutta jää tästä huolimatta saapumatta tuomioistuimen istuntoon taikka jos hän luvatta poistuu asian käsittelystä tai muutoin syyllistyy niskoitteluun asiaa käsi-

teltäessä. Luvun 36 ja 39 §:ssä säädetty seuraamukset eivät tulisi sovellettaviksi säännöshedotuksen mukaan silloin, kun todistaja tai asiantuntija on jättänyt noudattamatta hänelle vieraassa valtiossa tiedoksi annetun kutsun, mutta tulee tämän jälkeen vapaaehtoisesti Suomeen. Nämä seuraamukset tulisivat kysymykseen vain silloin, kun hänelle olisi Suomessa ollessaan annettu tiedoksi uusi kutsu, jonka hän jättäisi noudattamatta.

Edellä sanotun lisäksi ehdotetaan 3 momentin loppuun otettavaksi nimenomainen viittaus velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annettuun lakiin, koska Suomen tuomioistuin voi kohdistaa tämän lain nojalla kutsuttuun, mutta saapumatta jääneeseen todistajaan luvun 36 ja 39 §:ssä säädetty seuraamukset ja jotka myös ovat täytäntöönpantavissa toisessa pohjoismaassa.

Asiantuntijat

51 §. Ehdotettuihin 26 a §:n 2 ja 3 momentin muutoksiin liittyen ehdotetaan 51 §:n 1 momenttiin lisättäväksi viittaus 26 a §:ään. Tämän ehdotetun muutoksen mukaisesti myös asiantuntija voitaisiin kutsua vieraasta valtiosta Suomen tuomioistuimeen kuultavaksi noudattaen soveltuvin osin mitä 26 a §:ssä säädetään todistajan kutsumisesta kuultavaksi vieraasta valtiosta. Asiantuntijaan nähden olisi myös sovellettava vastaavasti 26 a §:n 3 momentissa olevaa kieltoa pakkokeinojen käyttämisestä, jos asiantuntija kutsusta huolimatta jää saapumatta Suomeen. Ehdotetun säännöksen mukaisesti asiantuntija voitaisiin kutsua kuultavaksi sekä Suomen tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa että myös riita-asiassa.

1.6. Laki kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistuksen täytäntöönpanossa

1 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen lisäksi myös vieraan valtion tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön ja Suomen tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa. Menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen edellytyksiin, asian käsitte-

lyssä noudatettavaan menettelyyn sekä täytäntöönpanon siirron oikeudellisiin vaikutuksiin tultaisiin soveltuvin osin noudattamaan vapausrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta voimassa olevia säännöksiä. Kuten myös vapausrangaistuksen täytäntöönpanon siirron osalta on laita, laki ei velvoittaisi Suomea suostumaan vieraassa valtiossa määrätyn menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirtoon taikka pyytämään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä Suomeen taikka pyytämään vierasta valtiota panemaan täytäntöön Suomessa tuomittu menettämisseuraamus, vaan täytäntöönpanon siirtoon suostuminen ja pyynnön tekeminen täytäntöönpanon siirtämisestä jäisi asiasta päättävän viranomaisen harkintaan. Päätöksenteko näistä kysymyksistä kuuluisi myös menettämisseuraamuksen osalta lain 4, 5 ja 20 §:n mukaan oikeusministeriölle.

Ehdotetut uudet säännökset menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisestä eivät syrjäyttäisi Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain säännöksiä. Tätä koskeva voimassa olevan lain nimenomainen 2 §:n säännös, jonka sanamuotoa ei ehdoteta muutettavaksi, tulee ehdotettujen lainmuutosten johdosta koskemaan myös pohjoismaassa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirtämistä edellä mainitun pohjoismaisen lain mukaisesti.

3 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että ehdotetun uuden 2 momentin mukaan vain vapaudenmenetystä koskevan seuraamuksen täytäntöönpano Suomessa edellyttäisi, että tuomittu on Suomen kansalainen tai että hänellä on täällä kotipaikka ja että hän on suostunut täytäntöönpanon siirtoon. Tämän lisäksi ehdotetaan voimassa olevan lain 2 momenttia, joka samalla siirtyy uudeksi 3 momentiksi, muutettavaksi siten, että menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon siirto Suomeen ei tule kysymykseen myöskään silloin, kun Suomessa on vireillä samaan rikokseen perustuvaa menettämisseuraamusta koskeva erillinen kanne. Muilta osin voimassa oleviin 3 §:n säännöksiin, jotka ehdotetussa muodossaan tulevat koskemaan myös menettämisseuraamuksen täytäntöönpanoa Suomessa, ei ehdoteta asiallisia muutoksia.

6 §. Pykälän 2 kohdan sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös tulee ehdotetussa muodossaan koskemaan sekä vapausrangaistuksen muuntamista vankeusran-

gaistukseksi että myös menettämisseuraamuksen muuntamista Suomessa täytäntöönpannaksi menettämisseuraamukseksi.

7 §. Pykälä ehdotetaan jaettavaksi kahdeksi momentiksi siten, että uusi 1 momentti, joka asiallisesti on saman sisältöinen nykyisen 7 §:n kanssa, tulisi koskemaan vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen jatkamista ja uusi 2 momentti menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamista. Ehdotetun uuden 2 momentin mukaan menettämisseuraamuksen täytäntöönpano voidaan Suomessa panna toimeen täytäntöönpanon jatkamisena vain silloin, kun vieraassa valtiossa tuomittu menettämisseuraamus on siten Suomen lain mukainen, että vastaava menettämisseuraamus olisi voitu rikoksen johdosta tuomita Suomessa.

8 §. Voimassa olevan 8 §:n mukaan vieraassa valtiossa tuomitun vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntamista koskeva vaatimus tutkitaan Helsingin raastuvanoikeudessa. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös vieraan valtion tuomioistuimen määräämän menettämisseuraamuksen muuntamista koskeva asia tutkittaisiin Helsingin raastuvanoikeudessa.

9—9 b §. Voimassa oleva 9 § ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälä tulee muutetussa muodossaan yksiselitteisen selvästi koskemaan ainoastaan vieraassa valtiossa tuomitun vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntamista Suomessa täytäntöönpannattavaksi. Samalla pykälän nykyinen 3 momentti ehdotetaan otettavaksi uuteen 9 b §:ään, joka tällöin tulee koskemaan sekä vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen että menettämisseuraamuksen muuntamisessa noudatettavaa menettelyä.

Ehdotettu uusi 9 a § tulisi vuorostaan koskemaan vieraassa valtiossa tuomitun menettämisseuraamuksen muuntamisessa noudatettavaa menettelyä. Ehdotetun 9 a §:n 1 momentin säännökset noudattavat vastaavilta osiltaan vapausrangaistuksen muuntamista koskevan 9 §:n perusperiaatteita. Vieraassa valtiossa tuomittu menettämisseuraamus muunnetaan 1 momentin mukaan Suomen lain mukaiseksi menettämisseuraamukseksi, kuitenkin siten, että seuraamus ei saa olla vieraassa valtiossa tuomittua seuraamusta ankarampi. Säännökseen ei ole otettu Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 2 §:ää vastaavaa säännöstä siitä, että vieraassa

valtiossa rahamääräisenä vieraan valtion rahassa maksettavaksi tuomittu menettämisseuraamus on muunnettava Suomen rahaksi *päätoista edeltäneen päivän ostokurssin mukaan*, vaan kysymys, mikä ajankohta asetetaan ratkaistavaksi, jää oikeusministeriön taikka vastaavasti tuomioistuimen harkintaan samoin kuin myös kysymys siitä, mikä merkitys on täytäntöönpanon jatkamisessa taikka muuntamismenettelyssä annettava sille, että rahamääräinen menettämisseuraamus on päätöksen antaneessa valtiossa sidottu indeksijärjestelmään tai vastaavaan rahan arvon alenemisen varalta sovellettavaan järjestelyyn.

Jos vieraan valtion tuomioistuimen tuomitsema menettämisseuraamus tarkoittaa tietyn esineen julistamista menetetyksi, voisi tuomioistuin ehdotetun 9 a §:n 2 momentin mukaan tällaista seuraamusta muuntaessaan määrätä esineen arvon menetettäväksi, jos vieras valtio on tätä pyytänyt tai siihen suostunut.

11 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi ainoastaan siten, että sen toisessa virkkeessä asetettu velvollisuus kuulla tuomittua henkilökohtaisesti tulee koskemaan ainoastaan vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntamista.

13 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että momentti tulee koskemaan ainoastaan vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntamista. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, joka sisältää viittauksen siihen, että vieraassa valtiossa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi Suomessa voidaan vieraan valtion viranomaisille antaa oikeusapua siten kuin pakkokeinolaissa ja ehdotetussa laissa kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa säädetään. Kun vieras valtio on esittänyt oikeusministeriölle pyynnön tuossa valtiossa tuomitun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta Suomessa, voi oikeusministeriö tämän pyynnön perusteella pyytää asiassa toimivaltaista viranomaista ryhtymään esimerkiksi toimenpiteisiin hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon määräämiseksi ehdotetun pakkokeinolain 6 a §:n mukaisesti, vaikkakaan näitä turvaamistoimenpiteitä ei vieraan valtion täytäntöönpanopyynnössä olisi nimenomaisesti mainittu.

14 §. Pykälän 1 momentista ehdotetaan poistettavaksi sen toinen virke nuorisovankilaan määrätyn nuoren rikosentekijän rangaistuksen pitentämisestä, jota koskevat säännök-

set on kumottu 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetulla lailla (701/91).

19 § Pykälään ehdotetaan tehtäväksi ne 3 §:ään ehdotettuja muutoksia vastaavat muutokset, jotka liittyvät Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämiseen täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

20—22 §. Pykälien sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset tulevat koskemaan myös Suomessa tuomitun menettämisseuraamuksen jättämistä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

25 §. Voimassa olevan 25 §:n mukaan lain edellyttämä yhteydenpito Suomen ja vieraan valtion välillä tapahtuu diplomaattista tietä, jollei vieraan valtion kanssa ole toisin sovittu. Tätä yhteydenpitojärjestystä ehdotetaan muutettavaksi ehdotetun kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lain yhteydenpitojärjestystä koskevien periaatteiden mukaisesti siten, että oikeusministeriö voisi aina suoraan pitää yhteyttä asianomaisen vieraan valtion viranomaiseen, jos vieras valtio joko voimassa olevan sopimuksen tai sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti sallisi tällaisen yhteydenpidon. Jollei tämä olisi mahdollista, tapahtuisi yhteydenpito diplomaattista tietä samalla tavoin kuin sovellettaessa Suomen ja Venäjän Federaation välillä voimassa olevaa oikeusapusopimusta.

1.7. Pakkokeinolaki

3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

6 a §. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan voitaisiin omaisuutta panna hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi. Näihin turvaamistoimenpiteisiin voidaan ryhtyä sekä silloin, kun menettämisseuraamus on jo tuomittu vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä, joka on saanut lainvoiman, että myös silloin, kun rikosasian käsittelyn voidaan olettaa johtavan siihen, että menettämisseuraamus tuomitaan vieraassa valtiossa. Ehdotetut säännökset hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpanosta vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä koskisivat sekä tapauksia, jossa pyynnön on esittänyt Islannin,

Norjan, Ruotsin tai Tanskan viranomainen että myös tapauksia, joissa pyynnön on esittänyt jonkin muun valtion viranomainen. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpano ei edellyttäisi sitä, että Suomen ja pyynnön esittäneen valtion välillä voimassa oleva valtiosopimus edellyttäisi tai velvoittaisi antamaan tällaista oikeusapua, eikä myöskään sitä, että pyynnön esittänyt valtio tulisi vastaavissa tapauksissa antamaan pyynnöstä oikeusapua Suomen viranomaisille.

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen 23 §:n 2 momentin mukaan hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpano kuitenkin edellyttäisi sitä, että vieraassa valtiossa määrätty tai määrättäväksi tuleva menettämisseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytäntöön. Jos oikeusapupyynnön on esittänyt jonkin pohjoismaan viranomainen, olisi tuomitun taikka tuomittavaksi tulevan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanokelpoisuutta arvioitava Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta annetun lain säännösten mukaisesti. Jos taas pyynnön on esittänyt jonkin muun vieraan valtion viranomainen, määräytyisi tuomitun taikka tuomittavaksi tulevan menettämisseuraamuksen täytäntöönpanokelpoisuus kansainvälistä yhteistoimintaa eräiden rikosioikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa koskevan lakiehdotuksen säännösten mukaisesti.

Menettely hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpanossa on ehdotettu säänneltäväksi siten, että siinä noudatettaisiin soveltuvin osin valtiosisäisissä tapauksissa noudatettavaa menettelyä. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäisi yleinen alioikeus tutkinnanjohtajan tai syyttäjän vaatimuksesta. Asiassa toimivaltainen tuomioistuin olisi ehdotetun 2 momentin mukaan sen paikkakunnan tuomioistuin, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna hukkaamiskiellon alaiseksi tai vakuustakavarikkoon, taikka missä asian käsittely muutoin voi sopivasti tapahtua.

Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, olisi sen aina asetettava määräaika, jonka hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on voimassa. Voimassaololle asetettavan määräajan pituus on ehdotetussa 2 momentissa jätetty tuomioistuimen harkintaan, joskin voitaneen lähteä siitä, että eräänlaisena ohjeellisena vä-

himmäismääräaikana voidaan pitää 60 päivän määräaikaa. Hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon voimassaolosta ei tuomioistuin voisi siis esimerkiksi määrätä, että toimenpide raukeaisi asetetun määräajan kuluttua, jollei vieraassa valtiossa ole nostettu syytettä ennen määräajan umpeen kulumista, taikka asettaa voimassaololle muita vastaavia ehtoja, vaan tuomioistuimen on aina asetettava voimassaololle kiinteä määräaika, jonka umpeen kulumista hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko itsestään raukeaa. Ehdotetun 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi tarvittaessa pidentää asettamaansa määräaikaa, jos tätä koskeva pyyntö tehtäisiin ennen määräajan umpeen kulumista.

Muilta osin olisi hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon ehdotetun 3 momentin mukaan soveltuvin osin noudatettava pakkokeinolain 3 luvun säännöksiä. Tämän mukaisesti esimerkiksi hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset määräytyisivät 3 luvun 1 §:n mukaisesti. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko olisivat siten käytettävissä vieraassa valtiossa tuomitun taikka tuomittavan rahamääräisen menettämisseuraamuksen (*arvokonfiskaatio*) turvaamiseksi, jos on syytä epäillä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään menetettäväksi tuomitun tai tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko voidaan kohdistaa ainoastaan sen omaisuuteen, joka on tuomittu menettämisseuraamukseen vieraassa valtiossa taikka johon menettämisseuraamus voidaan vieraassa valtiossa kohdistaa.

Koska kansainvälisen oikeusavun antaminen useasti edellyttää erityisen kiireellistä menettelyä, voidaan myös vieraan valtion pyynnöstä ryhtyä väliaikaistoimenpiteisiin 3 luvun 3 §:n mukaisessa järjestyksessä. Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä määrätty hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko voidaan kumota noudattaen, mitä 3 luvun 4 §:n 1 momentissa on säädetty ja muutoksenhakuun asiassa on sovellettava 7 §:n säännöksiä.

Oikeusavun antamiseen, yhteydenpitoon vieraan valtion viranomaisten kanssa sekä oikeusavun antamisen edellytyksiin hukkaamiskielto ja vakuustakavarikkoa toimeenpantaessa olisi lisäksi sovellettava kansainvälistä oikeusapua

rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen säännöksiä. Tästä on otettu nimenomainen viittaus-säännös pykälän 3 momenttiin.

4 luku. Takavarikko.

15 a §. Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta. Takavarikon toimeenpano vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä ehdotetaan säänneltäväksi noudattaen samoja periaatteita kuin säänneltäessä hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon toimeenpanoa oikeusapupyynnön perusteella. Tämän mukaisesti takavarikkoa koskevaan 4 lukuun ehdotetaan otettavaksi vain ne säännökset jotka ovat välttämättömiä sen johdosta, että rikosasian käsittely tapahtuu tai on jo saatettu loppuun vieraassa valtiossa ja että toimenpiteisiin ryhdytään tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä. Nämä säännökset ehdotetaan otettavaksi 4 luvun uuteen 15 a §:ään. Muilta osin olisi myös vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä toimitettavaan takavarikkoon ja sen edellytyksiin sovellettava soveltuvin osin 4 luvun sekä pykälässä mainittuja 1 luvun säännöksiä. Tämän ohessa oikeusavun antamiseen, yhteydenpitoon vieraan valtion viranomaisiin ja oikeusavun antamisen yleisiin edellytyksiin olisi sovellettava kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lakiehdotuksen säännöksiä, kuten myös hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon osaltakin on laita.

Ehdotetun 15 a §:n 1 momentin mukaan vieraan valtion viranomaisen oikeusapupyynnön johdosta voitaisiin esine tai asiakirja takavarikoida, jos se voi olla todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Koska takavarikkoon olisi ehdotetun 4 §:n mukaan soveltuvin osin sovellettava 4 luvun säännöksiä, olisi esimerkiksi asiakirjan takavarikoiminen myös vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä 4 luvun 2 §:ssä säädettyjen rajoitusten alainen.

Edellä sanotun lisäksi voidaan esine takavarikoida vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä, jos esine on vieraassa valtiossa tuomittu menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että rikosasian käsittely vieraassa valtiossa tulee johtamaan päätökseen, jolla esine tuomitaan menetetyksi (*esinekonfiskaatio*).

Kummassakin tapauksessa menettely ehdotetaan säänneltäväksi siten, että takavarikoimi-

sesta päättäisi viranomainen, jolla 5 §:n mukaan on oikeus päättää takavarikoimisesta myös valtionsisäisissä tapauksissa. Vieraan valtion tekemän oikeusapupyynnön johdosta toimitettu takavarikko olisi kuitenkin ehdotetun 2 momentin mukaan saatettava sen paikkakunnan tuomioistuimen vahvistettavaksi, missä takavarikointi on toimitettu. Jos tuomioistuin päättää vahvistaa takavarikon, olisi sen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa, ja tuomioistuimella olisi myös valta pyynnöstä pitentää asettamaansa määräaika.

Jos esine tai asiakirja on takavarikoitu todisteena käytettäväksi, tulee tuomioistuimen takavarikosta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että esine tai asiakirja saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen valtion viranomaiselle velvoituksin, että se on palautettava sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita todisteena vieraassa valtiossa. Kysymys luovuttamisen sallimisesta on periaatteessa jätetty tuomioistuimen harkintaan, mutta oikeusavun antamista koskevien yleisten periaatteiden kannalta on luonnollista, että tuomioistuin suostuu luovuttamiseen, jollei sitä vastaan ole erityisiä syitä, esimerkiksi vaara erityisen arvokkaan esineen tuhoutumisesta taikka siitä, että se jätetään palauttamatta esimerkiksi sen johdosta, että esine julistetaan vieraassa valtiossa valtiolle menetetyksi, tai jos luovuttaminen loukkaisi kolmannen oikeutta. Salliessaan esineen tai asiakirjan luovuttamisen vieraan valtion viranomaiselle tuomioistuin voi lisäksi myös päättää, että sitä ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi ilmeisen epätarkoituksenmukaista.

Ehdotetun 15 a §:n 3 momenttiin on otettu viittaussäännös niihin pakkokeinolain 4 luvun säännöksiin, joita soveltuvin osin on noudatettava vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä toimitettuun takavarikkoon, sekä kansain-

välistä oikeusapua rikosasioissa koskevaan lakiin.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskevan lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annettaisiin tarkempia säännöksiä asetuksella siten kuin lakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on asianomaisen säännöksen perustelujen kohdalla lähemmin selostettu. Tämän lisäksi oikeusministeriöllä olisi valtuus antaa tarkempia määräyksiä, jotka tulisivat koskemaan oikeusavun antamisessa ja oikeusapua pyydettyessä noudatettavan menettelyn yksityiskohtia.

3. Voimaantulo

Ehdotettu laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa ja siihen liittyvät lakiehdotuksissa 2, 4, 5, 6 ja 7 olevat lait on tarkoitus saattaa voimaan samanaikaisesti kuin huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehty Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus. Tämän vuoksi ehdotetaan, että näiden lakien voimaantulon ajankohdasta säädettäisiin asetuksella. Hallituksen esitykseen sisältyvä 3. lakiehdotus rikosasian vastaajan kutsumisesta Suomesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen annetun lain kumoamisesta ehdotetaan tulevaksi voimaan välittömästi sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §

Lain soveltamisala

Tämän lain säännöksiä sovelletaan kansainväliseen oikeusapuun rikosasiassa, jonka käsittely oikeusapua pyydettyä kuuluu pyynnön esittäneen Suomen viranomaisen tai vieraan valtion viranomaisen toimivaltaan.

Tässä laissa tarkoitettuun kansainväliseen oikeusapuun kuuluu:

1) päätösten, haasteiden, kutsujen ja muiden rikosasian käsittelyyn liittyvien asiakirjojen tiedoksianto, mukaan luettuna kutsut saapua kuultavaksi pyynnön tehneen valtion viranomaisen eteen;

2) todistajien ja asiantuntijoiden sekä asianosaisten kuuleminen, asiantuntijalausuntojen hankkiminen, katselmusten toimittaminen, asiakirjojen ja esinetodisteiden hankkiminen sekä muiden todisteiden ja selvitysten vastaanottaminen ja toimittaminen rikosasian käsitte-lyä varten;

3) pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi tai menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi;

4) syytetoimenpiteisiin ryhtyminen;

5) rikosrekisteritietojen luovuttaminen rikosasian käsittelyä varten; sekä

6) muu rikosasian käsittelyä varten tarvittava oikeusapu, tietojen antaminen lainsäädännöstä ja yhteistoiminta.

2 §

Soveltamisalan rajoitukset

Tämän lain soveltamisalaan ei kuulu:

1) rikoksen johdosta tapahtuva luovuttaminen;

2) kansainvälinen yhteistoiminta rangaistusten täytäntöönpanossa, vapausrangaistukseen tuomittujen siirtäminen ja ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen sekä ehdonalaan vapautteen päästettyjen henkilöiden valvonnan siirtä-

minen ja sakkorangaistuksen, menettämisseuraamuksen tai muun tuomitun seuraamuksen täytäntöönpano; eikä

3) vapautensa menettäneen henkilön väliaikainen luovuttaminen viranomaisen edessä tapahtuvaa kuulemistä varten.

3 §

Keskusviranomainen

Tämän lain soveltamisalaan kuuluvista tehtävistä huolehtivana keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö.

Keskusviranomaisena oikeusministeriön tehtävänä on:

1) ottaa vastaan vieraan valtion viranomaisen lähettämät oikeusapupyynnöt;

2) huolehtia itse tai toimivaltaisten Suomen viranomaisten välityksellä vieraan valtion viranomaisten lähettämien oikeusapupyynnöiden täyttämisestä;

3) lähettää Suomen toimivaltaisten viranomaisten oikeusapupyynnöt vieraan valtion viranomaisille; sekä

4) huolehtia asiakirjojen kääntämisestä sekä muista keskusviranomaiselle kuuluvista tehtävistä.

4 §

Suomen viranomaisille tehty oikeusapupyynnöt

Vieraan valtion viranomaisen pyyntö oikeusavun antamisesta lähetetään oikeusministeriölle tai tehdään suoraan sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu.

Jos oikeusapupyynnö on lähetetty oikeusministeriölle, ministeriön tulee viipymättä toimittaa pyyntö sille viranomaiselle, jonka toimivaltaan pyynnön toimeenpano kuuluu, jos pyynnön täyttäminen ei kuulu oikeusministeriön toimivaltaan.

5 §

Oikeusapupyynnön tekeminen vieraan valtion viranomaiselle

Oikeusapupyynnön vieraalle valtiolle voi teh-

dä oikeusministeriö, tuomioistuin, syyttäjäviranomainen ja esitutkintaviranomainen.

Oikeusapupyynnön lähetetään vieraalle valtiolle noudattaen vieraan valtion edellyttämää järjestystä sekä ottaen huomioon, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä mahdollisesti voimassa olevissa sopimuksissa on määrätty. Pyyntö voidaan lähettää oikeusministeriön välityksellä, jollei pyynnön esittänyt viranomainen voi lähettää sitä suoraan toimivaltaiselle vieraan valtion viranomaiselle tai jos pyynnön lähettämistä oikeusministeriön välityksellä on muusta syystä pidettävä tarkoituksenmukaisena. Oikeusministeriö voi tarvittaessa huolehtia siitä, että pyyntö lähetetään vieraalle valtiolle ulkoasiainministeriön välityksellä.

6 §

Tarkempien säännösten antaminen yhteydenpidosta

Tarkempia säännöksiä oikeusapupyynnön tekemisessä ja vastaanottamisessa noudatettavasta menettelystä sekä yhteydenpitojärjestyksestä annetaan asetuksella.

2 luku

Oikeusavun antaminen

7 §

Oikeusapupyynnön muoto ja sisältö

Vieraan valtion viranomaisen Suomen viranomaiselle osoittama oikeusapupyynnö voidaan tehdä kirjallisesti, teknisenä tallenteena tai suullisesti ja se voidaan lähettää myös teleasemanomana. Jos oikeusapupyynnö tarkoittaa haasteen, kutsun, päätöksen tai muun asiakirjan tiedoksi antamista, on pyyntöön kuitenkin aina liitettävä tai pyynnön yhteydessä toimitettava tiedoksi annettava asiakirja. Jos pyynnön tai siihen liittyvän asiakirjan oikeaperäisyydestä tai sisällöstä syntyy epäilystä, voi oikeusministeriö tai toimivaltainen viranomainen pyytää, että pyyntö vahvistetaan tarvittavilta osilta kirjallisesti. Oikeusapupyynnöä ja siihen liittyviä asiakirjoja ei tarvitse laillistaa.

Oikeusapupyynnön tulee, siltä osin kuin pyynnön asianmukaisen toimeenpanon kannalta on tarpeellista, sisältää seuraavat tiedot:

1) pyynnön tehnyt viranomainen sekä tiedot siitä tuomioistuimesta tai muusta viranomaisesta, joka käsittelee pyynnön perusteena olevaa rikosasiaa;

2) pyynnön sisältö ja perusteet;

3) käytettävissä olevat tarpeelliset tiedot niistä henkilöistä, joita pyyntö koskee;

4) pyynnön perusteena olevan rikoksen oikeudellinen luonnehdinta sekä lainkohdat, joihin teon rangaistavuus perustuu;

5) lyhyt kuvaus rikollisesta teosta ja siihen liittyvistä tosiasioista, jollei pyyntö tarkoita asiakirjan tiedoksiantoa;

6) selostus selvitetävistä tosiasioista ja tiedot asiakirjoista ja todisteista; sekä

7) selvitys palkkiosta ja kulujen korvauksesta, johon pyynnön esittäneen valtion viranomaisen eteen todistajaksi tai asiantuntijaksi kutsuttava henkilö on oikeutettu.

Oikeusapupyynnö voidaan täyttää, vaikka pyyntö ei täytä 1 tai 2 momentissa asetettuja vaatimuksia, jos puutteellisuudet ovat sen laatuksia, että ne eivät estä pyynnön toimeenpanoa.

8 §

Kieli ja käännökset

Oikeusapupyynnö on tehtävä suomen tai ruotsin kielellä taikka siihen on liitettävä käännös jommalle kummalle näistä kielistä. Pynnöön liittyvien asiakirjojen tulee samoin olla joko suomen tai ruotsin kielellä taikka niihin on liitettävä käännökset jommalle kummalle näistä kielistä. Asetuksella voidaan säätää, että oikeusapupyynnö siihen liittyvine asiakirjoineen voidaan tehdä vieraalla kielellä liittämättä niihin käännöstä suomen tai ruotsin kielelle.

Toimivaltainen viranomainen voi täyttää oikeusapupyynnön, vaikka pyyntö ja siihen liittyvät asiakirjat ovat jollakin asetuksessa säädettyllä tai muulla vieraalla kielellä, jollei pyynnön täyttämiseksi tämän lain mukaan muutoin ole estettä. Toimivaltainen viranomainen voi kuitenkin kieltäytyä täyttämästä pyyntöä, jos pyyntö ja asiakirjat eivät ole suomen tai ruotsin kielellä taikka niihin ei ole liitetty käännöksiä näille kielille, jos viranomainen katsoo, että hän ei riittävästi ymmärrä asiakirjoissa käytettyä käännösten laatimisesta asetuksessa säädettyiltä vierailta kieliltä suomeksi ja ruotsiksi säädetään asetuksella.

Tiedoksi annettavaan asiakirjaan ei tarvitse liittää käännöstä, jos tiedoksianto voidaan 17 §:n 2 momentin nojalla toimittaa liittämättä käännöstä asiakirjaan.

9 §

Pyynnön toimeenpano

Oikeusapupyynnön täyttämässä on noudatettava Suomen lain mukaista menettelyä, jollei jäljempänä toisin säädetä. Oikeusapupyyntö on täytettävä viipymättä ja oikeusapupyynnön toimeenpanossa on mikäli mahdollista noudatettava pyynnössä esitettyä tai siitä muutoin ilmeneviä määräaikoja.

Jos oikeusapupyyntö tai siihen liitetty asiakirjat ovat niin puutteelliset, että pyyntöä ei voida täyttää, on pyynnön esittänyttä vieraan valtion viranomaista viipymättä pyydettyä täydentämään pyyntöä taikka antamaan asiaa lisäselvityksiä.

Jos oikeusapupyyntöä ei voida täyttää tai jos pyynnön täytäntöönpano viivästyy, on tästä ilmoitettava viipymättä pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla mainittava pyynnön täyttämättä jättämisen peruste taikka viivästyksen syyt.

10 §

Läsnäolo oikeusapua annettaessa

Pyynnön esittäneen valtion toimivaltaisella viranomaisella, asianosaisilla sekä sillä, jota asia muutoin koskee, on oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä kuultaessa todistajia, asiantuntijoita tai asianosaisia taikka muuta pyydettyä toimenpidettä suoritettaessa. Pyynnön esittäneen valtion viranomaisella on tuomioistuimessa ja esitutkintaa toimitettaessa oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultaville kysymyksiä, jos tuomioistuin tai esitutkintaviranomainen antaa tähän luvan.

Pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä on pyydetyn toimenpiteen ajasta ja paikasta ilmoitettava pyynnön esittäneelle vieraan valtion viranomaiselle niin hyvissä ajoin, että viranomainen ja ne, joilla on oikeus olla läsnä, voivat tulla saapuville.

11 §

Pyynnössä esitetyn erityisen menettelyn noudattaminen

Oikeusapupyynnön toimeenpanossa voidaan noudattaa pyynnössä esitettyä erityistä muotoa tai menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena.

Jos pyyntöä ei voida täyttää noudattaen pyynnössä esitettyä menettelyä, on tästä viipy-

mättä ilmoitettava pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle sekä samalla tiedusteltava, onko pyyntö tästä huolimatta pantava täytäntöön.

12 §

Ehdottomat kieltäytymisperusteet

Oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun antaminen saattaisi loukata Suomen täysivaltaisuutta tai vaarantaa Suomen turvallisuutta taikka muita olennaisia etuja.

Oikeusapua ei anneta, jos oikeusavun antaminen olisi ristiriidassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia koskevien periaatteiden kanssa taikka jos oikeusavun antaminen muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaista.

13 §

Harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet

Oikeusavun antamisesta voidaan kieltäytyä, jos:

1) pyynnön perusteena on teko, jota on pidettävä poliittisena rikoksena taikka sotilasrikoslainsäädännön alaan kuuluvana rikoksena;

2) pyynnön perusteena olevasta teosta ei Suomen lain mukaan voitaisi syyttää vanhennumisen, armahduksen tai muun vastaavan seikan johdosta;

3) pyynnön perusteena olevan teon johdosta on Suomessa tai kolmannessa valtiossa aloitettu esitutkinta, asia on syyttäjäviranomaisen käsiteltävänä taikka asiassa on pantu vireille oikeudenkäynti;

4) pyynnön perusteena olevan teon osalta on Suomessa tai kolmannessa valtiossa päätetty luopua esitutkinnan toimittamisesta, syytteen nostamisesta taikka jättää vastaaja rangaistukseen tuomitsematta tai muutoin luopua toimenpiteistä;

5) pyynnön perusteena olevan teon johdosta Suomessa tai kolmannessa valtiossa vireille pannussa oikeudenkäynnissä on annettu päätös, jossa vastaaja on tuomittu rangaistukseen tai syyte on hylätty; tai

6) pyynnön täyttäminen tulisi teon laatuun nähden vaatimaan kohtuuttomasti voimavaroja.

Oikeusapupyynnön toimeenpanoa voidaan lykätä, jos pyynnön toimeenpano saattaisi hai-

tata tai viivästyttää rikostutkintaa, esitutkintaa taikka oikeudenkäyntiä Suomessa.

14 §

Oikeusavun epäämisestä päättäminen ja muutoksenhaku

Oikeusavun epäämisestä 12 §:n 1 momentissa mainitulla perusteella päättää oikeusministeriö. Oikeusavun epäämisestä muissa tapauksissa päättää se viranomainen, jonka toimivaltaan pyynnön täyttäminen kuuluu. Jos oikeusapupyynnö on lähetetty keskusviranomaisena toimivalle oikeusministeriölle, voi oikeusministeriö toimittamatta pyyntöä toimivaltaiselle viranomaiselle päättää, että oikeusapua ei anneta, jos on ilmeistä, että oikeusapua ei voida asiassa antaa.

Jos alioikeus on päättänyt, että oikeusapua ei anneta, voi oikeusministeriö saattaa asian hovioikeuden tutkittavaksi tyytymättömyyttä ilmoittamatta ja noudattaen soveltuvin osin, mitä valituksen tekemisestä alioikeuden ratkaisuun säädetään. Jos hovioikeus on päättänyt, että oikeusapua ei anneta, voi oikeusministeriö saattaa asian korkeimman oikeuden tutkittavaksi valituslupaa pyytämättä ja noudattaen, mitä valituksen tekemisestä hovioikeuden ratkaisuun säädetään. Päätökseen oikeusavun epäämisestä muissa tapauksissa ei saa hakea muutosta.

15 §

Pakkokeinojen käytön rajoitukset

Jos oikeusapupyynnö tarkoittaa tai sen täyttäminen edellyttää pakkokeinolaissa (450/87) tarkoitettujen pakkokeinojen käyttämistä, ei pakkokeinoja saa käyttää, jos tämä ei Suomen lain mukaan olisi sallittua, jos pyynnön perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

Jos oikeusapupyynnö koskee rikoksesta epäillyn tai vieraassa valtiossa vireillä olevan rikosoikeudenkäynnin vastaajan kuulemista oikeusapupyynnön mukaisesti esitutkinnassa tai tuomioistuimessa, ei kuultavaa saa pyynnön perusteena olevan teon johdosta pidättää, vangita tai määrätä matkustuskieltoon.

Jos oikeusapupyynnö sisältää kutsun saapua kuultavaksi vieraan valtion viranomaisen eteen, ei Suomen viranomainen saa velvoittaa kuultavaksi kutsuttua noudattamaan kutsua taikka käyttää kuultavaksi kutsuttua vastaan pakko-

keinoja kutsun noudattamatta jättämisen johdosta. Todistajan ja asianomistajan velvollisuudesta noudattaa toisen pohjoismaan tuomioistuimen antamaa kutsua säädetään velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetussa laissa (349/75).

16 §

Oikeusavun epääminen puuttuvan vastavuoroisuuden perusteella

Oikeusministeriö voi päättää, että oikeusapua ei anneta, jos pyynnön esittänyt valtio ei anna vastaavaa oikeusapua Suomen viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella.

3 luku

Erinäiset säännökset oikeusavun antamisesta

17 §

Tiedoksiannon toimittaminen

Asiakirjan tiedoksianto toimitetaan antamalla asiakirja sille, jolle se pyynnön mukaan on annettava tiedoksi. Tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa myös noudattaen sitä menettelyä, jota Suomen lain mukaan on vastaavan asiakirjan tiedoksiannossa noudatettava, taikka noudattaen pyynnössä esitettyä erityistä menettelyä, jos tätä ei voida pitää Suomen lainsäädännön vastaisena. Asiakirjan tiedoksiannosta on annettava todistus, josta tulee käydä ilmi tiedoksiannon aika, paikka ja tapa sekä se, kenelle asiakirja on annettu tiedoksi ja kenelle asiakirja on jätetty.

Asiakirjan tiedoksianto toimitetaan 1 momentin mukaisesti, jos tiedoksi annettava asiakirja on suomen tai ruotsin kielellä taikka jos tiedoksi annettavaan asiakirjaan on liitetty käännös jommalle kummalle näistä kielistä. Muussa tapauksessa tiedoksianto voidaan toimittaa vain antamalla asiakirja sille, jolle asiakirja on annettava tiedoksi, jos tämä suostuu ottamaan sen vastaan. Tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa 1 momentin mukaisessa järjestyksessä, jos on ilmeistä, että se, jolle asiakirja on annettava tiedoksi, riittävästi ymmärtää asiakirjassa tai siihen liitettyä käännöksessä käytettyä kieltä.

Tarkempia säännöksiä menettelystä tiedoksiannon toimittamisessa annetaan asetuksella.

18 §

Kutsun tiedoksiantamisesta kieltäytyminen

Kutsun tiedoksiannosta voidaan kieltäytyä, jos kutsua ja siihen mahdollisesti liitettyjä muita tiedoksi annettavia asiakirjoja ei ole toimitettu pyynnön vastaanottaneelle Suomen viranomaiselle niin ajoissa, että kutsutulla on ollut käytettävissään kohtuullisesti aikaa saapua kuultavaksi. Tiedoksianto voidaan kuitenkin toimittaa, jos se, jolle asiakirja on annettava tiedoksi, suostuu ottamaan asiakirjan vastaan.

19 §

Syytetoimenpiteisiin ryhtyminen vieraan valtion viranomaisen tekemän pyynnön perusteella

Vieraan valtion viranomaisen tämän lain mukaisesti esittämän pyynnön perusteella voidaan Suomessa ryhtyä syytetoimenpiteisiin noudattaen mitä syytteen nostamisesta Suomen laissa erikseen säädetään.

20 §

Todisteiden vastaanottaminen ja asianosaisten kuuleminen yleisessä alioikeudessa

Jos vieraan valtion viranomaisen tekemä oikeusapupyynnö koskee todistajien tai asiantuntijoiden kuulemistä, asiakirjojen esittämistä, katselmuksen toimeenpanoa tai muiden todisteiden hankkimista taikka asianosaisten kuulemistä ja pyydetty toimenpide kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan, huolehtii todisteiden vastaanottamisesta tai kuulemisesta yleinen alioikeus, jos:

1) kysymyksessä olevaa rikosasiaa koskeva oikeudenkäynti on vireillä pyynnön esittäneen vieraan valtion tuomioistuimessa; tai

2) todisteiden vastaanottamisen tai asianosaisten kuulemisen on pyydetty tapahtuvan tuomioistuimessa;

Todisteiden vastaanottamisesta tai asianosaisten kuulemisesta huolehtii sen paikkakunnan alioikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on kotipaikka tai asuinpaikka taikka jossa todisteiden vastaanottaminen taikka kuuleminen muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Virallisen syyttäjän on oltava saapuvilla asian käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo, että hänen läsnäolonsa on tarpeen. Menettelyssä on

muutoin soveltuvin osin noudatettava, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on voimassa.

21 §

Todisteiden ja selvitysten hankkiminen sekä asianosaisten kuuleminen esitutkinnessa

Muissa kuin 20 §:ssä mainituissa tapauksissa huolehtii todisteiden ja muiden selvitysten hankkimisesta ja asianosaisten sekä muiden henkilöiden kuulemisesta toimivaltainen esitutkintaviranomainen. Menettelyssä on muutoin soveltuvin osin noudatettava, mitä esitutkinasta rikoksen johdosta on voimassa.

22 §

Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnessa kuultavan kieltäytymisoikeus

Sillä, jota kuullaan vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön nojalla todistajana tai asiantuntijana Suomen tuomioistuimessa tai joka saapuu kuultavaksi esitutkintaan, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai pyynnön esittäneen valtion lain mukaan. Vieraan valtion laki otetaan huomioon, jos oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta on todettu vieraan valtion tekemässä oikeusapupyynnössä tai jos pyynnön tehnyt vieraan valtion viranomainen tämän vahvistaa Suomen tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen pyynnöstä taikka jos kieltäytymisperuste muutoin on tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen tiedossa.

23 §

Pakkokeinojen käyttäminen todisteiden hankkimiseksi ja menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi

Vieraan valtion viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön perusteella voidaan panna toimeen etsintä ja takavarikko todisteiden hankkimiseksi ja ottaa henkilötuntemerkit, jos tätä on pyydetty oikeusapupyynnössä taikka se on tarpeen oikeusapupyynnön toimeenpanemiseksi.

Vieraassa valtiossa rikoksen johdosta määrättävän tai määrätyn menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi Suomessa voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä käyttää pakkokeinoja, jos vieraassa valtiossa

määrättäväksi tuleva tai määrätty menettämisseuraamus voitaisiin panna Suomessa täytön.

Pakkokeinon käyttämiseen on sovellettava, mitä tämän lain 15 §:n 1 momentissa ja pakkokeinolaissa säädetään.

24 §

Rikosrekisteritietojen luovuttaminen

Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä voidaan tämän lain mukaisesti luovuttaa rikosrekisteritietoja rikosasian käsittelyä varten samoin edellytyksin kuin niitä voidaan antaa Suomen viranomaisille. Rikosrekisteritietojen luovuttamisesta päättää oikeusministeriö.

25 §

Oikeusavun antamisesta aiheutuvat kustannukset

Vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä annetusta oikeusavusta aiheutuvista kustannuksista ei peritä korvausta pyynnön esittäneeltä vieraalta valtiolta, jollei asetuksella toisin säädetä.

4 luku

Erinäiset säännökset oikeusavun pyytämisestä vieraalta valtiolta

26 §

Vastavuoroisuuden vahvistaminen

Tehtäessä oikeusapupyynnöksi vieraan valtion viranomaiselle oikeusministeriö voi tarvittaessa vahvistaa, että Suomen viranomaiset tulevat vastaavassa tapauksessa antamaan oikeusapua pyynnön vastaanottaneelle vieraalle valtiolle.

27 §

Salassapito, vaitiolovelvollisuus sekä tietojen käyttöä koskevat rajoitukset

Kun Suomen viranomainen pyytää oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta, on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa eh-

doissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä.

28 §

Todistajan, asiantuntijan ja esitutkinnassa kuuluttavan kieltäytymisoikeus

Sillä, joka Suomen viranomaisen tekemän oikeusapupyynnön mukaisesti tiedoksi annettusta kutsusta saapuu vieraasta valtiosta kuuluttavaksi todistajana tai asiantuntijana Suomen tuomioistuimessa taikka kuulusteltavaksi esitutkinnassa, on oikeus kieltäytyä todistamasta tai antamasta lausuntoa, jos hänellä on tähän oikeus tai velvollisuus Suomen tai pyynnön vastaanottaneen vieraan valtion lain mukaan. Vieraan valtion laki otetaan huomioon, jos oikeus tai velvollisuus kieltäytyä todistamasta on todettu Suomen viranomaisen tekemään oikeusapupyynnöön annetussa vieraan valtion viranomaisen vastauksessa tai jos pyynnön vastaanottanut vieraan valtion viranomainen tämän vahvistaa Suomen tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen pyynnöstä taikka jos kieltäytymisperuste muutoin on tuomioistuimen tai esitutkintaviranomaisen tiedossa.

Suomen viranomaisen kutsusta vieraasta valtiosta saapuneen todistajan, asiantuntijan, asianomistajan tai muun rikosasian selvittämiseksi kuuluttavan sekä rikosasian vastaajan ja rikoksesta epäillyn koskemattomuudesta säädetään oikeudenkäyntiin ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden koskemattomuudesta eräissä tapauksissa annetussa laissa (/).

5 luku

Tarkemmat säännökset ja määräykset sekä lain voimaantulo

29 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntönnäpistä ja soveltamisesta annetaan asetuksella. Oikeusministeriö voi lisäksi antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä kansainvälisen oikeusavun antamisesta ja pyytämisestä rikosasioissa.

30 §

Lain voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettyään ajankohtana.

Tämän lain säännösten estämättä kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa annetaan myös siten kuin oikeusavun antamisesta on erikseen sovittu tai säädetty.

Tämän lain säännökset eivät vaikuta Suo-

men viranomaisten yhteydenpitoon vieraan valtion viranomaisten kanssa rikosasioissa kansainvälisen rikospoliisijärjestön (*Interpol*) välityksellä taikka yhteydenpitoon diplomaattista tietä.

2.

Laki

todistelusta ulkomaan viranomaisen edessä rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sellaisissa asioissa annettavasta virka-avusta annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan todistelusta ulkomaan viranomaisen edessä rikosasioissa sekä ulkomaan viranomaiselle sellaisissa asioissa annettavasta virka-avusta 14 päivänä helmikuuta 1925 annettu laki (52/25)

2 §

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

3.

Laki

rikosasian vastaajan kutsumisesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen annetun lain kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan rikosasian vastaajan kutsumisesta toisen pohjoismaan tuomioistuimeen 9 päivänä heinäkuuta 1976 annettu laki (601/76).

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

4.

Laki

keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa 23 päivänä toukokuuta 1980 annetun lain (284/80) 3—7 § sekä

muutetaan 2 §:n 1 momentti seuraavasti:

2 §

Suomen viranomainen antaa ulkomaan viranomaiselle oikeusapua rikosasioissa ja Suomen viranomainen pyytää sitä ulkomaan viranomaiselta siten kuin yleissopimuksessa määrä-

tään ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

5.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 24a §, sellaisena kuin se on 23 päivänä toukokuuta 1980 annetussa laissa (285/81), sekä

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 a §:n 2 momentti sekä 17 luvun 26 a §:n 2 ja 3 momentti sekä 51 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 11 luvun 22 a §:n 2 momentti ja 17 luvun 26 a §:n 2 ja 3 momentti 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetussa laissa (520/75) sekä 17 luvun 51 §:n 1 momentti 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (571/48), seuraavasti:

11 luku

Haasteesta ja sen tiedoksi antamisesta

22 a §

Haaste ja kutsu lähetetään vieraan valtion viranomaiselle tiedoksiantoa varten siten kuin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

varten sen maan viranomaiselle, missä todistaja oleskelee, niin kuin siitä on erikseen säädetty tai sovittu.

Todistajaan, joka oikeusapupyynnön mukaisesti vieraassa valtiossa tiedoksi annetusta kutsusta huolimatta jää saapumatta Suomeen, ei ole sovellettava, mitä tämän luvun 36 ja 39 §:ssä säädetään esteettömän poissaolon seuraamuksista, jollei kutsuttu tämän jälkeen ole vapaaehtoisesti saapunut tänne ja jättänyt noudattamatta täällä tiedoksiannetun kutsun saapua kuultavaksi tuomioistuimeen. Todistajan velvollisuudesta saapua toisesta pohjoismaasta kuultavaksi Suomen tuomioistuimessa säädetään velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetussa laissa (349/75).

17 luku

Todistelusta

26 a §

Kutsua on pyydetävä tuomioistuimen kansliaan annettavalla hakemuksella. Kutsu on lähetettävä tuomarin toimesta tiedoksiantoa

51 §

Mitä edellä 26 a, 31 ja 33 §:ssä sekä 34 §:n 2 momentissa säädetään on soveltuvin osin voimassa myös asiantuntijasta.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana

6.

Laki

kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/87) 9 §:n 3 momentti,

muutetaan lain nimike, 1 ja 3 §, 6 §:n 2 kohta, 7 ja 8 §, 9 §:n 1 momentti, 11 §, 13 §:n 1 momentti, 14 §:n 1 momentti, 19—22 sekä 25 §, sekä

lisätään lakiin uusi 9 a ja 9 b § ja 13 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Laki

kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti voidaan vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja menettämisseuraamus panna täytäntöön Suomessa ja Suomen tuomioistuimen tuomitsema vankeusrangaistus ja menettämisseuraamus jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

Edellytykset

3 §

Seuraamus, jonka vieraan valtion tuomioistuim on määrännyt, saadaan panna täytäntöön Suomessa, jos:

1) tuomio on saanut lainvoiman ja se on täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu;

2) teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos; ja

3) valtio, jossa seuraamus on määrätty, on sitä pyytänyt tai siihen suostunut.

Vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus voidaan 1 momentin mukaisesti panna täytän-

töön Suomessa, jos tuomittu on Suomen kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa täällä ja tuomittu on suostunut siihen.

Vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ei saa panna Suomessa täytäntöön, jos syyte siitä rikoksesta, josta seuraamus on määrätty, tai menettämisseuraamuksen osalta erikseen ajettu kanne on täällä vireillä tai asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu taikka jos oikeuskansleri on määrännyt syytteen nostettavaksi tuosta rikoksesta.

6 §

Kun vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano määrätään tapahtuvaksi Suomessa, oikeusministeriön on joko

2) ryhdyttävä toimenpiteisiin vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen muuntamiseksi Suomessa täytäntöönpantavaksi seuraamukseksi siten kuin 8 - 14 §:ssä on säädetty (*seuraamuksen muuntaminen*).

Täytäntöönpanon jatkaminen

7 §

Päättyessään vapaudenmenetystä tarkoitta-

van seuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päätäessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

Seuraamuksen muuntaminen

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamisesta Suomessa täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi tutkitaan Helsingin raastuvanoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. Tämä vankeusrangaistus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

9 a §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu menettämisseuraamus Suomen lain mukaiseksi menettämisseuraamukseksi. Tämä seuraamus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus.

Vieraassa valtiossa määrätyn tiettyä esinettä koskevan menettämisen sijasta tuomioistuin voi määrätä esineen arvon menetettäväksi, mikäli arvon menettämiseen voitaisiin tuomita

Suomen lain mukaan vastaavanlaisesta rikoksesta tuomittaessa ja vieras valtio on sitä pyytänyt tai siihen suostunut.

9 b §

Seuraamuksen muuntamista koskevassa asiassa ei saa tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa.

11 §

Ennen vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamista tuomioistuimen on varattava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Vapaudenmenetystä tarkoittavaa seuraamusta muunnettaessa tuomittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän sitä pyytää eikä ole vapautensa menettäneenä vieraassa valtiossa.

13 §

Jos tuomittu on ennen vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen muuntamista siirretty Suomeen, hänet on pidettävä täällä säilössä, kunnes seuraamus on täytäntöönpanokelpoisella päätöksellä muunnettu Suomen lain mukaiseksi rangaistukseksi.

Tässä laissa tarkoitetun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamisessa noudatetaan, mitä pakkokeinolaissa (450/87) ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

Erityisiä säännöksiä

14 §

Tässä laissa tarkoitettu täytäntöönpano tapahtuu Suomessa niin kuin Suomen tuomioistuimen antaman lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta on säädetään.

19 §

Suomessa tuomittu seuraamus saadaan jättää täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa, jos tuomio on saanut lainvoiman ja vieras valtio on täytäntöönpanoa pyytänyt tai siihen suostunut.

Suomessa tuomittu vankeusrangaistus voidaan 1 momentin mukaisesti jättää täytäntöön pantavaksi vieraassa valtiossa, jos tuomittu on asianomaisen vieraan valtion kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa siinä valtiossa ja tuomittu on suostunut siihen.

Suomessa tuomittu menettämisseuraamus

voidaan 1 momentin mukaisesti jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, jos menettäväksi tuomittu esine tai omaisuus on tuossa vieraassa valtiossa tai tuomitulla on tuossa vieraassa valtiossa omaisuutta, johon Suomessa tuomittu menettämisseuraamus voidaan kohdistaa.

20 §

Oikeusministeriö voi 19 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuun edellytykseen pyytää vieraalta valtiolta, että Suomessa lainvoimaisella tuomion määrätty seuraamus pannaan siellä täytäntöön.

21 §

Suomessa tuomitun seuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että täällä tuomittu seuraamus jätetään täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, seuraamusta ei saa täällä enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että se on jo pantu kokonaan täytäntöön.

25 §

Tässä laissa tarkoitetusta yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtii oikeusministeriö. Tarvittaessa yhteydenpito voi tapahtua myös diplomaattista tietä.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

7.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 4 luvun 12 § sekä lisätään lain 3 lukuun uusi 6 a § ja 4 lukuun uusi 15 a § seuraavasti:

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

6 a §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Jos joku on vieraan valtion tuomioistuimen päätöksellä rikoksen johdosta tuomittu menettämään rahamäärä taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että joku tuomitaan vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa rikoksen johdosta menettämään rahamäärä, saadaan hänen omaisuuttaan panna tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää sen paikkakunnan tuomioistuin, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna hukkaamiskieltoon alaiseksi tai vakuustakava-

rikkoon, taikka missä asian käsittely muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, on sen samalla asetettava määräaika, jonka hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa 1 momentissa mainitun viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekevästä pyynnöstä pitentää tätä määräaikaa.

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä tämän luvun 1—3 §:ssä, 4 §:n 1 momentissa sekä 7 ja 8 §:ssä säädetään sekä mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

4 luku

Takavarikko

15 a §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine tai asiakirja voidaan vieraan valtion

viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Esine voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä julistettu rikoksen johdosta menetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan julistamaan rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan tuomioistuimen vahvistettavaksi, missä takavarikointi on toimitettu. Päättäessään vahvistaa takavarikon on tuomioistuimen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa. Tuomioistuimella saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekevästä pyynnöstä pitentää tätä määräaikaa.

Jos esine tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomai-

sen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuomioistuin takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että esine tai asiakirja saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että esine tai asiakirja on palautettava sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että esinettä tai asiakirjaa ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi ilmeisesti epätarkoituksenmukaista.

Takavarikosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1—10 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa, 13, 14 ja 16—19 §:ssä sekä 1 luvun 9 §:n 2 momentissa sekä 14 ja 15 §:ssä säädetään sekä mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

Helsingissä 14 päivänä toukokuuta 1993

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Hannele Pokka*

4.

Laki

keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä Suomen ja ulkomaan viranomaisen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa eräissä tapauksissa 23 päivänä toukokuuta 1980 annetun lain (284/81) 3—7 § sekä

muutetaan 2 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Suomen viranomainen antaa ulkomaan oikeusviranomaiselle oikeusapua rikosasioissa ja Suomen oikeusviranomainen pyytää sitä ulkomaan viranomaiselta niin kuin yleissopimuksessa määrätään.

2 §

Suomen viranomainen antaa ulkomaan viranomaiselle oikeusapua rikosasioissa ja Suomen viranomainen pyytää sitä ulkomaan viranomaiselta *siten* kuin yleissopimuksessa määrätään ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

5.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 24 a §, sellaisena kuin se on 23 päivänä toukokuuta 1980 annetussa laissa (285/81), sekä

muutetaan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 a §:n 2 momentti sekä 17 luvun 26 a §:n 2 ja 3 momentti sekä 51 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 11 luvun 22 a §:n 2 momentti ja 17 luvun 26 a §:n 2 ja 3 momentti 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetussa laissa (520/75) sekä 17 luvun 51 §:n 1 momentti 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (571/48), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 luku

Haasteesta ja sen tiedoksi antamisesta

22 a §

Haasteen tai kutsun pyytämisestä sekä lähettämisestä ulkomaan viranomaiselle on soveltu-

Haaste ja kutsu lähetetään vieraan valtion viranomaiselle tiedoksiantoa varten *siten* kuin

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

vin osin voimassa, mitä haasteesta riita-asiassa on säädetty.

kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettussa laissa (/) säädetään.

12 luku

Asianosaisista

24 a §

Vastavuoroisuuden perusteella säädetään asetuksella, milloin pakkokeinoja ei käytetä rikosasian vastaajaa vastaan, jolle haaste tai muu kehoitus saapua Suomen tuomioistuimeen on annettava tiedoksi toisessa maassa.

24 a §

(kumotaan)

17 luku

Todistelusta

26 a §

Kutsua on pyydettävä tuomioistuimen kansliaan annettavalla hakemuksella. Kutsu on lähetettävä tuomarin toimesta tiedoksiantoa varten sen maan viranomaiselle, missä todistaja oleskelee, niin kuin siitä on erikseen sovittu.

Todistajaa vastaan, joka saatuaan ulkomaila tiedoksi kutsun jää saapumatta tuomioistuimeen, saa käyttää pakkokeinoja vain, jos siitä on erikseen säädetty tai sovittu taikka todistaja on Suomessa.

Kutsua on pyydettävä tuomioistuimen kansliaan annettavalla hakemuksella. Kutsu on lähetettävä tuomarin toimesta tiedoksiantoa varten sen maan viranomaiselle, missä todistaja oleskelee, niin kuin siitä on erikseen säädetty tai sovittu.

Todistajaan, joka oikeusapupyynnön mukaisesti vieraassa valtiossa tiedoksi annetusta kutsusta huolimatta jää saapumatta Suomeen, ei ole sovellettava, mitä tämän luvun 36 ja 39 §:ssä säädetään esteettömän poissaolon seuraamuksista, jollei kutsuttu tämän jälkeen ole vapaaehtoisesti saapunut tänne ja jättänyt noudattamatta täällä tiedoksiannetun kutsun saapua kuultavaksi tuomioistuimeen. Todistajan velvollisuudesta saapua toisesta pohjoismaasta kuultavaksi Suomen tuomioistuimessa säädetään velvollisuudesta saapua toisen pohjoismaan tuomioistuimeen eräissä tapauksissa annetussa laissa (349/75).

51 §

Mitä edellä 31 ja 33 §:ssä sekä 34 §:n 2 momentissa on säädetty, olkoon soveltuvin osin voimassa myös asiantuntijasta.

51 §

Mitä edellä 26 a, 31 ja 33 §:ssä sekä 34 §:n 2 momentissa säädetään, on soveltuvin osin voimassa myös asiantuntijasta.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettyäänä ajankohtana.

6.

Laki**kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan kansainvälisestä yhteistoiminnasta vapausrangaistusten täytäntöönpanossa 16 päivänä tammikuuta 1987 annetun lain (21/87) 9 §:n 3 momentti,

muutetaan lain nimike, 1 ja 3 §, 6 §:n 2 kohta, 7 ja 8 §, 9 §:n 1 momentti, 11 §, 13 §:n 1 momentti, 14 §:n 1 momentti, 19—22 sekä 25 § sekä

lisätään lakiin uusi 9 a ja 9 b § ja 13 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Laki**kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa**

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti voidaan vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus panna täytäntöön Suomessa ja Suomen tuomioistuinten tuomitsema vankeusrangaistus jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

Edellytykset

3 §

Vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus, jonka vieraan valtion tuomioistuin on määrännyt, saadaan panna täytäntöön Suomessa, jos:

1) *tuomittu on Suomen kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa täällä;*

2) *tuomio on saanut lainvoiman ja se on täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu;*

3) *tuomittu on suostunut siihen;*

4) *teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos; ja*

5) *valtio, jossa seuraamus on määrätty, on sitä pyytänyt.*

Vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ei saa panna Suomessa täytäntöön, jos syyte siitä rikoksesta, josta seuraamus on määrätty, on täällä vireillä tai lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu taikka jos oikeuskansleri on määrännyt syytteen nostettavaksi tuosta rikoksesta.

1 §

Tämän lain säännösten mukaisesti voidaan vieraan valtion tuomioistuimen määräämä vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus ja menettämisseuraamus panna täytäntöön Suomessa ja Suomen tuomioistuinten tuomitsema vankeusrangaistus ja menettämisseuraamus jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa.

Edellytykset

3 §

Seuraamus, jonka vieraan valtion tuomioistuin on määrännyt, saadaan panna täytäntöön Suomessa, jos:

1) *tuomio on saanut lainvoiman ja se on täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu;*

2) *teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos; ja*

3) *valtio, jossa seuraamus on määrätty, on sitä pyytänyt tai siihen suostunut.*

Vapaudenmenetystä tarkoittava seuraamus voidaan 1 momentin mukaisesti panna täytäntöön Suomessa, jos tuomittu on Suomen kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa täällä ja tuomittu on suostunut siihen.

Vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ei

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

6 §

Kun vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano määrätään tapahtuvaksi Suomessa, oikeusministeriön on joko

2) ryhdyttävä toimenpiteisiin vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen muuntamiseksi vankeusrangaistukseksi siten kuin 8—14 §:ssä on säädetty (*seuraamuksen muuntaminen*).

Täytäntöönpanon jatkaminen

7 §

Päättyessään täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Seuraamuksen muuntaminen

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamisesta täällä täytäntöön pantavaksi *vankeusrangaistukseksi* tutkitaan Helsingin raastuvanoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

6 §

Kun vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen täytäntöönpano määrätään tapahtuvaksi Suomessa, oikeusministeriön on joko

2) ryhdyttävä toimenpiteisiin vieraassa valtiossa määrätyn seuraamuksen muuntamiseksi *Suomessa täytäntöön pantavaksi seuraamukseksi* siten kuin 8—14 §:ssä säädetään (*seuraamuksen muuntaminen*).

Täytäntöönpanon jatkaminen

7 §

Päättyessään *vapaudenmenetystä tarkoittavan seuraamuksen* täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön vankeusrangaistuksena. Tällöin on noudatettava, mitä seuraamuksen pituudesta on asianomaisessa vieraassa valtiossa määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos vankeusrangaistus on laadultaan vieraassa valtiossa määrättyä seuraamusta ankarampi.

Päättyessään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon jatkamisesta oikeusministeriön on määrättävä, että seuraamus pannaan täytäntöön sellaisena kuin se asianomaisessa vieraassa valtiossa on määrätty. Täytäntöönpanon jatkaminen ei ole mahdollista, jos menettämisseuraamus on laadultaan sellainen, jota Suomen lain mukaan ei olisi mahdollista määrätä.

Seuraamuksen muuntaminen

8 §

Vaatus vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamisesta *Suomessa* täytäntöön pantavaksi *seuraamukseksi* tutkitaan Helsingin raastuvanoikeudessa. Vaatimuksen seuraamuksen muuntamisesta tekee syyttäjä oikeusministeriön pyynnöstä.

Voimassa oleva laki

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu seuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. Tämä vankeusrangaistus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

Asiassa ei saa tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa.

11 §

Ennen vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamista tuomioistuimen on varattava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Tuomittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän sitä pyytää eikä ole vapautensa menettäneenä vieraassa valtiossa.

13 §

Jos tuomittu on ennen seuraamuksen muuntamista siirretty Suomeen, hänet on pidettävä täällä säilössä, kunnes seuraamus on täytäntöönpanokelpoisella päätöksellä muunnettu Suomen lain mukaiseksi rangaistukseksi.

Ehdotus

9 §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu *vapaudenmenetystä* tarkoittava seuraamus Suomen laissa vastaavasta rikoksesta säädettyksi vankeusrangaistukseksi. Tämä vankeusrangaistus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus, vaikka viimeksi mainittu seuraamus olisi lievempi kuin Suomen laissa rikoksesta säädetty vähimmäisrangaistus.

9 a §

Tuomioistuimen on muunnettava vieraassa valtiossa tuomittu menettämisseuraamus Suomen lain mukaiseksi menettämisseuraamukseksi. Tämä seuraamus ei kuitenkaan saa olla ankarampi kuin rikoksesta vieraassa valtiossa määrätty seuraamus.

Vieraassa valtiossa määrätyn tiettyä esinettä koskevan menettämisen sijasta tuomioistuin voi määrätä esineen arvon menetettäväksi, mikäli arvon menettämiseen voitaisiin tuomita Suomen lain mukaan vastaavanlaisesta rikoksesta tuomitessa ja vieras valtio on sitä pyytänyt tai siihen suostunut.

9 b §

Seuraamuksen muuntamista koskevassa asiassa ei saa tutkia, onko tuomittu syyllistynyt siihen rikokseen, josta seuraamus on määrätty vieraassa valtiossa.

11 §

Ennen vieraassa valtiossa tuomitun seuraamuksen muuntamista tuomioistuimen on varattava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. *Vapaudenmenetystä* tarkoittavaa seuraamusta muunnettaessa tuomittua on kuultava henkilökohtaisesti, jos hän sitä pyytää eikä ole vapautensa menettäneenä vieraassa valtiossa.

13 §

Jos tuomittu on ennen *vapaudenmenetystä* tarkoittavan seuraamuksen muuntamista siirretty Suomeen, hänet on pidettävä täällä säilössä, kunnes seuraamus on täytäntöönpanokelpoisella päätöksellä muunnettu Suomen lain mukaiseksi rangaistukseksi.

Tässä laissa tarkoitetun menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamisessa nou-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

datetaan, mitä pakkokeinolaissa (450/87) ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

Erityisiä säännöksiä

14 §

Tässä laissa tarkoitettu täytäntöönpano tapahtuu Suomessa niin kuin Suomen tuomioistuimen antaman lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta on säädetty. Nuorisovankilaan määrätyn nuoren rikoksentehtävän rangaistusaikaa ei kuitenkaan saa pidentää.

19 §

Suomessa tuomittu vankeusrangaistus saadaan jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, jos:

- 1) tuomittu on asianomaisen vieraan valtion kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa siinä valtiossa;
- 2) tuomittu on suostunut siihen;
- 3) tuomio on saanut lainvoiman; ja
- 4) vieras valtio on sitä pyytänyt tai siihen suostunut

20 §

Oikeusministeriö voi 19 §:n 1—3 kohdassa tarkoitettuun edellytykseen pyytää vieraalta valtiolta, että Suomessa tuomittu vankeusrangaistus pannaan siellä täytäntöön.

21 §

Suomessa tuomitun vankeusrangaistuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Erityisiä säännöksiä

14 §

Tässä laissa tarkoitettu täytäntöönpano tapahtuu Suomessa niin kuin Suomen tuomioistuimen antaman lainvoimaisen tuomion täytäntöönpanosta säädetään.

19 §

Suomessa tuomittu seuraamus saadaan jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, jos tuomio on saanut lainvoiman ja vieras valtio on täytäntöönpanoa pyytänyt tai siihen suostunut.

Suomessa tuomittu vankeusrangaistus voidaan 1 momentin mukaisesti jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, jos tuomittu on asianomaisen vieraan valtion kansalainen tai hänellä on kotipaikkansa siinä valtiossa ja tuomittu on suostunut siihen.

Suomessa tuomittu menettämisseuraamus voidaan 1 momentin mukaisesti jättää täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, jos menetettäväksi tuomittu esine tai omaisuus on tuossa vieraassa valtiossa tai tuomitulla on tuossa vieraassa valtiossa omaisuutta, johon Suomessa tuomittu menettämisseuraamus voidaan kohdistaa.

20 §

Oikeusministeriö voi 19 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuun edellytykseen pyytää vieraalta valtiolta, että Suomessa lainvoimaisella tuomiolla määrätty seuraamus pannaan siellä täytäntöön.

21 §

Suomessa tuomitun seuraamuksen jättämisestä täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa päättää oikeusministeriö.

Voimassa oleva laki

22 §

Kun oikeusministeriön on päättänyt, että täällä tuomittu vankeusrangaistus jätetään täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, rangaistusta ei saa täällä enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että rangaistus on jo kokonaan suoritettu.

25 §

Tämän lain edellyttämä yhteydenpito Suomen ja vieraan valtion välillä tapahtuu diplomaattista tietä, jollei asianomaisen vieraan valtion kanssa ole toisin sovittu.

Ehdotus

22 §

Kun oikeusministeriö on päättänyt, että täällä tuomittu *seuraamus* jätetään täytäntöönpantavaksi vieraassa valtiossa, *seuraamusta* ei saa täällä enää panna täytäntöön, kun asianomainen vieras valtio katsoo, että *se on jo pantu kokonaan täytäntöön*.

25 §

Tässä laissa tarkoitettu yhteydenpidosta vieraan valtion viranomaisiin huolehtii oikeusministeriö. Tarvittaessa yhteydenpito voi tapahtua myös diplomaattista tietä.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.

7.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 4 luvun 12 § sekä lisätään lain 3 lukuun uusi 6 a § ja 4 lukuun uusi 15 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

6 a §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Jos joku on vieraan valtion tuomioistuimen päätöksellä rikoksen johdosta tuomittu menettämään rahamäärä taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että joku tuomitaan vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa rikoksen johdosta menettämään rahamäärä, saadaa hänen omaisuuttaan panna tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää sen paikkakunnan tuomioistuin, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna hukkaamiskiellon alaiseksi tai vakuustakavarikkoon, taikka missä asian käsittely muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, on sen samalla asetettava määräaika, jonka hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa 1 momentissa mainitun viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä määräaikaa.

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä tämän luvun 1—3 §:ssä, 4 §:n 1 momentissa sekä 7 ja 8 §:ssä säädetään sekä mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (/) säädetään.

4 luku

Takavarikko

12 §

Takavarikon voimassaolosta päättäminen eräissä tapauksissa

Milloin takavarikko toimitetaan ulkomaan oikeusviranomaisen pyynnöstä ja takavarikoitu esine luovutetaan ulkomaan oikeusviranomaiselle, päättää takavarikon voimassaoloajasta Helsingin raastuvanoikeus.

15 a §

Takavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Esine tai asiakirja voidaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikoida, jos se voi olla todisteena pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Esine voidaan takavarikoida, jos se on vieraan valtion tuomioistuimen antamalla päätöksellä julistettu rikoksen johdosta menetetyksi taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että esine tullaan julistamaan rikoksen johdosta menetetyksi vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa.

Takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen on viikon kuluessa saatettava takavarikoimista koskeva päätös sen paikkakunnan tuomioistuimen vahvistettavaksi, missä takavarikointi on toimitettu. Päättäessään vahvistaa takavarikon on tuomioistuimen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä määräaikaa.

Jos esine tai asiakirja on takavarikoitu käytettäväksi todisteena vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa, voi tuo-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

mioistuin takavarikoimisesta päättäneen viranomaisen pyynnöstä päättää, että esine tai asiakirja saadaan tarvittaessa luovuttaa pyynnön esittäneen vieraan valtion viranomaiselle velvoituksin, että esine tai asiakirja on palautettava sen jälkeen kun sitä ei enää tarvita todisteena asiassa. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että esinettä tai asiakirjaa ei tarvitse palauttaa, jos palauttaminen olisi ilmeisesti epätarkoituksenmukaista. Takavarikosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1—10 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa, 13, 14 ja 16—19 §:ssä sekä 1 luvun 9 §:n 2 momentissa sekä 14 ja 15 §:ssä säädetään sekä mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasiassa annetussa laissa (/) säädetään.

Tämä laki tulee voimaan asetuksella säädettävänä ajankohtana.
